

Voorkeuren van inwoners voor het realiseren van meer schone energie

Rapport van de 1-meting

3 juli 2024

POPULYTICS

What would you do?

Samenvatting: onderzoek naar voorkeuren van inwoners bij het realiseren van meer duurzame energie

Aanleiding: in 2022 heeft het NP RES een nulmeting laten uitvoeren om inzicht te krijgen in de voorkeuren van inwoners voor het realiseren van meer schone energie. Dit is gedaan middels een Participatieve Waarde Evaluatie (PWE). Inmiddels zijn er allerlei nieuwe ontwikkelingen geweest en is NP RES benieuwd of de voorkeuren van inwoners van Nederland zijn veranderd. Om deze reden is het onderzoek herhaald, in de vorm van een '1-meting'. Naast de herhaling is ervoor gekozen in te spelen op de actualiteit en extra vragen mee te nemen over een belangrijk knelpunt rondom duurzame opwekking: netcongestie.

Hoofdvraag: welke voorkeuren hebben inwoners van Nederland voor het realiseren van meer schone energie?

Deelnemers: tussen 17 mei en 5 juni 2024 deden 2.791 Nederlanders mee aan het onderzoek.

Wat leerden we?

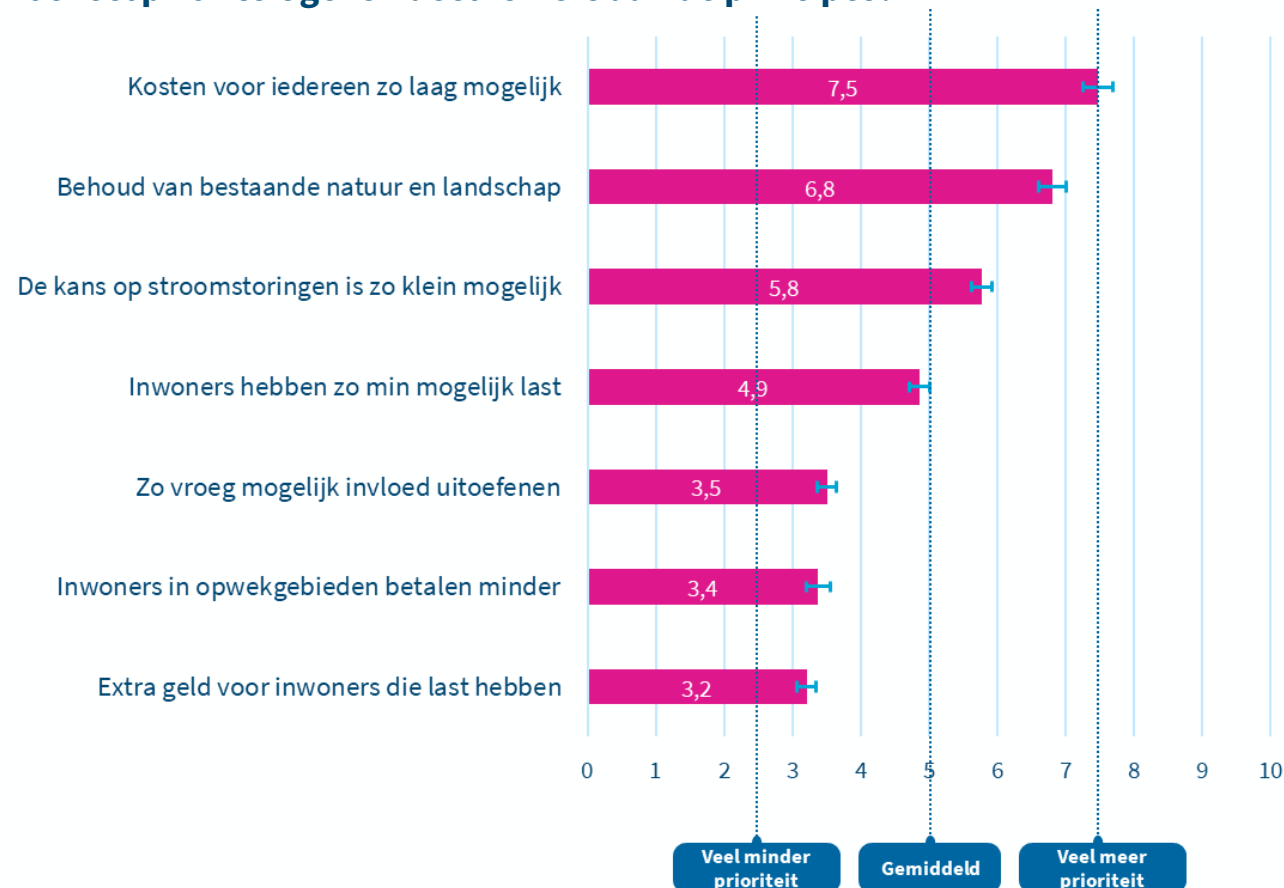
- Er zijn meer overeenkomsten dan verschillen tussen groepen mensen wat betreft hun voorkeuren voor duurzame opwekprojecten. In het gehele onderzoek zien we nauwelijks verschillen tussen stad en landelijk gebied, opleidingsniveau en verschillende leeftijden.
- Zo laag mogelijke kosten voor iedereen zijn het belangrijkste principe. Ook behoud van natuur en landschap en stroomstoringen voorkomen vindt men belangrijk.
- Hoewel lage kosten de voorkeur hebben, zijn mensen bereid om een hogere energierekening te accepteren. Met name om veel overlast voor planten, dieren en mensen te voorkomen. Dit duidt erop dat inwoners hogere kosten acceptabel vinden om duurzame opwek mogelijk te maken, zolang het maar om goede redenen is en het resultaat zo goedkoop mogelijk voor iedereen is. Een aanbeveling is daarom dat als kosten hoger worden, te communiceren waar het extra geld voor gebruikt wordt.
- Ook zien we dat hoewel discussies vaak gedomineerd worden door de mate van overlast en de behoefte aan vroegtijdige inspraak, andere principes zoals kosten en het voorkomen van stroomstoringen veel belangrijker zijn voor mensen in Nederland.
- Deze resultaten liggen in lijn met de nulmeting in 2022. Voorkeuren van inwoners lijken dan ook ongewijzigd.
- De voorkeuren van mensen voor maatregelen om netcongestie tegen te gaan zijn niet uitgesproken. Er zijn geen maatregelen waar deelnemers alleen maar voordelen of nadelen in zien, en de redenen om een maatregel te kiezen lopen uiteen. Wel zien we ook hier dat de kosten (zowel kosten voor de maatschappij als voor individuen) een rol spelen in het advies van deelnemers, naast waarden als eerlijkheid en betrouwbaarheid. Een aanbeveling is daarom om bij de keuze en onderbouwing van maatregelen aan te geven hoe verschillende voordelen, nadelen en waarden ten opzichte van elkaar zijn afgewogen.

Op de volgende drie pagina's vatten we per onderdeel van het onderzoek de belangrijkste resultaten samen.

Nederlanders hebben een duidelijke volgorde van prioriteiten bij duurzame energie

Hoeveel prioriteit geven deelnemers aan de principes?

Inzichten (1)

- **Nederlanders hebben een duidelijke volgorde van prioriteiten.** Deze volgorde is ongewijzigd ten opzichte van de meting in 2022.
- **De kosten voor iedereen zo laag mogelijk houden heeft de grootste prioriteit.** Belangrijkste reden voor deze prioriteit is de zorg over draagkracht. Deelnemers geven aan dat het leven nu al zo duur is en hebben de zorg dat mensen straks niet meer rond kunnen komen.
- **Zo vroeg mogelijk invloed kunnen uitoefenen, lagere energiekosten voor inwoners in regio's waar schone energie wordt opgewekt en extra geld voor inwoners die last hebben, hebben de laagste prioriteit.**
- **Afwegingen die bij veel gemeenten spelen rondom grote duurzame opwekprojecten zien we terug in het onderzoek.** Uit de argumenten die deelnemers noemen voor hun keuzes leiden we af dat waarden als betaalbaarheid, eerlijkheid/rechtvaardigheid en haalbaarheid centraal staan in de afwegingen. Verschillen van mening zitten met name op deze waarden.

Inwoners zijn bereid extra energielasten te accepteren om veel overlast voor plant, dier of mens te voorkomen

Inzichten (2)

- **De mate waarin beleid toestaat dat mensen en planten of dieren last mogen hebben, is zeer belangrijk voor mensen in Nederland.** In vergelijking met de andere elementen, zijn mensen in sterke mate tegen toestaan dat mensen veel last mogen hebben van projecten. En zelfs nog sterker tegen toestaan dat planten en dieren veel last mogen hebben. Een aanpak waarbij mensen veel last mogen hebben van projecten weegt net zo zwaar als een stijging van de energierekening met 63 euro per maand. Voor last voor planten en dieren is dat 73 euro per maand.
- **Er is ook een groep waarvoor de kosten het enige is dat telt.** Zij adviseren de aanpak die de laagste kosten met zich meebrengt. Dat geldt voor 15% van de deelnemers. 4% van de deelnemers laat zich juist volledig leiden door hoeveel last planten en dieren mogen hebben, en 1% door hoeveel last mensen mogen hebben.
- **Nederlanders zijn nog steeds bereid te betalen zodat we zeker zijn dat we de doelen voor schone energie halen.** Een aanpak die leidt tot zekerheid over het behalen van de doelen voor schone energie, weegt even zwaar als een stijging van de energierekening met 22 euro per maand. Dit is vergelijkbaar met de nulmeting in 2022. Wat wel verschilt met de nulmeting, is dat men geen waarde hecht aan 'waarschijnlijk' de doelen halen. Beleid dat ervoor zorgt dat de doelen waarschijnlijk worden gehaald, is dus relatief onacceptabel geworden.
- **Als het gaat om financiële participatie, willen inwoners graag dat de winst van projecten gedeeld wordt met de omgeving.** Zij hebben liever dat de winst met alle inwoners wordt gedeeld of dat de omgeving beter wordt gemaakt, dan alleen winstdeling met mede-eigenaren.

Met hoeveel euro verandert de energierekening?

Per 10 euro extra per huishouden per maand -0,10

Hoeveel last mogen mensen hebben?

Zij mogen geen last hebben 0
 Zij mogen een beetje last hebben -0,18
 Zij mogen veel last hebben -0,63

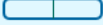
Hoeveel last mogen planten en dieren hebben?

Zij moeten er beter van worden 0,20
 Zij mogen geen last hebben 0
 Zij mogen een beetje last hebben -0,01
 Zij mogen veel last hebben -0,73

Wordt de winst van projecten gedeeld met inwoners?

Nee 0
 Ja, met inwoners die mede-eigenaar worden 0,11
 Ja, met alle inwoners in de buurt van het project 0,25
 Ja, door de omgeving beter te maken 0,27

Halen we de doelen voor schone energie?

We halen ze misschien 0
 We halen ze waarschijnlijk -0,01
 We halen ze zeker 0,16
 We overtreffen de doelen 0,09

Wat doen de overheid en energiebedrijven om stroomstoringen te voorkomen?

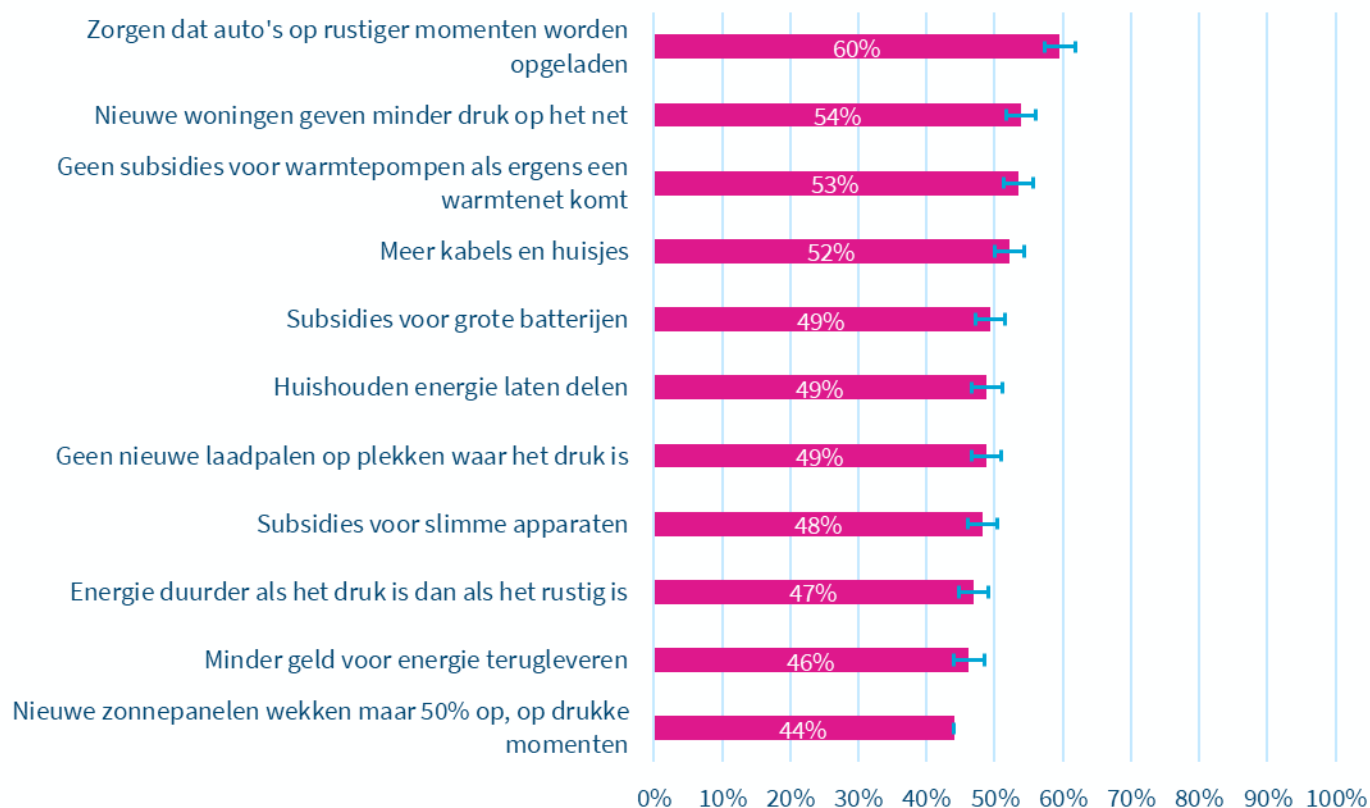
Zij doen niets 0
 Zij mogen mensen vragen minder stroom te gebruiken 0,19
 Zij mogen energie op drukke momenten duurder maken dan op rustige momenten 0,08
 Zij mogen op drukke momenten een maximum stroomgebruik instellen 0,06

Voor toelichting op dit figuur: zie pagina 40.

Geen uitgesproken voorkeuren voor maatregelen om netcongestie tegen te gaan

Welke oplossingen voor netcongestie adviseren deelnemers?

Inzichten (3)

- **Er is verdeeldheid over welke maatregelen mensen kiezen om netcongestie tegen te gaan en waarom.** Er blijkt dus geen gedeeld antwoord op de vraag wat een goede manier is om met netcongestie om te gaan. Wel spelen waarden als eerlijkheid, betrouwbare overheid en effectiviteit een grote rol in de afwegingen.
- **Opvallend is dat de helft van de deelnemers niet adviseert om extra kabels en elektriciteitshuisjes te plaatsen,** terwijl dit een maatregel is waar netbeheerders momenteel wel aan werken. Mensen geven hierbij aan dat dit een hele dure maatregel is (in verhouding tot andere maatregelen) en dat het leidt tot overlast.
- **Verdeeldheid in keuzes betekent verschillen in draagvlak.** Bij iedere maatregel is er een aanzienlijke groep die liever andere maatregelen kiest. Er lijkt nog een stap te moeten worden gezet worden om het begrip over, dan wel de acceptatie voor, de maatregelen te verhogen.
- **Deelnemers lijken minder kennis te hebben van het thema netcongestie dan van de brede energietransitie.** Dat blijkt uit de antwoorden die mensen geven bij de verschillende vragen hierover. Hoewel het beide in de aard technische thema's zijn, kan het verschil verklaard worden doordat netcongestie een probleem is dat pas recenter besproken wordt.

Inhoudsopgave

Inleiding	7
Onderdeel 1: prioritering van principes met betrekking tot duurzame energie	12
<u>Vergelijking met 2022</u>	16
<u>Latente Klasse Cluster Analyse (LKCA)</u>	19
<u>Verschillen op basis van socio-demografische kenmerken</u>	30
Onderdeel 2: gewenste kenmerken van de aanpak voor duurzame energie	36
Onderdeel 3: voorkeuren voor maatregelen om netcongestie tegen te gaan	44
<u>Verschillen op basis van socio-demografische kenmerken</u>	48
<u>Kwalitatieve analyse: waarom maken mensen hun keuzes?</u>	54
Overige resultaten	68
Methodologie en verantwoording	80

Inleiding

The background features a large, dark blue, angular shape that resembles a stylized mountain or a jagged arrow pointing downwards and to the right. This shape is set against a lighter blue background. The word 'Inleiding' is written in white, bold, sans-serif font in the upper left corner.

Inleiding

Inzicht in de voorkeuren van inwoners voor het realiseren van meer schone energie

In Nederland wordt door allerlei partijen gewerkt aan de uitvoering van het Klimaatakkoord. Een belangrijk onderdeel daarvan is de uitwerking van plannen voor grootschalige duurzame opwekking op land. Gemeenten, provincies en waterschappen werken hierom samen aan de Regionale Energiestrategie (RES). Dit doen ze samen met netbeheerders, maatschappelijke organisaties, inwoners en bedrijven. Hierbij worden ze geholpen door het Nationaal Programma RES (NP RES).

In 2022 heeft het NP RES een raadpleging in de vorm van een Participatie Waarde Evaluatie (PWE) laten uitvoeren met als hoofddoel: inzicht krijgen in de voorkeuren van inwoners voor het realiseren van meer schone energie. Inmiddels zijn er allerlei nieuwe ontwikkelingen geweest en is NP RES benieuwd of de voorkeuren van mensen in Nederland zijn veranderd. Om deze reden is de PWE-raadpleging herhaald, als '1-meting'. Naast de herhaling van de vragen uit de raadpleging van 2022 is ervoor gekozen in te spelen op de actualiteit en extra vragen mee te nemen over een belangrijk knelpunt rondom duurzame opwekking: netcongestie.

In dit rapport presenteren we de uitkomsten van de raadpleging, met een terugblik naar 2022 en stand van zaken in 2024.

Leeswijzer

Het rapport start met een uitleg over de opzet en deelnemers aan het onderzoek. Daarna volgen de resultaten per onderdeel:

- **Onderdeel 1:** bevat de uitkomsten over de voorkeuren van inwoners omtrent principes bij de opwek van schone energie. Hierbij maken we onderscheid tussen verschillende groepen mensen.
- **Onderdeel 2:** gaat nader in op hoe mensen kijken naar verschillende kenmerken van een aanpak om duurzame energie op te wekken.
- **Onderdeel 3:** verdiept op de voorkeuren van mensen ten aanzien van maatregelen om netcongestie te verminderen.

Tot slot presenteren we enkele overige resultaten. In de bijlage volgt de methodologie en verantwoording over het onderzoek.

Tussen 17 mei 2024 en 5 juni 2024 deden 2.791 mensen in Nederland mee aan de raadpleging

Samenstelling van de respondenten naar geslacht, leeftijd en opleidingsniveau

Geslacht	Aandeel NL *	Onderdelen 1 en 3 (N=1.986)	Onderdeel 2 (N=805)
Vrouw	50,7%	48.0%	54.0%
Man	49,3%	51.7%	45.8%
Leeftijd			
18 tot 25 jaar	11,0%	8.4%	7.3%
25 tot 34 jaar	16,1%	18.6%	13.1%
35 tot 44 jaar	14,9%	10.0%	15.9%
45 tot 54 jaar	16,1%	11.3%	17.7%
55 tot 64 jaar	16,9%	14.7%	27.2%
65 en ouder	25,0%	36.8%	18.8%
Opleiding			
Laag	28,5%	20.1%	23.9%
Middel	36,5%	40.8%	40.7%
Hoog	34,9%	38.7%	35.1%

Toelichting

- De tabel toont de kenmerken van de deelnemers aan de raadpleging.
- Omdat de drie onderdelen van het onderzoek gezamenlijk veel tijd zouden vergen van deelnemers, zijn de onderdelen via twee versies onderzocht. De deelnemers hebben ofwel onderdeel 1 en 3 van het onderzoek ingevuld, ofwel onderdeel 2.
- De deelnemers aan het onderzoek zijn zo geselecteerd om een representatief beeld te geven op de kenmerken geslacht, leeftijd en opleidingsniveau.
- *Zeg ik liever niet*: totalen tellen niet altijd op tot 100%. Het resterende aandeel betreft deelnemers die ‘zeg ik liever niet’ hebben geantwoord.

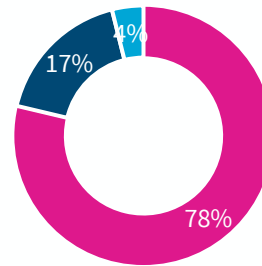

Deelnemers zijn positief over de raadpleging

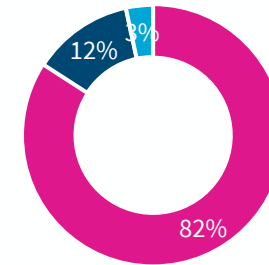
Toelichting

- 94% van de deelnemers geeft een voldoende aan de raadpleging. Gemiddelde rapportcijfer is een 7,5.
- Meer dan driekwart van de deelnemers vond dat zij hun mening kwijt konden in het onderzoek, 4% kon dat niet.
- Een grote meerderheid van de deelnemers vond het een eerlijk onderzoek en een belangrijk onderwerp om hun mening over te geven.
- 15% van de deelnemers vond het onderzoek moeilijk te begrijpen.

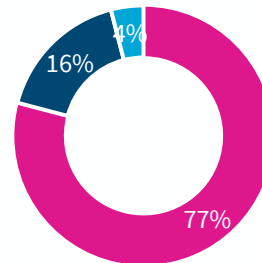
Ik kon mijn mening kwijt in dit onderzoek

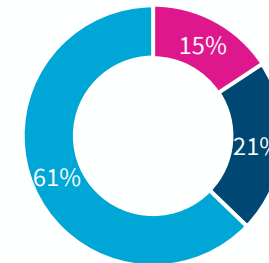
Ik vertrouw erop dat dit een eerlijk onderzoek is

Ik vond het een belangrijk onderwerp om mijn mening over te geven

Ik vond het onderzoek moeilijk te begrijpen

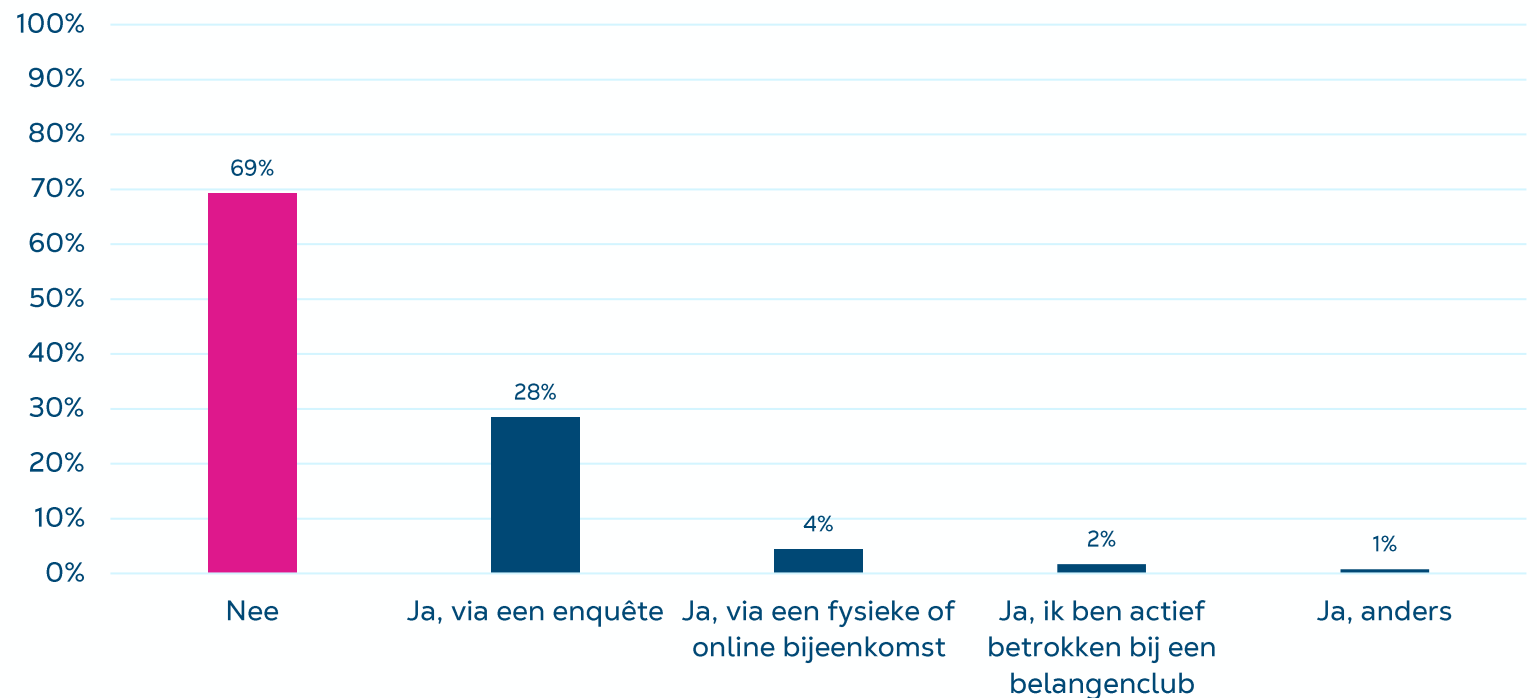
We bereikten veel deelnemers die niet eerder hun mening gaven over dit onderwerp

Inzichten

- Deelnemers zijn gevraagd in hoeverre zij al eerder hun mening hebben gegeven over dit onderwerp.
- Tweederde (68%) van de deelnemers had nog nooit hun mening gegeven aan de overheid over dit onderwerp.

NB: het totaal telt op tot meer dan 100%, omdat mensen op meer manieren hun mening gegeven kunnen hebben.

Heb je al eens je mening gegeven aan de overheid over dit onderwerp?

Onderdeel 1

Als het gaat om plannen voor windmolens, zonneprojecten en warmtenetten: waar moet de overheid dan rekening mee houden?

Ontwerp eerste onderdeel

Waar moet de overheid rekening mee houden? En waarmee niet?

Gebruik de **+** en **-** knoppen om punten aan opties te geven. Klik op de **i**-knop voor meer informatie.

Inwoners in gebieden die meer schone energie opwekken, hoeven minder te betalen

- 0 +

Inwoners mogen zo vroeg mogelijk invloed uitoefenen

- 0 +

Inwoners moeten zo min mogelijk last hebben

- 0 +

De bestaande natuur en het landschap moeten zoveel mogelijk behouden blijven

- 0 +

De kans op stroomstoringen moet zo klein mogelijk zijn

- 0 +

De kosten voor energie moeten voor iedereen zo laag mogelijk zijn

- 0 +

Inwoners die last hebben moeten extra geld krijgen

- 0 +

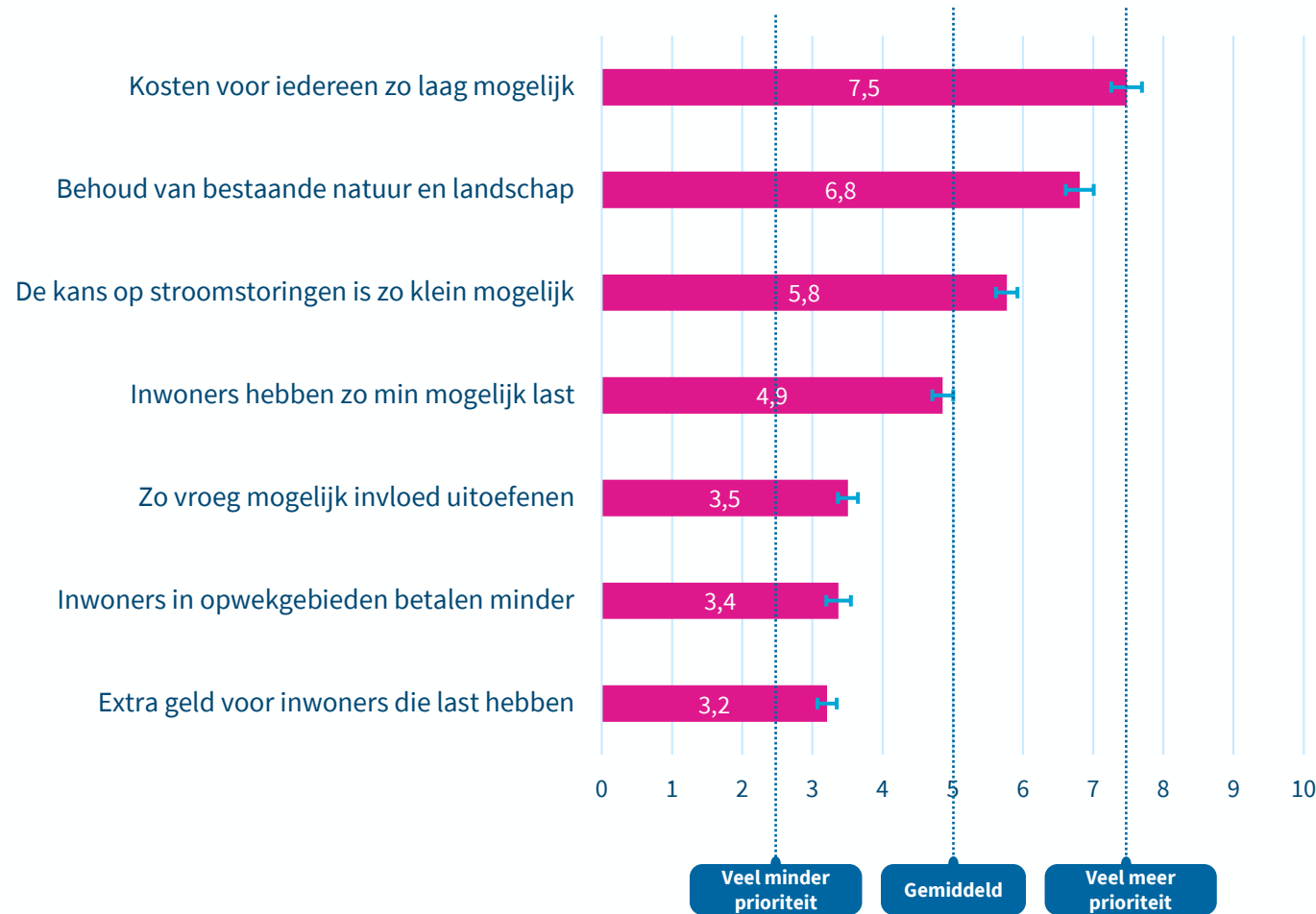
Toelichting

- **Doel:** Inzicht krijgen in de afwegingen die Nederlanders zouden maken rondom beleid over schone energie.
- **Keuzesituatie:** Deelnemers verdeelden 35 punten over zeven beleidsprincipes. Hoe belangrijker ze een principe vonden, hoe meer punten ze toekenden.
- **Motivatie:** Vervolgens konden ze hun keuzes toelichten.
- **Analyse:** Op basis van diverse kenmerken van de respondenten bepalen we met statistische analysemethodes waar de verschillen en overeenkomsten zitten tussen (groepen van) Nederlanders.

Waarmee moet de overheid rekening houden?

Hoeveel prioriteit geven deelnemers aan de principes?

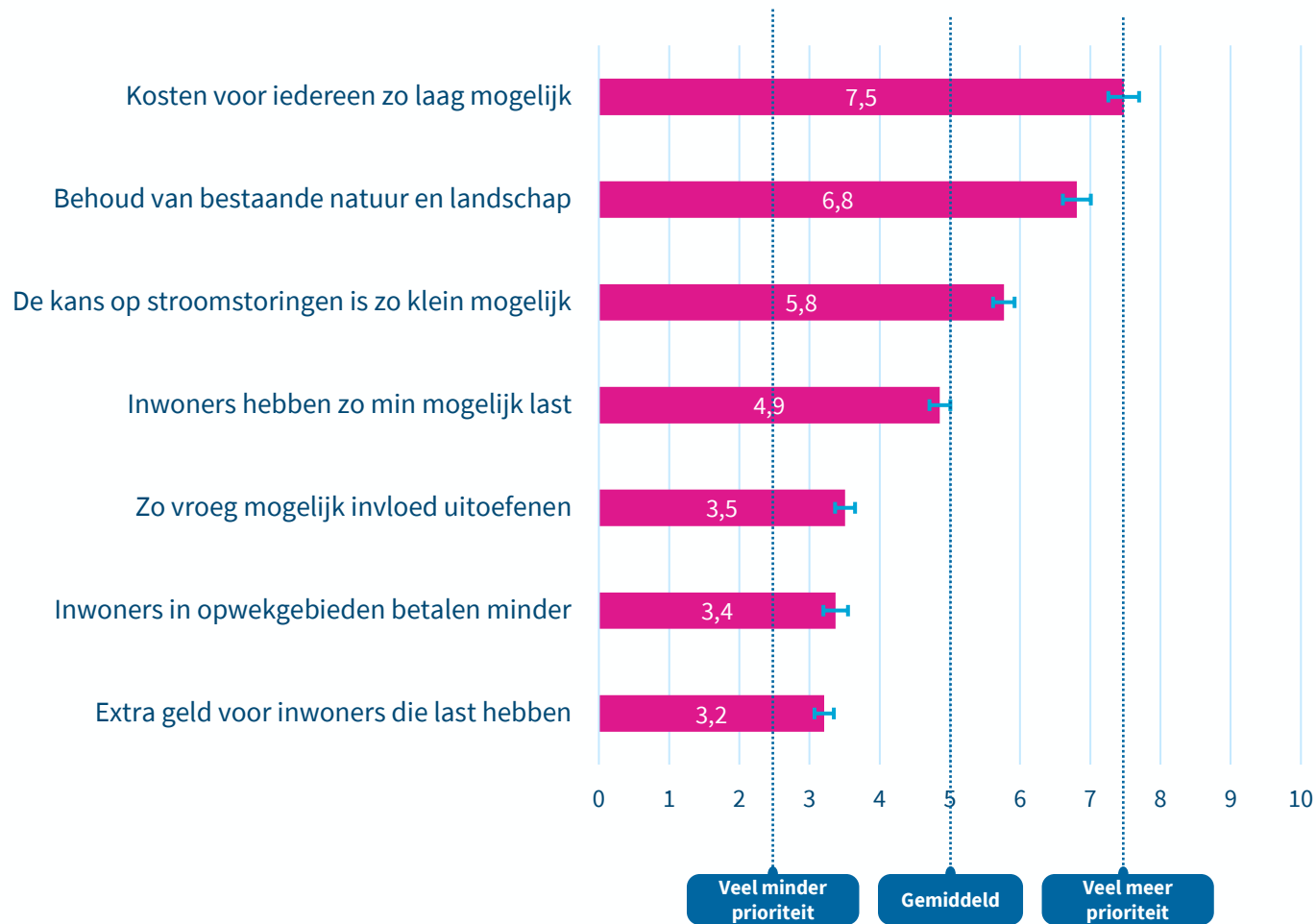
Inzichten (1)

- Nederlanders hebben een duidelijke volgorde van prioriteiten. De kosten voor iedereen zo laag mogelijk houden heeft de grootste prioriteit.
- Zo vroeg mogelijk invloed kunnen uitoefenen, lagere energiekosten voor inwoners in regio's waar schone energie wordt opgewekt en extra geld voor inwoners die last hebben, hebben de laagste prioriteit. De verschillen tussen deze principes zijn klein en niet significant.
- Deze resultaten komen overeen met de nulmeting in 2022.

Waarmee moet de overheid rekening houden?

Welke overwegingen geven deelnemers mee?

Inzichten (2)

- *Zorgen over draagkracht:* veel argumenten over **kosten** geven aan dat het leven momenteel al heel duur is. Sommige deelnemers maken zich zorgen over mensen met een laag inkomen, andere deelnemers maken zich er zorgen over of iedereen straks moeilijk of niet meer rond kan komen.
- *Zorgen over beschikbare natuur:* **natuur** wordt vooral belangrijk gevonden omdat er weinig van is en het al veel te verduren heeft gehad.
- *Verskil in omgang met (over)last:* er wordt breed verwezen naar dat mensen **last** hebben van duurzame opwek. Een deel vindt dat dit er nu eenmaal bij hoort en te accepteren is, een ander deel vindt dat compensatie nodig is.
- *Voor- en tegenstanders van participatie:* **inspraak** wordt vaak belangrijk gevonden omdat mensen last ondervinden van de projecten. De mensen die dit minder punten geven, vinden dat de overheid toch niet luistert, het de boel vertraagt of de mening van experts belangrijker is.

Wat zien we als we verder kijken?

Aanvullende analyses bij onderdeel 1

- 1 **Vergelijking met 2022: zijn de voorkeuren van Nederlanders veranderd?**
- 2 **LKCA: Als het over beleid rondom schone energie gaat, dan zijn er vier groepen van Nederlanders**
- 3 **Verschillen op basis van socio-demografische kenmerken**

Zijn de voorkeuren van Nederlanders veranderd?

Kerninzichten bij onderdeel 1

Toelichting & Inzichten

We vergeleken de resultaten met die van ons onderzoek uit 2022 (zie volgende pagina). De voorkeuren van Nederlanders voor beleid rondom schone energie blijken ongewijzigd.

- De verschillen zijn minimaal: de rangorde in 2024 is gelijk aan die van 2022.
- Dat de kosten voor iedereen zo laag mogelijk zijn, blijft duidelijk de hoogste prioriteit van Nederlanders. Wel lijkt het iets minder prominent; het verschil met de principes die daarna prioriteit krijgen is nu kleiner dan in 2022.
- Behoud van natuur en landschap komt ook als gezamenlijk principe pas daarna. In 2022 waren natuur en landschap als aparte principes uitgevraagd. De motivaties van deelnemers hiervoor lagen echter erg dicht bij elkaar, waardoor in 2024 is besloten de twee principes samen te voegen. Het samengevoegde principe heeft nu meer prioriteit dan elk van de twee principes in 2022.
- De drie principes met de laagste prioriteit (zo vroeg mogelijk invloed uitoefenen, lagere kosten voor inwoners in opwekgebieden en extra geld voor mensen met overlast) hadden ook in 2022 de laagste prioriteit.

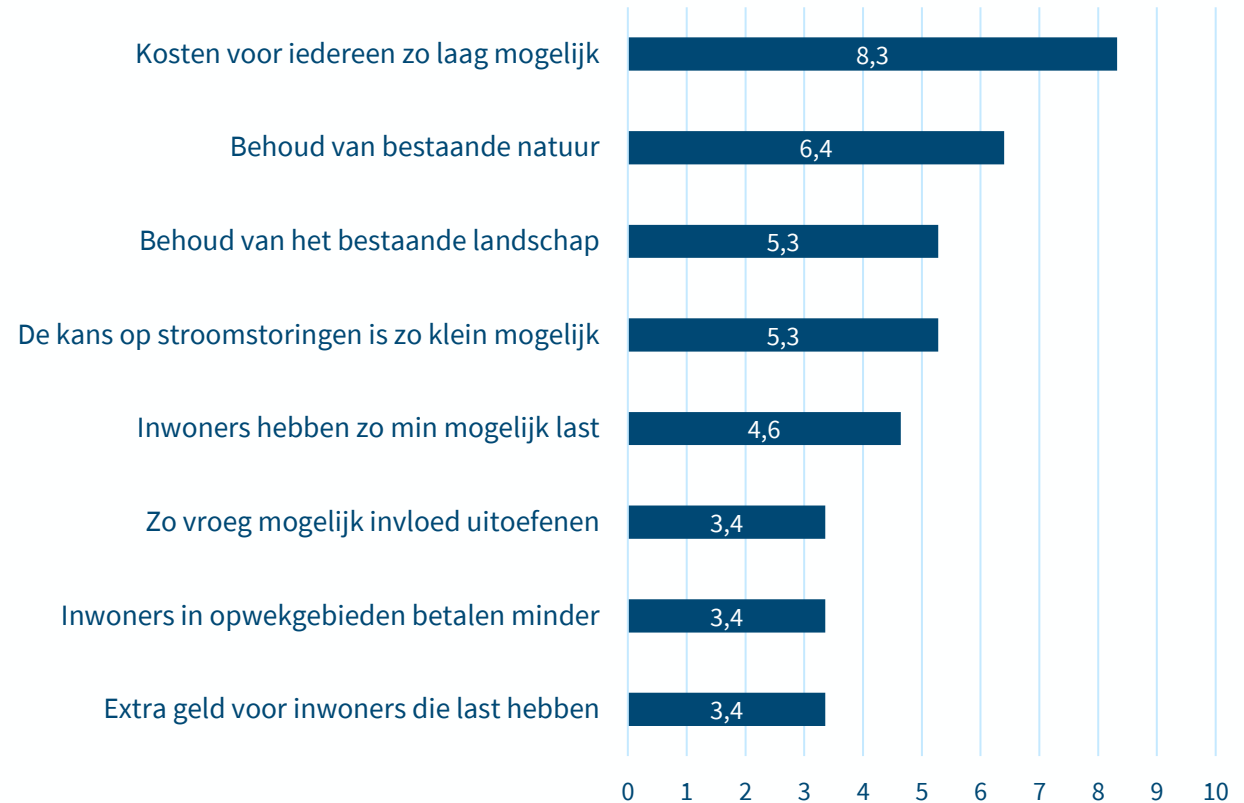
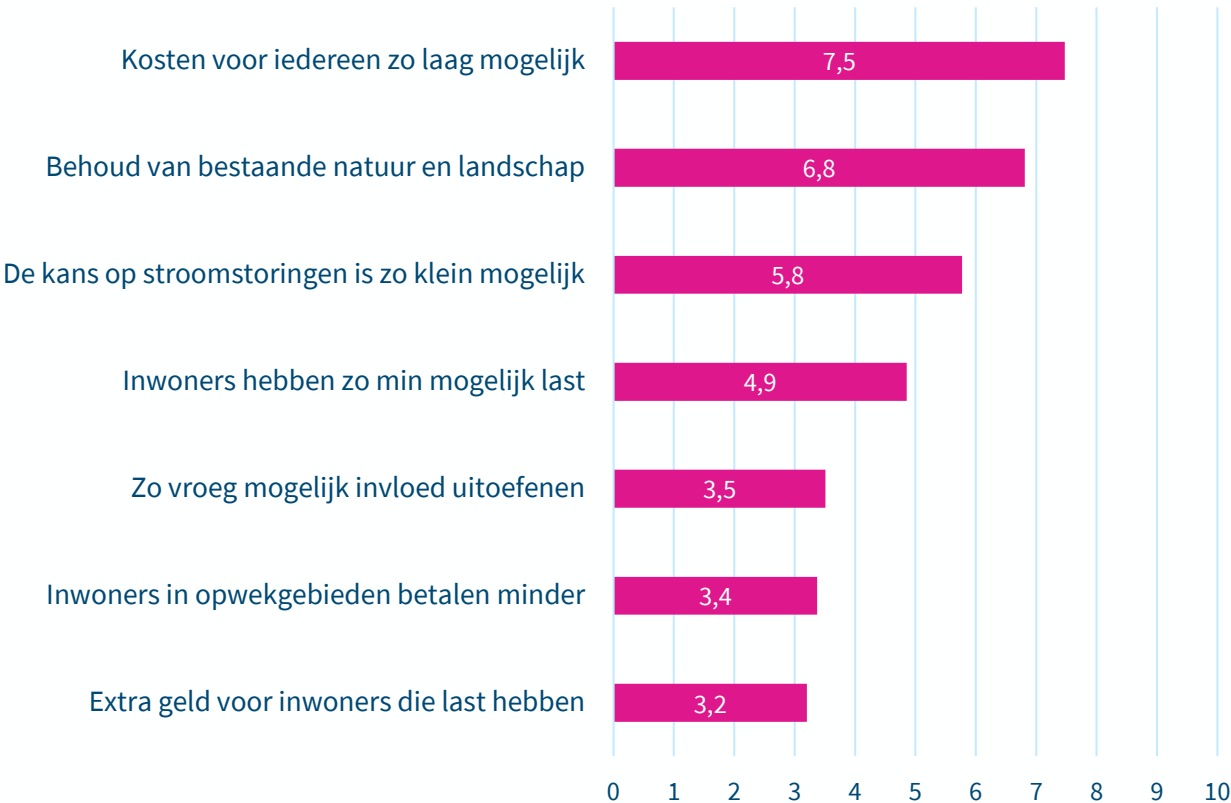

Waarmee moet de overheid rekening houden?

In 2022 vroegen we deelnemers (bijna) hetzelfde:

2024

2022*

* De waardes uit het onderzoek van 2022 zijn herschaald, zodat deze beter te vergelijken zijn met dit onderzoek.

Wat zien we als we verder kijken?

Aanvullende analyses bij onderdeel 1

- 1 Vergelijking met 2022: zijn de voorkeuren van Nederlanders veranderd?
- 2 **LKCA: als het over beleid rondom schone energie gaat, dan zijn er vier groepen te onderscheiden**
- 3 Verschillen op basis van socio-demografische kenmerken

Welke patronen zien we in de data?

Kerninzichten bij de LKCA van onderdeel 1

Toelichting & Inzichten

De LKCA onderscheidt vier groepen:

- Groep 1 (59% van de deelnemers) kenmerkt zich als de meerderheid van de mensen. In deze groep verdelen mensen hun punten gematigd over alle zeven principes.
 - Groep 2 (23% van de deelnemers) kenmerkt zich door geen punten te geven aan het principe 'inwoners in opwekgebieden betalen minder'. De punten zijn verdeeld over de overige principes.
 - Groep 3 (11% van de deelnemers) kenmerkt zich door veel punten te geven aan de principes 'zo laag mogelijke kosten voor iedereen' en 'behoud van natuur en landschap' en weinig tot geen punten te geven aan principes die gaan over de invloed van inwoners of compensatie voor mensen die overlast ervaren.
 - Groep 4 (7% van de deelnemers) is de kleinste groep en kenmerkt zich als tegenhanger van groep 3. Mensen in deze groep geven relatief veel punten aan principes over de invloed van en compensatie voor inwoners en weinig punten aan de principes over lage kosten voor iedereen, behoud van natuur en landschap en voorkomen van stroomstoringen.
-
- Opvallend is dat de meerderheid gematigd is in hun keuzes (groep 1 en 2). Slechts een kleine groep maakt extremere keuzes, waarbij er twee duidelijk tegengestelde groepen zichtbaar worden (groep 3 en 4).
 - Hoewel het een klein percentage van de deelnemers betreft, zijn deze tegengestelde groepen in het maatschappelijke debat bij opwekprojecten vaak wel aanwezig (het belang van de energietransitie voor iedereen/natuur versus het belang van invloed en compensatie voor inwoners die er direct mee te maken hebben).

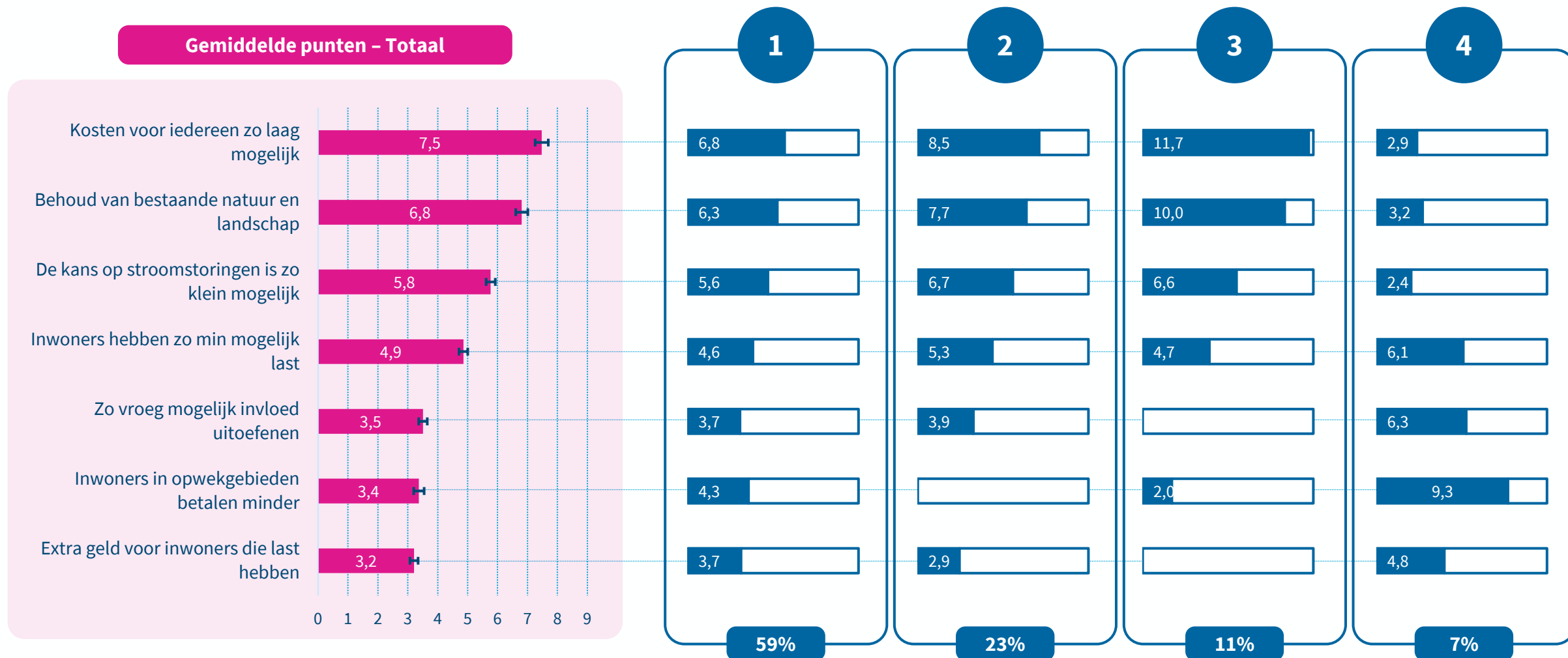
Introductie tot LKCA

- **Waarom deze analyse?** Met de statistische techniek Latente Klasse Clusteranalyse (LKCA) analyseren we welke groepen we kunnen onderscheiden in hun voorkeuren voor beleid rondom schone energie in Nederland.
- **Wat is een LKCA?** Deze methode zoekt naar groepen die grotendeels dezelfde antwoorden geven. Of die de principes juist heel anders prioriteren dan andere groepen. De methode zoekt zelf naar significante kenmerken, vermoedens spelen geen rol.

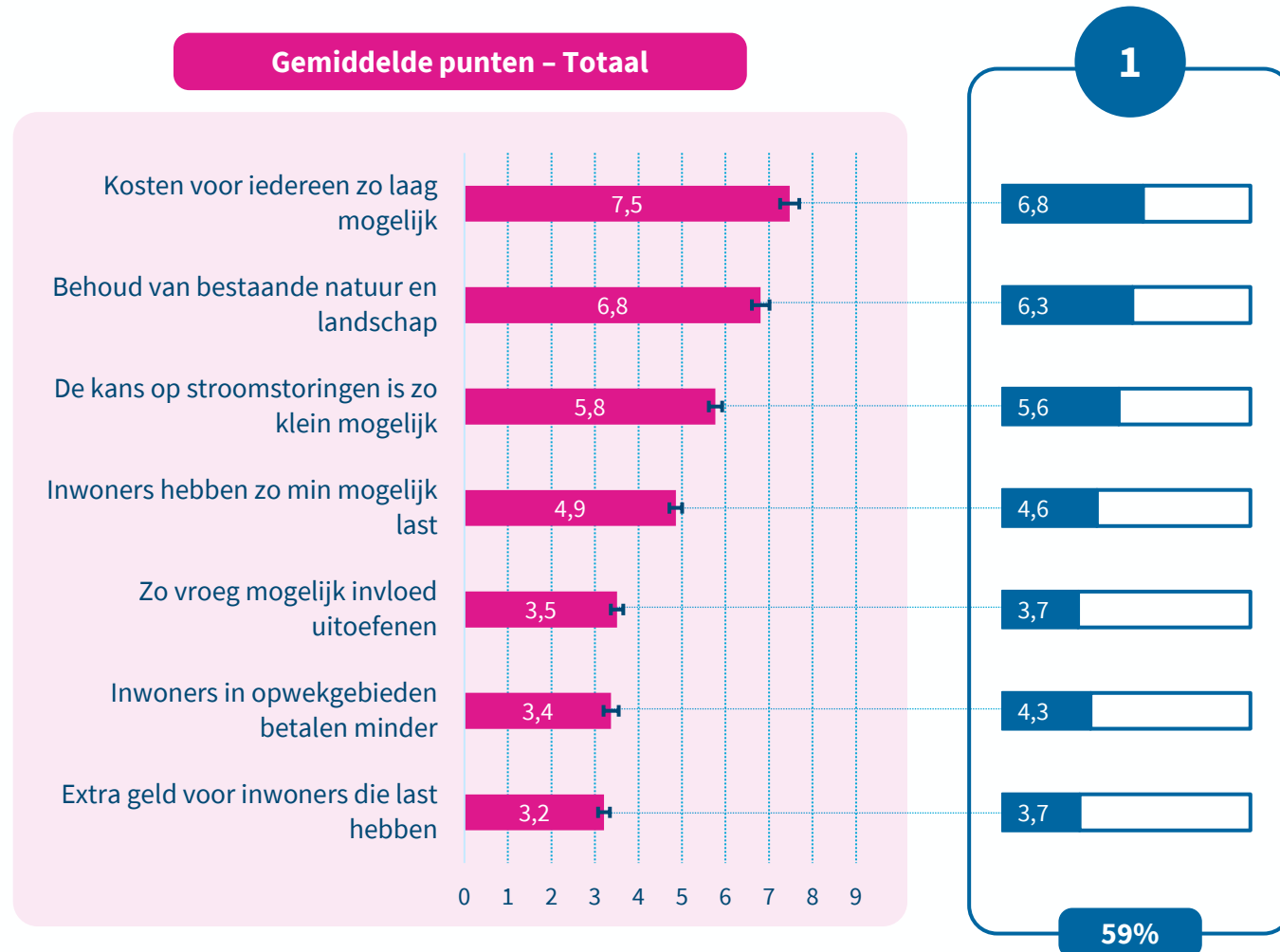

Resultaten van de LKCA

De gemiddelde scores in de vier groepen die de LKCA onderscheidt. Per groep is aangegeven hoe groot deze is (% van het geheel). De volgende pagina's gaan in op de resultaten per groep.

LKCA – Groep 1: een meerderheid van de deelnemers die aan alle principes gematigd punten toekent

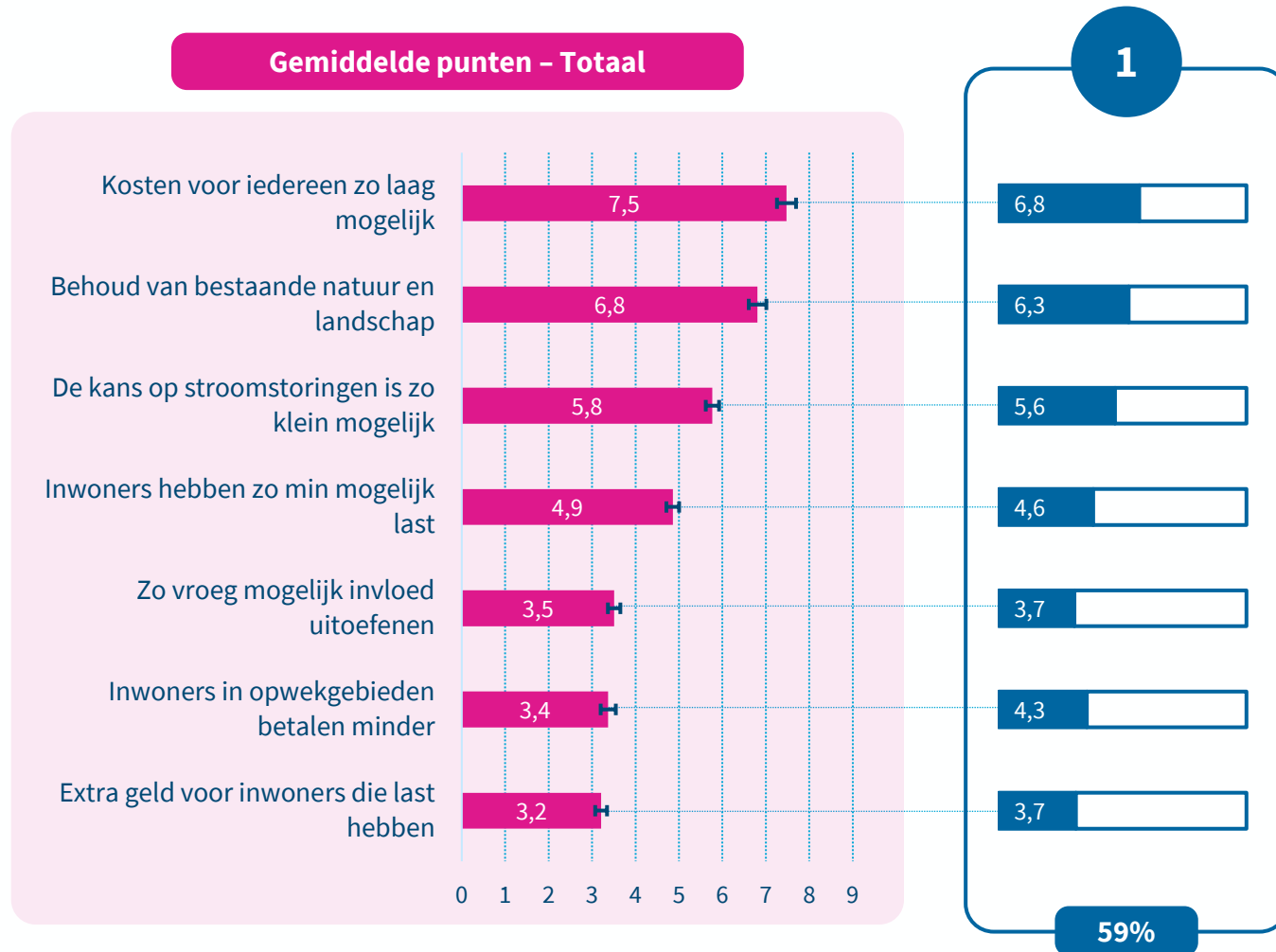
Inzichten

- Mensen uit dit cluster houden de prioritering nagenoeg aan zoals gemiddeld en verdelen hun punten gematigd over de principes.
- De meeste punten worden gegeven aan de **kosten** voor iedereen zo laag mogelijk houden. Hierbij wordt door veel mensen aangegeven dat de dagelijkse kosten (niet alleen voor energie) al hoog zijn en men zorgen heeft dat dit niet meer te betalen is als dit nog hoger wordt. Hierbij wordt ook regelmatig verwezen naar mensen die minder inkomen hebben.
- Ook **natuur en landschap** worden belangrijk gevonden. De redenen gaan veel over natuur: er is al weinig van en er is al veel schade aan de natuur gedaan.
- Iets hoger dan gemiddeld geven deelnemers punten aan het principe dat **inwoners in opwekgebieden minder betalen**. Mensen geven hierbij aan dat ze het eerlijk vinden dat mensen die bijdragen aan een duurzamere wereld en/of schone opwek, hiervoor beloond worden.

LKCA – Groep 1: voorbeelden van motivaties

Duiding bij de principes: zo laag mogelijke kosten, behoud van natuur en landschap, voorkomen van stroomstoringen en minder kosten voor mensen in opwekgebieden.

“De kosten van energie zijn nu onacceptabel.”

“Dit vind ik zeer zeker omdat armoe snel grootschaliger word in Nederland vanwege hoge kosten”

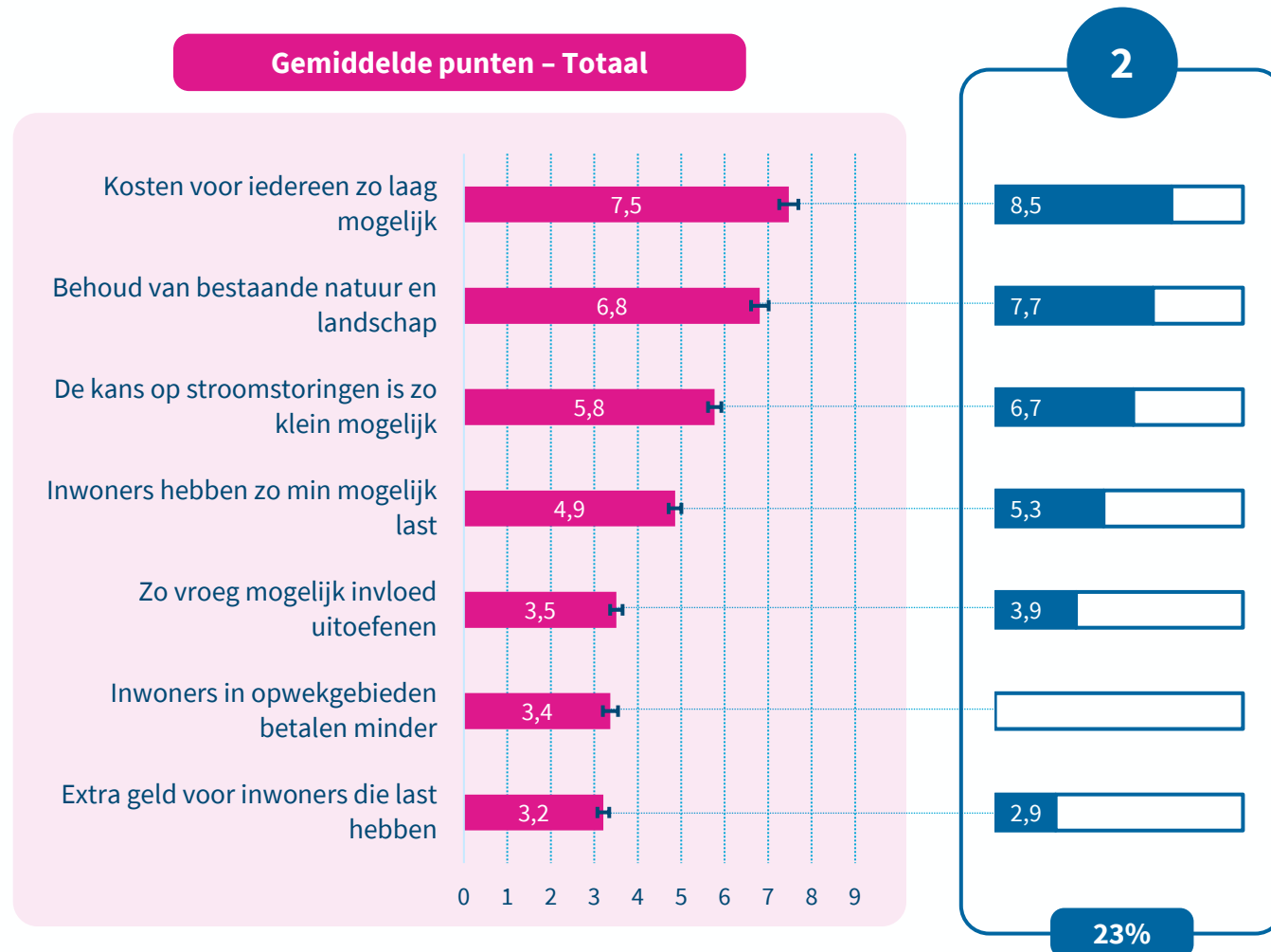
“Ik vind wel dat het landschap mag veranderen, maar het moet wel zo leefbaar mogelijk blijven voor dieren en mensen.”

“Er is al veel natuur opgeofferd voor wonen en industrie en we moeten zoveel mogelijk voorkomen dat er nog meer natuur verdwijnt”

“Bij een stroomstoring raakt het leven ontregelt. Dat moet zo veel mogelijk voorkomen worden”

“Ze [mensen in opwekgebieden] mogen een kleine korting krijgen maar iedereen heeft wat mij betreft de zelfde rechten.”

LKCA – Groep 2: minder dan een kwart van de mensen geeft geen punten aan ‘lagere kosten voor inwoners in opwekgebieden’

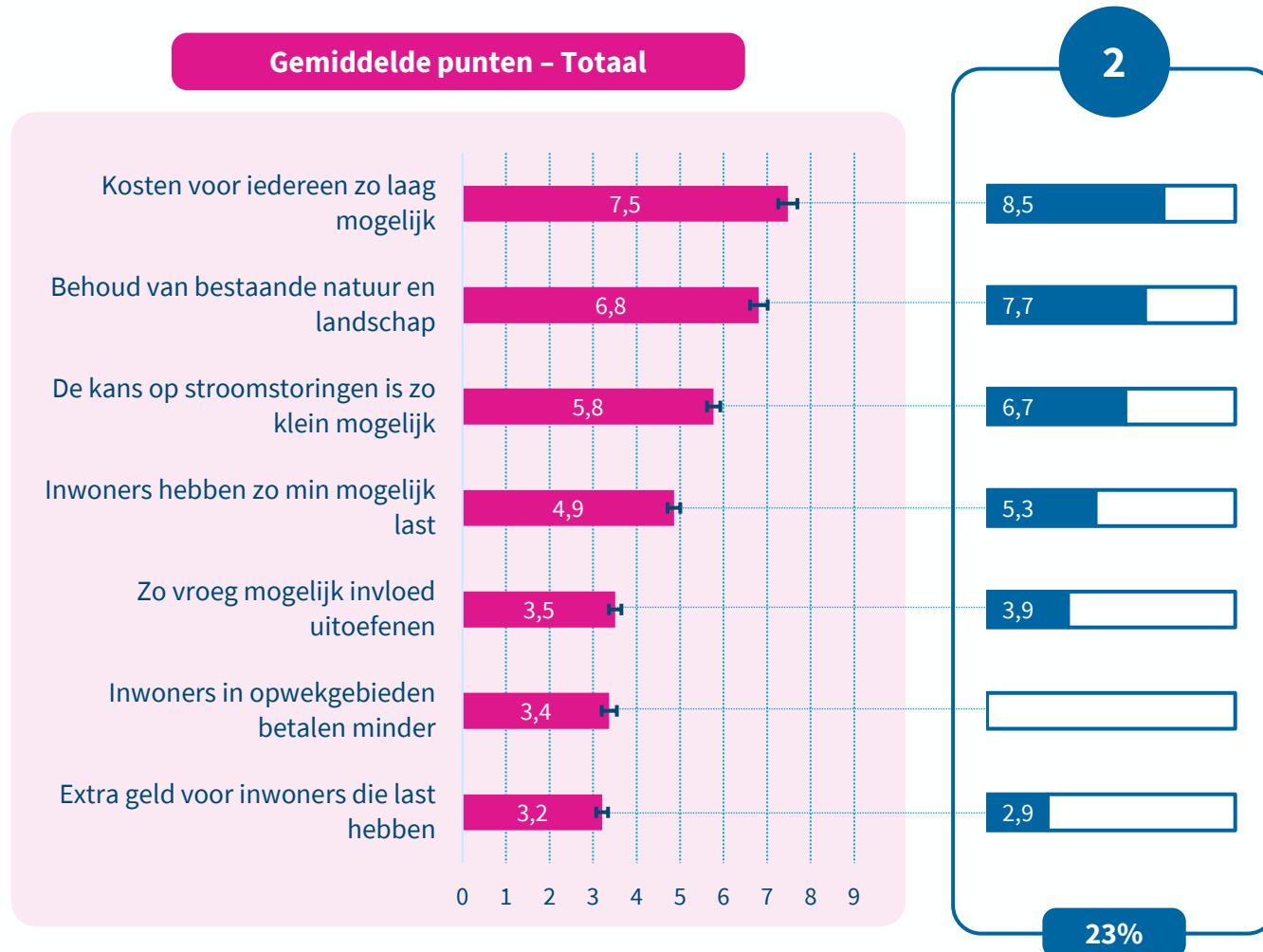
Inzichten

- De tweede groep verdeelt de punten iets meer uitgesproken dan de eerste groep.
- Opvallend is dat mensen in deze groep **geen punten** geven aan het principe dat **inwoners in opwekgebieden minder betalen**. Dit wordt met name gedreven door eerlijkheid: veel mensen geven aan deze maatregel oneerlijk te vinden. Dit zit bijvoorbeeld in:
 - mate van invloed*: als je ergens woont, heb je geen invloed op of er veel schone energie in de buurt wordt of kan worden opgewekt
 - gelijkheid*: voor iedereen zou de stroomprijs gelijk moeten zijn
 - eenduidigheid*: dit gebeurt ook niet op andere vlakken (neem bijvoorbeeld de gasprijzen en de overlast in Groningen)

LKCA – Groep 2: voorbeelden van motivaties

Duiding bij de principes: zo laag mogelijke kosten en (het niet toekennen van punten aan) inwoners in opwekgebieden betalen minder.

“Iedereen moet gewoon warm de winter door kunnen komen”

“Ik vind dat er geen verschil mag zijn in de kosten van energie, waar je ook woont en wie je ook bent. Mensen met een lage beurs moeten het ook kunnen betalen: eventueel met ondersteuning van de overheid.”

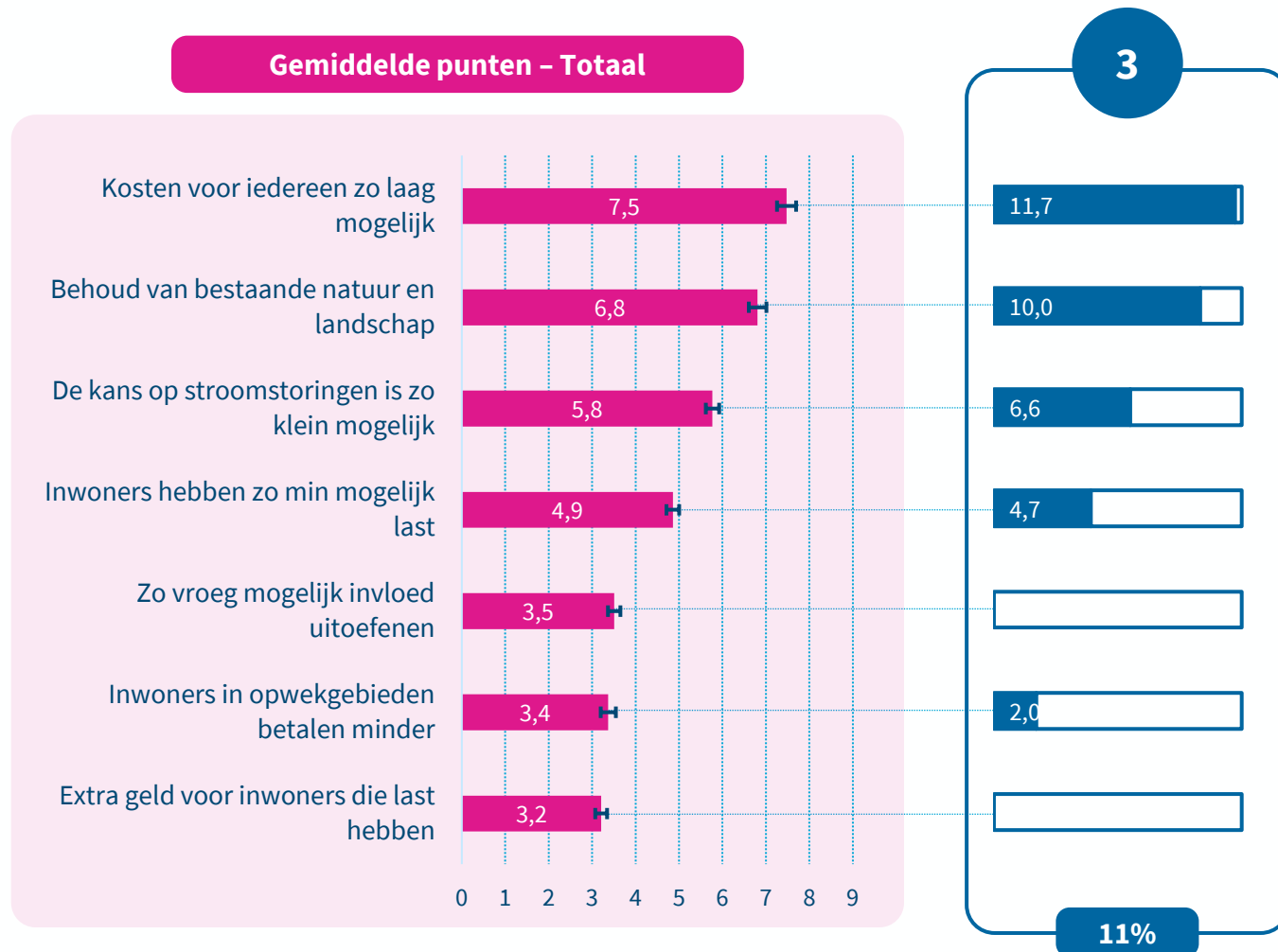
“Ik woon bovenop de gasbel, heb aardbevingsschade en veel gedoe en toch is mijn gas even duur. Dus waarom bij stroom wel verschil”

“Sommige gebieden zijn nu eenmaal geschikter voor energie opwekken. Het is niet eerlijk om bewoners van andere gebieden dan meer te laten betalen.”

“Energie is voor iedereen en overall, geen onderscheid maken”

LKCA – Groep 3: een kleine groep hecht grotere waarde aan lage kosten voor iedereen en behoud van natuur en landschap

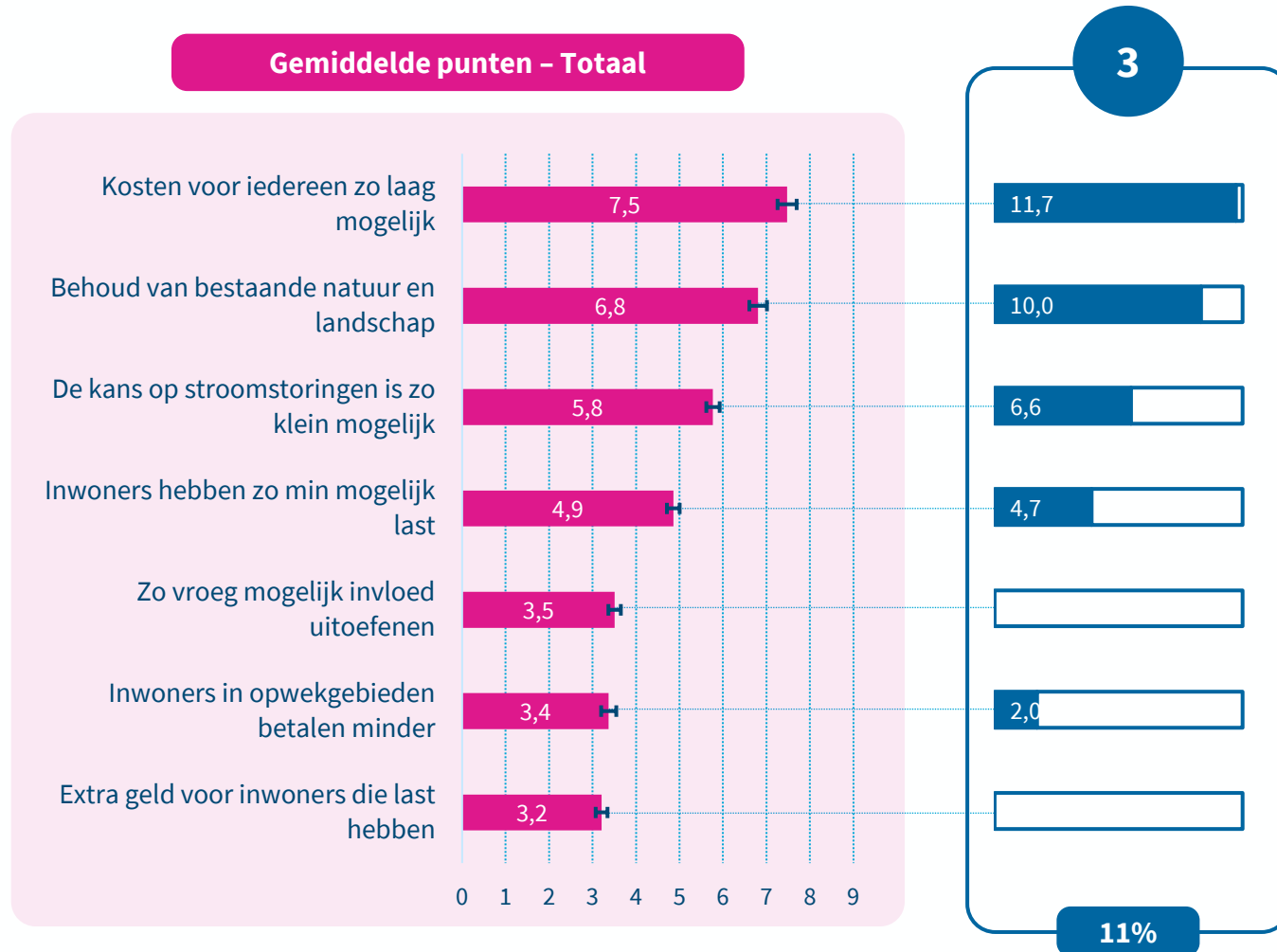
Inzichten

- De derde groep kenmerkt zich door de sterke keuze voor twee principes: betaalbaarheid en behoud van landschap en natuur.
- Er worden relatief gezien weinig punten gegeven aan principes die gaan over inwoners, met uitzondering van het beperken van de last die inwoners ervaren.
- Daar tegenover staat dat deze groep **geen punten** toekent aan het **vroeg uitoefenen van invloed**. Redenen hiertoe zijn dat dit tot vertraging leidt, er weinig vertrouwen is dat de overheid er iets mee doet en dat informatie vanuit experts belangrijker is.
- Ook het principe dat **inwoners die last ervaren extra geld krijgen** krijgt **geen punten**. De meest genoemde reden is dat geld geen oplossing is voor de ervaren last. Ook geven mensen aan dat het moeilijk is om de mate van last in beeld te brengen en zijn er zorgen dat mensen dan extra gaan klagen om extra geld te krijgen.

LKCA – Groep 3: voorbeelden van motivaties

Duiding bij (het niet toekennen van punten aan) de principes: zo vroeg mogelijk invloed uitoefenen en extra geld voor inwoners die last hebben.

“Laat het maar aan de instanties over die er verstand van hebben.”

“Als iedereen maar meer invloed krijgen komt er nooit iets van de grond, iedereen is het wel ergens niet mee eens.”

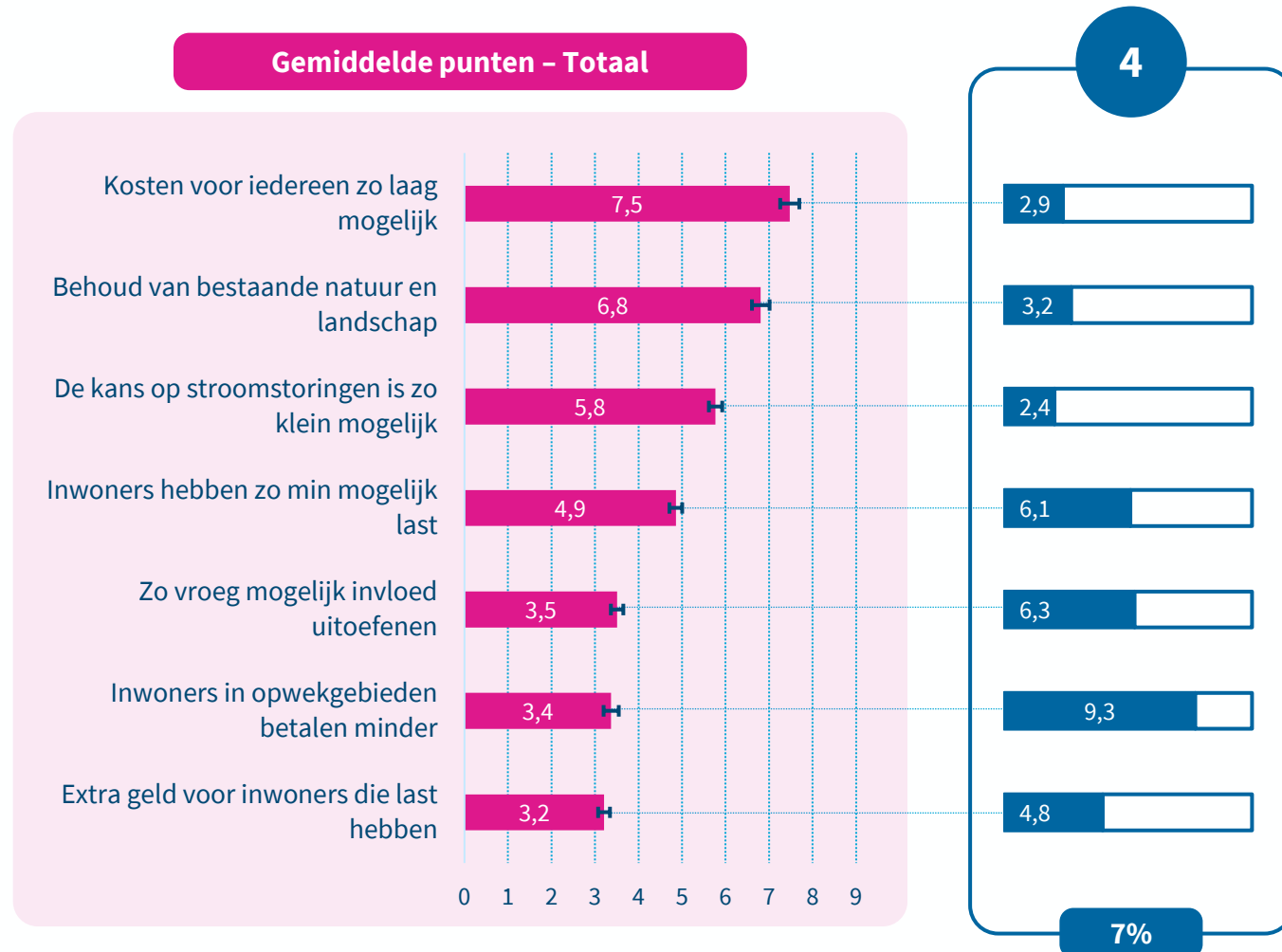
“Bewoners moeten invloed kunnen uitoefenen tot een bepaalde hoogte, maar dit hoeft echt niet ‘zo vroeg mogelijk’. Laat eerst alles duidelijk worden voor je een oordeel kunt geven”

“Geld geven lost het probleem niet op! Ik vind dat windmolens etc. absoluut niet in bewoonde gebieden geplaatst mogen worden. Mensen kunnen mentale en fysieke klachten krijgen in de nabijheid van windmolens – dat mag nooit het resultaat zijn van ‘schone energie’.”

“Mensen zeuren te snel dat ze last hebben, niet doen dus”

LKCA – Groep 4: een kleine groep geeft meer prioriteit aan principes met directe invloed op (de overlast voor) inwoners

Inzichten

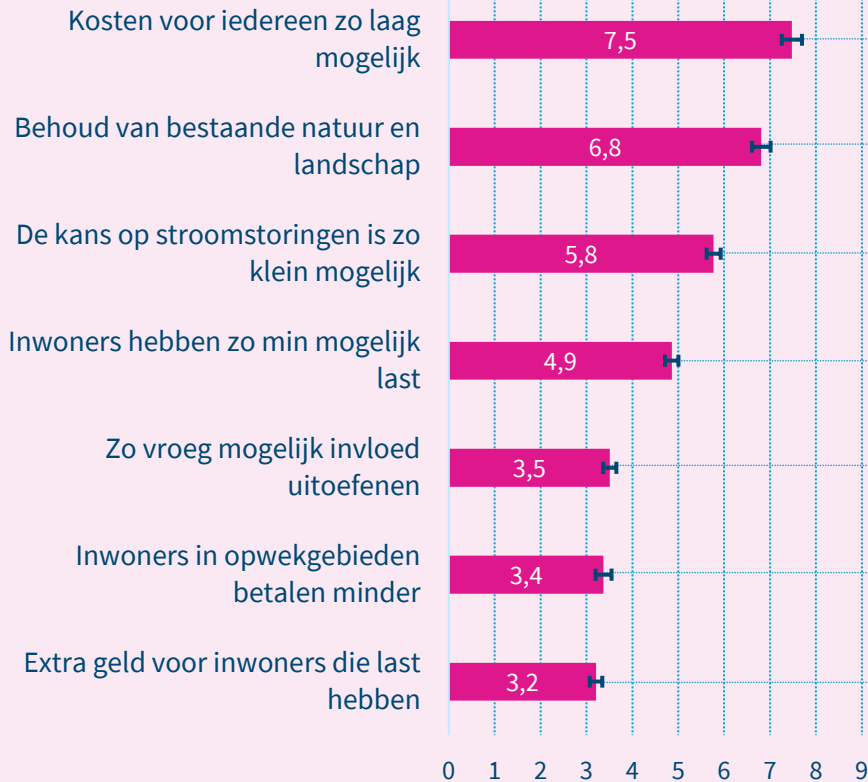
- De vierde groep geeft met name punten aan principes die gerelateerd zijn aan (de rol van) inwoners. Mensen in deze groep hebben relatief vaak te maken (gehad) met een duurzaam opwekproject in hun buurt.
- Veruit de meeste punten worden gegeven aan het principe dat **inwoners in opwekgebieden minder betalen**. Waar mensen uit andere groepen dit oneerlijk vinden, geven mensen in deze groep aan dat ze het juist eerlijk vinden, omdat mensen in opwekgebieden bijdragen aan een duurzamere wereld en/of schone opwek, en hiervoor beloond moeten worden.
- Mensen in deze groep geven de minste punten aan een zo klein mogelijke **kans op stroomstoringen**. Hierbij wordt genoemd dat er weinig stroomstoringen zijn en dat als ze er zijn, dit niet zo erg wordt gevonden.
- Ook zijn er weinig punten voor de **lage kosten voor iedereen**. Hierbij wordt ook verwezen naar partijen die wel meer kunnen betalen, zoals bedrijven.

LKCA – Groep 4: voorbeelden van motivaties

Duiding bij de principes: (het weinig punten toekennen aan) lage kosten voor iedereen, behoud van natuur en landschap en voorkomen van stroomstoringen en (het veel punten toekennen aan) inwoners in opwekgebieden betalen minder.

Gemiddelde punten – Totaal

4

2,9

3,2

2,4

6,1

6,3

9,3

4,8

7%

“Bedrijven die veel energie gebruiken kunnen meer betalen.”

“Schone energie mag meer kosten omdat de klimaatdoelen ook belangrijk zijn”

“Wordt al veel gedaan om natuur te beschermen, we kunnen in ons overvolle land niet alles doen”

“*[natuur en landschap]* Vind ik niet heel belangrijk gezien de woningcrisis”

“ik ben als kind op het platteland opgegroeid met uren lange stroomstoringen, dit valt wel te verdragen”

“Denkend aan een stukje minder woongenot dat misschien zal optreden bijv. vermindering van een mooie zee uitzicht of overlast van bouwactiviteiten bij het opzetten van energiecentrales, zie ik een veel lager energietarief als compensatie.”

“Als je meewerkt om energiecrisis te beperken mag je hier ook van profiteren”

Wat zien we als we verder kijken?

Aanvullende analyses bij onderdeel 1

- 1 Vergelijking met 2022: zijn de voorkeuren van Nederlanders veranderd?
- 2 LKCA: Als het over beleid rondom schone energie gaat, dan zijn er vier groepen van Nederlanders
- 3 Verschillen op basis van socio-demografische kenmerken

Op kenmerken zien we weinig verschillen

Kerninzichten bij de socio-demografische kenmerken van onderdeel 1

Toelichting & Inzichten

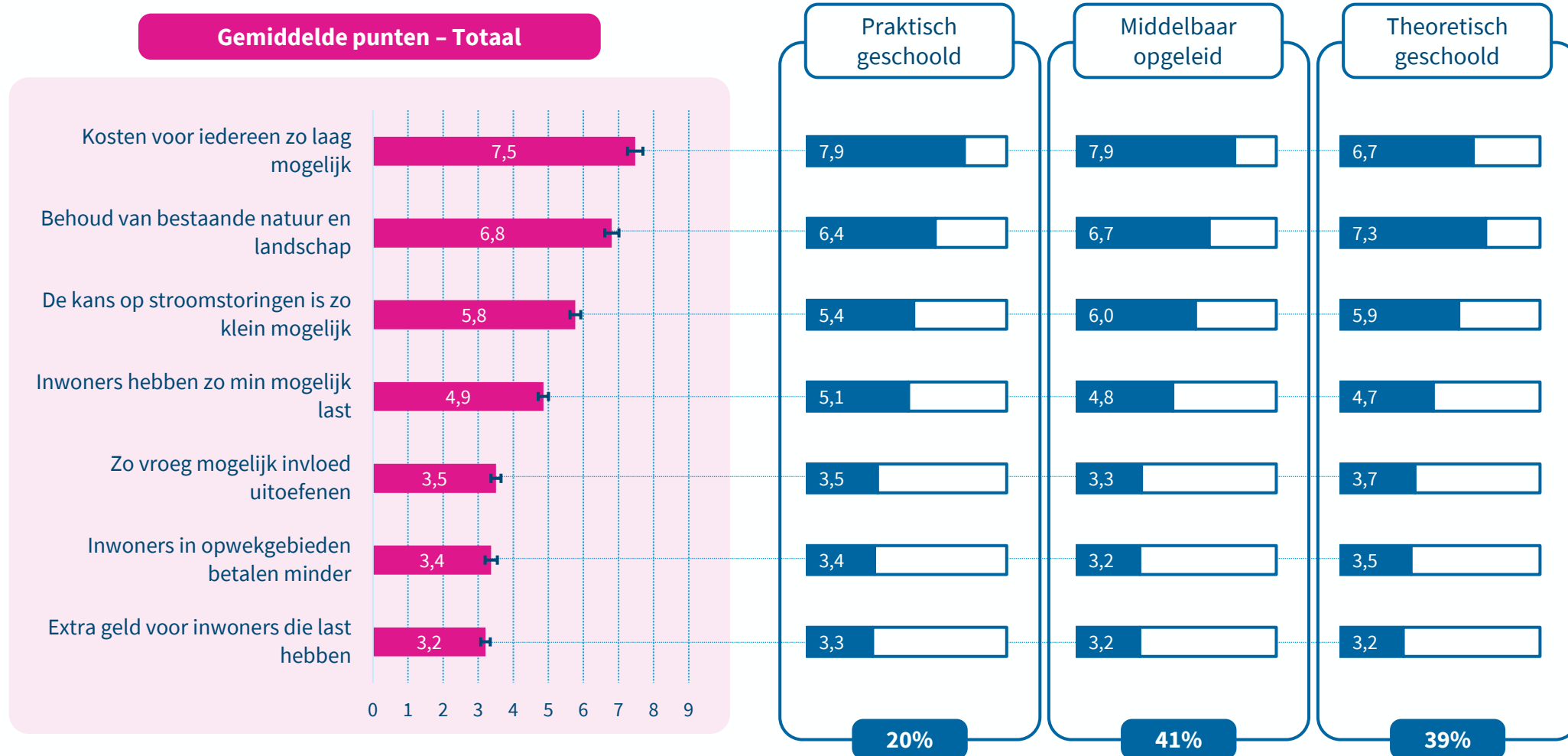
We zien verschillen tussen mensen met verschillende socio-demografische kenmerken, maar deze verschillen zijn klein:

- Opleidingsniveau: theoretisch geschoolde mensen zien het behoud van natuur en landschap als hoogste prioriteit, waar andere groepen kosten prioriteren. Verder is de prioritering gelijk tussen de groepen.
- Leeftijd: de rangorde is nagenoeg gelijk voor alle leeftijdsgroepen, maar 65-plussers zijn meer uitgesproken. Zij geven meer prioriteit aan de top 3 principes (betaalbaarheid, natuur/landschap, betrouwbaarheid), en minder aan de andere.
- Mensen bij wie een project in de buurt is of wordt gerealiseerd, lijken meer prioriteit te geven aan zaken die te maken hebben met hoe je randvoorwaarden inricht, zoals invloed en minder betalen in opwekgebieden.
- Mensen die meerdere dingen doen om zelf schone stroom op te wekken, geven beduidend minder prioriteit aan dat de kosten voor iedereen zo laag mogelijk zijn.
- Mensen die op het platteland wonen, geven iets meer prioriteit aan het financieel voordeel voor inwoners van gebieden waar veel schone energie wordt opgewekt.

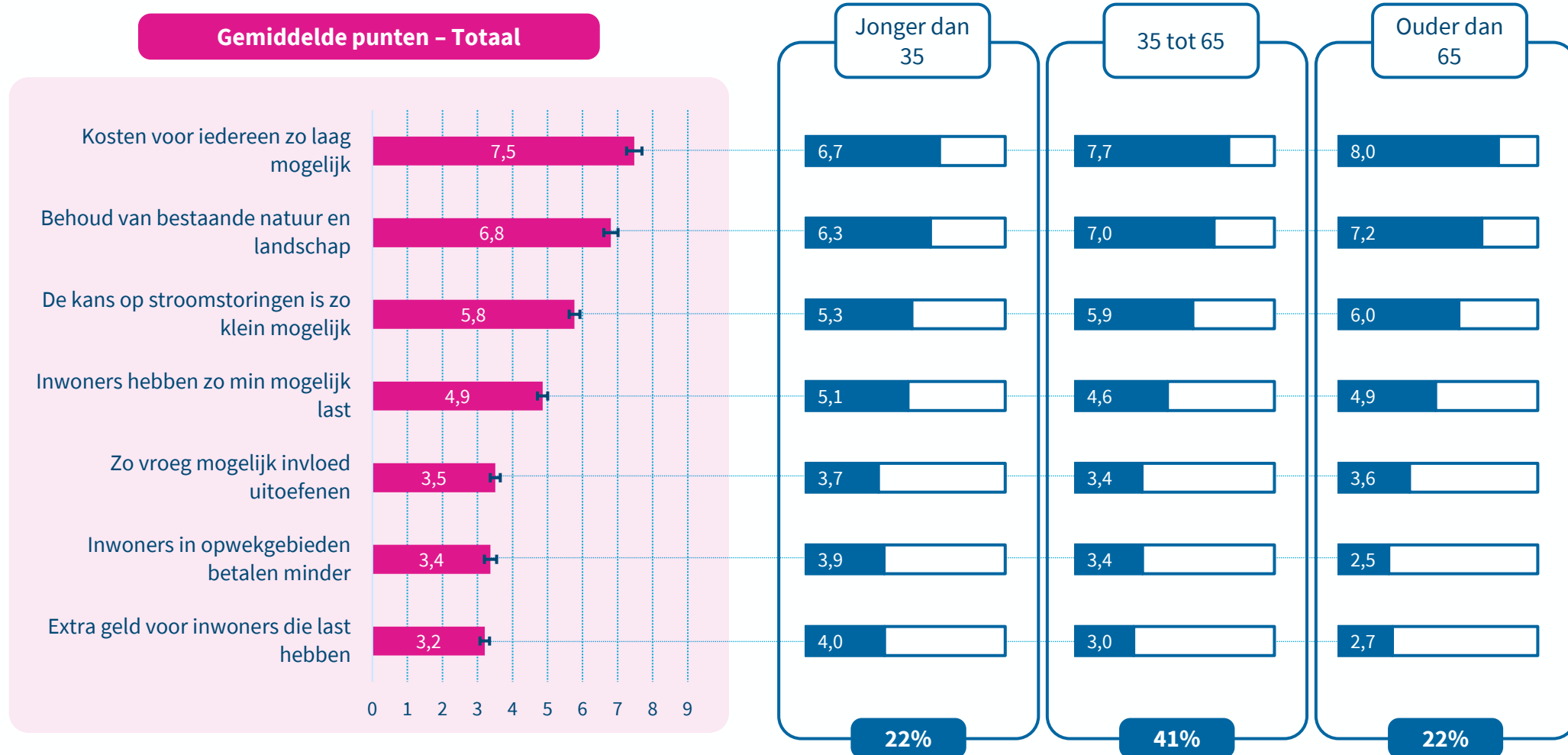
Algemene resultaten – uitgesplitst naar opleidingsniveau

Gemiddelden punten per opleidingsniveau

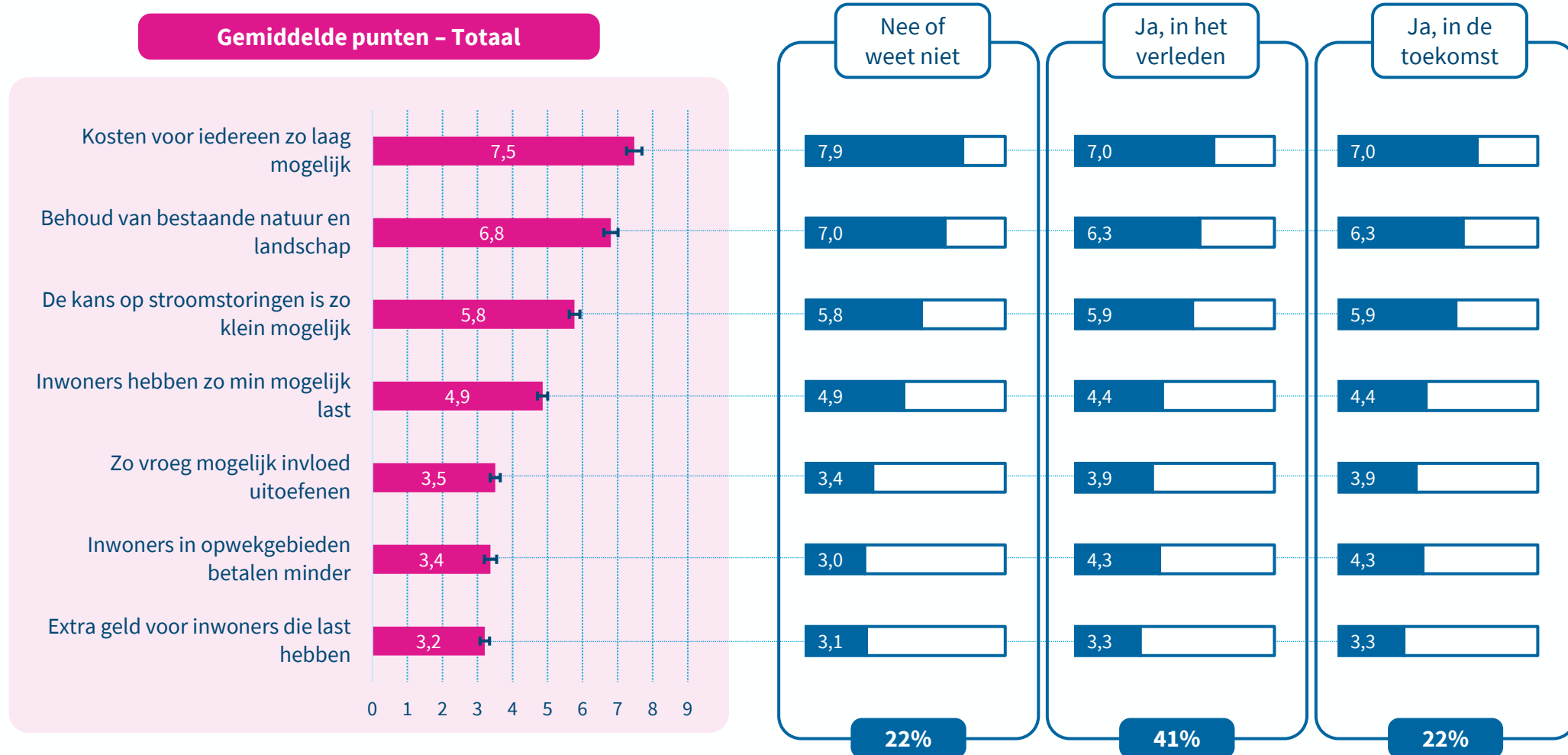
Algemene resultaten – uitgesplitst naar leeftijd

Gemiddelden punten per leeftijdsgroep

Algemene resultaten – uitgesplitst naar of er in de buurt een project is gerealiseerd

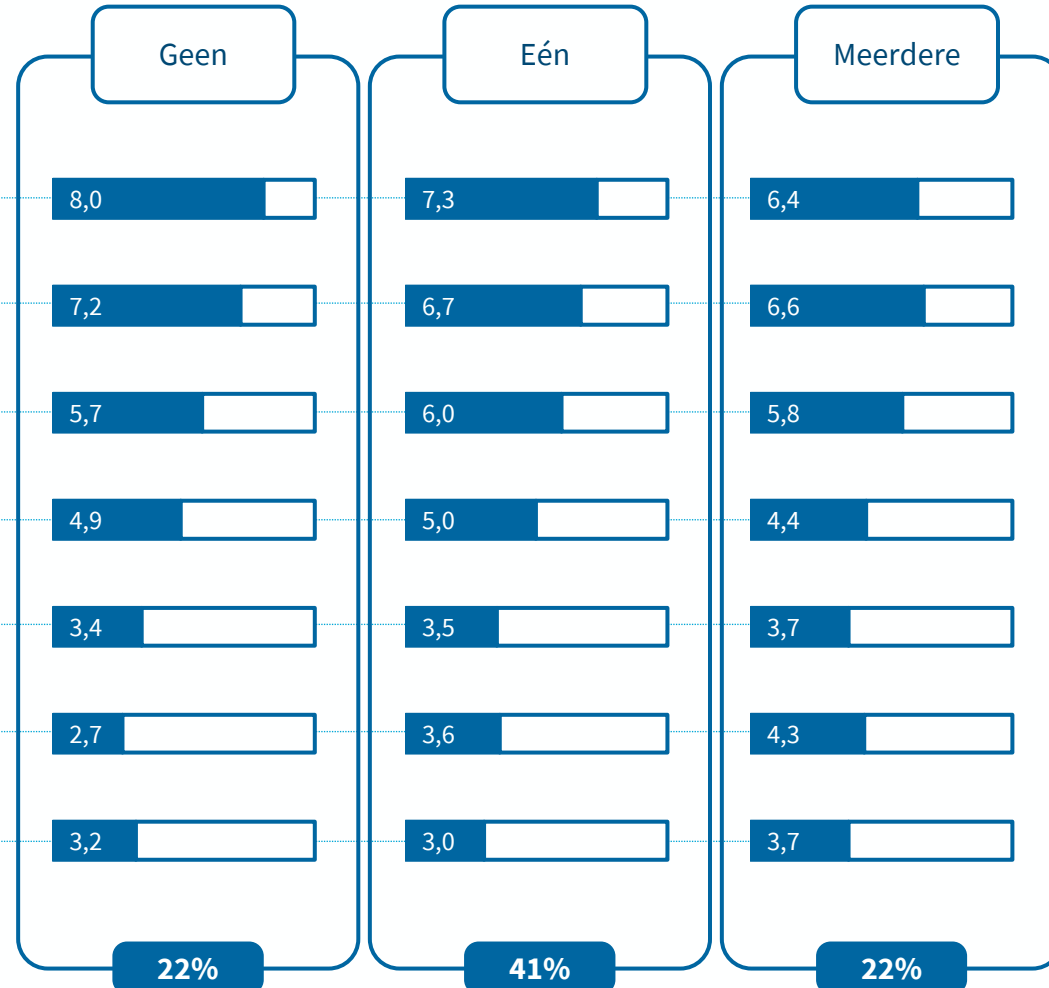
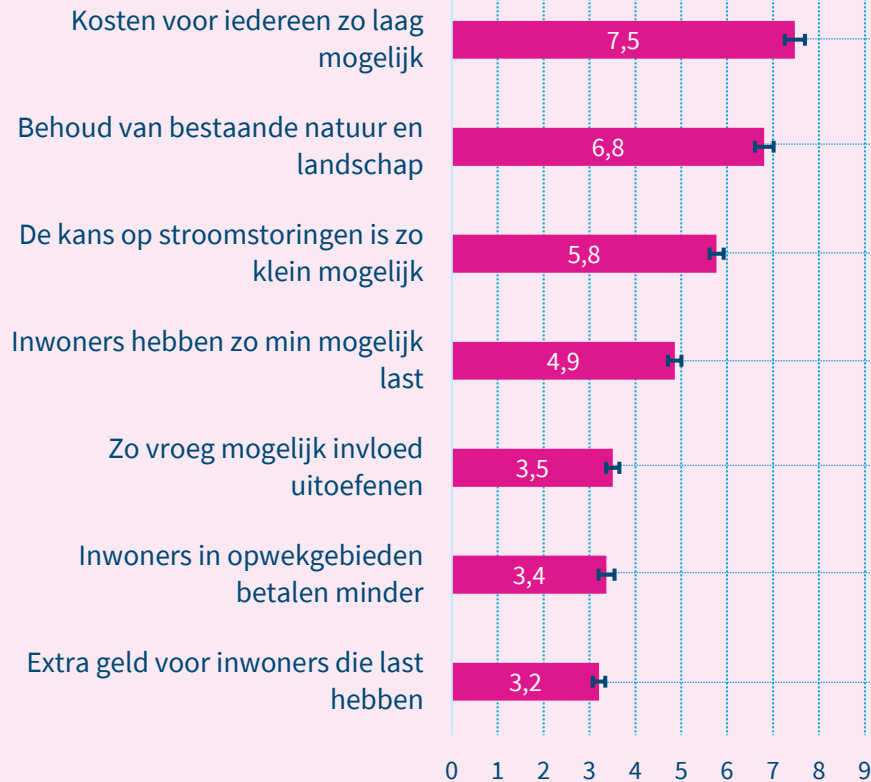
Gemiddelden punten opgesplitst naar antwoorden op de vraag: *Is of wordt er bij jou in de buurt een project ontwikkeld?*

Algemene resultaten – uitgesplitst naar of mensen dingen doen om schone energie op te wekken

Gemiddelden punten opgesplitst naar antwoordt op de vraag: *Bezit je een of meerdere dingen om schone energie op te wekken of energie te besparen?*

Gemiddelde punten – Totaal

Onderdeel 2

Welke kenmerken zijn van belang bij plannen voor windmolens, zonneprojecten en warmtenetten?

Welke kenmerken van beleid zijn van belang?

Resultaten van een discrete-keuze experiment

Toelichting

Hoe werkt deze methode? Kerngedachte achter het gebruik van Discrete keuze-experimenten (DCE) is dat voorkeuren van individuen voor beleid worden bepaald door de kenmerken van dat beleid. Het relatieve belang van de verschillende kenmerken kan worden vastgesteld door deelnemers steeds twee aanpakken voor te leggen die verschillen wat betreft deze kenmerken, waarna ze moeten aangeven welke aanpak hun voorkeur heeft. Op basis van de keuzes berekenen we welke invloed elk kenmerk heeft op hun oordeel over de wenselijkheid van één van de twee aanpakken. In deze raadpleging hebben deelnemers 8 keer een keuze gemaakt tussen 2 aanpakken.

Wat levert het op? We kunnen achterhalen hoe inwoners concrete kenmerken van beleid ten opzichte van elkaar wegen. Zo leren we onder meer over hoeveel extra energiekosten inwoners acceptabel vinden om overlast voor mensen en dieren te beperken. En hoe belangrijk Nederlanders het vinden om de doelen voor schone energie te halen.

Verantwoording: in het onderzoek zaten 48 keuzetaken waarin deelnemers moesten kiezen tussen 2 aanpakken. We verdeelden de deelnemers over 6 groepen en elke deelnemer moest 8 van deze keuzetaken doen. De 48 keuzesituaties zijn zo samengesteld dat ze op de meest efficiënte manier informatie geven over hoe belangrijk mensen de kenmerken vinden.

Welke kenmerken van beleid zijn van belang?

Resultaten van een discrete-keuze experiment

Inzichten

De mate waarin beleid toestaat dat mensen en planten of dieren last mogen hebben, is zeer belangrijk voor mensen in Nederland. In vergelijking met de andere kenmerken uit de DCE, zijn mensen in sterke mate tegen beleid dat toestaat dat planten en dieren veel last mogen hebben van projecten. En iets minder sterk tegen beleid dat toestaat dat mensen veel last mogen hebben. Nederlanders zijn bereid om maandelijks tussen de 63 en 73 euro extra energielasten te dragen om dit te voorkomen.

Maar er is ook een groep waarvoor de kosten het enige is dat telt. Zij adviseren telkens de aanpak die de laagste kosten met zich meebrengt. Dat geldt voor 15% van de deelnemers. 4% van de deelnemers laat zich juist volledig leiden door hoeveel last planten en dieren mogen hebben, en 1% door hoeveel last mensen mogen hebben. Een aanbeveling is om bij projecten te kijken of er specifiek beleid of maatregelen mogelijk en nodig zijn voor deze groepen.

Mensen in Nederland zijn nog steeds bereid te betalen zodat ze zeker zijn dat we de doelen voor schone energie zullen halen. De betalingsbereidheid voor het zeker behalen van de doelen is vergelijkbaar met het onderzoek in 2022: 22 euro per huishouden per maand. Wat wel verschilt met het vorige onderzoek, is dat men geen waarde hecht aan 'waarschijnlijk' de doelen halen.

Inwoners willen graag dat de winst van projecten gedeeld wordt met de omgeving. Zij hebben daarbij liever dat de winst met alle inwoners wordt gedeeld of dat de omgeving beter wordt gemaakt, dan alleen winstdeling met mede-eigenaren. Financiële participatie of lokaal eigendom worden wel minder belangrijk gevonden dan het voorkomen van veel overlast voor planten, dieren en mensen.

Algemene resultaten – onderdeel 2

Ontwerp van de DCE

Welke van de twee aanpakken zou je adviseren? Vraag 1 van 8

Kies er één

	Aanpak 1	Aanpak 2
 Met hoeveel euro verandert de energierekening?	Meer: 100 euro per maand	Meer: 50 euro per maand
 Hoeveel last mogen mensen hebben?	Geen last	Veel last
 Hoeveel last mogen planten en dieren hebben?	Veel last	Veel last
 Wordt de winst van projecten gedeeld met inwoners?	Ja, met alle inwoners in de buurt van het project	Nee
 Halen we de doelen voor schone energie?	Misschien	Misschien
 Wat doen de overheid en energiebedrijven om stroomstoringen te voorkomen?	Zij mogen op drukke momenten een maximum stroomgebruik instellen.	Zij mogen energie op drukke momenten duurder maken dan op rustige momenten.

☒ Kies deze aanpak

☐ Kies deze aanpak

Toelichting

- **Doel:** Inzicht krijgen het type aanpak voor duurzame energie dat Nederlanders de voorkeur geven
- **Keuzesituaties:** Deelnemers maakten acht keer een keuze uit twee aanpakken. De aanpakken verschilden op een aantal kenmerken:
 - Hoeveel de energierekening verandert van een gemiddeld huishouden
 - Hoeveel last mensen mogen hebben
 - Hoeveel last planten en dieren mogen hebben
 - Of en hoe de winst van projecten wordt gedeeld
 - Hoe zeker we zijn dat de doelen voor schone energie worden behaald
 - Wat overheid en bedrijven mogen doen om stroomstoringen te voorkomen
- **Analyse:** 805 respondenten deden mee aan deze DCE ('discrete choice experiment'). De resultaten zijn verkregen met een MNL model (multinomial logit).

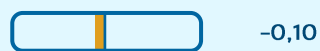

Algemene resultaten – Leeswijzer

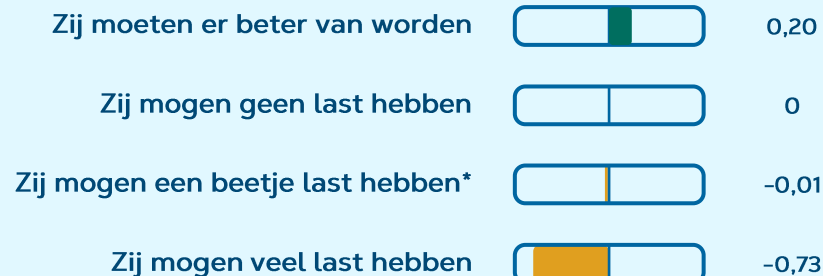

Met hoeveel euro verandert de energierekening?

Per 10 euro extra per huishouden per maand

Hoeveel last mogen planten en dieren hebben?

Wat betekenen de uitkomsten?

- Het getal geeft weer of mensen een variant van een kenmerk positief of negatief waarderen. Positief betekent dat een deelnemer een aanpak met dit kenmerk zou kiezen, negatief betekent dat een deelnemer deze liever niet kiest.

Bijvoorbeeld: een positief getal bij de stelling “planten en dieren moeten er beter van worden” betekent dat deelnemers de voorkeur hebben voor een aanpak waarbij planten en dieren beter worden.

- Als je de getallen met elkaar vergelijkt, zie je hoe sterk de voorkeuren ten opzichte van elkaar zijn.

Bijvoorbeeld: inwoners vinden het erger als planten en dieren veel last hebben van een project dan als planten en dieren er een beetje last van hebben (-0,73 versus -0,01).

- Iedere uitkomst is te vergelijken met een toename of afname van de energierekening. Iedere 0,10 staat voor 10 euro verandering van de energierekening.

Bijvoorbeeld: een aanpak waarbij planten en dieren veel last mogen hebben van projecten, weegt net zo zwaar als een stijging van de energierekening met 73 euro per maand (-0,73/-0,10) en de gemiddelde deelnemer accepteert een hogere energierekening van 20 euro per maand als dit ervoor zorgt dat dieren en planten beter worden van duurzame opwekprojecten (0,20/-0,10).

Welke aanpak zou jij kiezen?

Resultaten van de DCE

Met hoeveel euro verandert de energierekening?

Per 10 euro extra
per huishouden
per maand

-0,10

Hoeveel last mogen mensen hebben?

Zij mogen geen last hebben

0

Zij mogen een beetje last hebben

-0,18

Zij mogen veel last hebben

-0,63

Hoeveel last mogen planten en dieren hebben?

Zij moeten er beter van worden

0,20

Zij mogen geen last hebben

0

Zij mogen een beetje last hebben*

-0,01

Zij mogen veel last hebben

-0,73

Inzichten

- Mensen hebben liever niet dat de energierekening stijgt. En ook niet dat mensen of planten en dieren last hebben.
- 15% van de deelnemers koos steeds het goedkoopste alternatief. 4% van de deelnemers koos het alternatief dat het beste was voor planten en dieren. En 1% koos wat de minste last meebracht voor mensen.
- Een aanpak waarbij mensen veel last mogen hebben van projecten weegt net zo zwaar als een stijging van de energierekening met 63 euro per maand. Voor last voor planten en dieren is dat 73 euro per maand.
- Inwoners vinden het niet zo erg als planten en dieren een beetje last hebben van projecten (-0,01), maar vinden het wel erg als planten en dieren veel last hebben (-0,73).

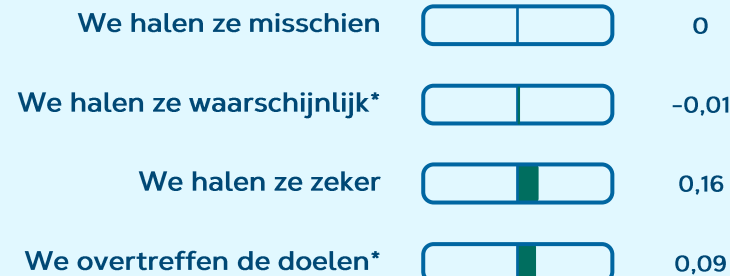
Welke aanpak zou jij kiezen?

Resultaten van de DCE

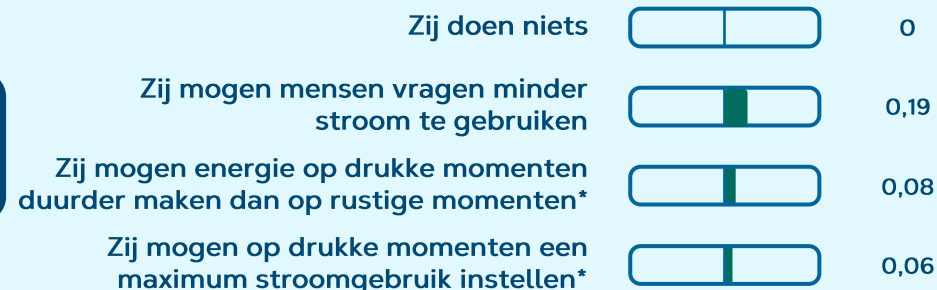
Wordt de winst van projecten gedeeld met inwoners?

Halen we de doelen voor schone energie?

Wat doen de overheid en energiebedrijven om stroomstoringen te voorkomen?

Inzichten

- Inwoners willen graag dat de winst van projecten gedeeld wordt met inwoners. Zij hebben daarbij liever dat de winst met alle inwoners wordt gedeeld of dat de omgeving beter wordt gemaakt, dan alleen winstdeling met mede-eigenaren.
- Inwoners willen graag dat we de doelen halen. Maar het overtreffen van de doelen voegt daaraan niets toe; het scoort zelfs iets lager dan de doelen zeker halen. De positieve waarde van zeker halen van de doelen vergeleken met het misschien halen van de doelen is net zo groot als de negatieve waarde van een stijging van de energierekening met 16 euro per maand.
- Inwoners willen dat er wat gedaan wordt om stroomstoringen te voorkomen. Daarbij hebben ze liever dat mensen gevraagd worden dit te doen, dan met sturen door prijsverschillen of een maximum aan stroomgebruik.

Welke aanpak zou jij kiezen?

Een vergelijking met de resultaten van 2022

Kenmerk	Coefficient
Hoeveel betalen huishoudens per maand extra voor energie?	Per 10 euro extra per maand: -0.14
Hoeveel extra mensen hebben veel last van windmolens of zonneparken?	Per 10.000 extra mensen: -0.05
Hoeveel extra stroomstoringen komen er per jaar?	Geen extra stroomstoringen.
	1 keer een korte stroomstoring van 2 uur: Niet significant
	5 keer een korte stroomstoring van 2 uur: -0.26
	1 keer een lange stroomstoring van 8 uur: -0.34
Hoeveel invloed hebben inwoners op de plannen?	Bewoners worden geraadpleegd: zij mogen ideeën, wensen, meningen en voorkeuren meegeven.
	Bewoners mogen adviseren: zij mogen gezamenlijk een richtinggevend antwoord geven op een vraag. De overheid kijkt alleen met goede motivatie af van dit advies: -0.11
	Bewoners mogen coproduceren: zij ontwikkelen samen met de overheid plannen: -0.15
	Bewoners mogen meebeslissen: zij kiezen een plan uit meerdere geschikte plannen. De overheid volgt altijd de keuze van burgers: Niet significant
Halen we de doelen voor schone energie?	We halen ze misschien.
	We halen ze waarschijnlijk: 0.14
	We halen ze zeker: 0.26
	We overtreffen de doelen: 0.27
Wat doen de overheid en energiebedrijven om te zorgen dat het net niet overbelast raakt?	Zij doen niets om stroomgebruik te verminderen, maar zorgen ervoor dat het stroomnet al het stroomgebruik aankan.
	Zij mogen mensen aanmoedigen om minder stroom te gebruiken door met een 'slim net' sommige apparaten aan en uit te schakelen: 0.32
	Zij mogen mensen aanmoedigen om minder stroom te gebruiken door stroom op sommige uren van de dag veel duurder te maken dan op andere momenten: -0.10

Is dit anders dan vorig jaar?

- Anderhalf jaar geleden vroegen we inwoners naar (deels) dezelfde dingen.
- De bereidheid om te betalen voor het 'zeker behalen van de doelen' is ongeveer gelijk gebleven. Eerder was dit 19 euro en nu is dit 16 euro extra energielasten per huishouden per maand.
- Eerder vonden inwoners het ook waardevol om de doelen 'waarschijnlijk' te halen. Daar hadden ze 10 euro extra energielasten voor over. Nu willen inwoners daar geen extra geld voor betalen.
- Inwoners vonden in 2022 ook dat overheid en energiebedrijven iets mochten doen om stroomstoringen tegen te gaan. Zij stonden toen echter negatief tegenover variërende stroomprijzen, en nu positief.

Onderdeel 3

Wat adviseer jij om problemen op het stroomnet op te lossen?

Ontwerp onderdeel 3

Wat adviseer jij om problemen op het stroomnet op te lossen?

Gebruik de knoppen om opties te selecteren. Klik op de i-knop voor meer informatie.

Sorteer ▾

Vergelijk ⇄

Ervoor zorgen dat mensen hun elektrische auto's vaker op rustige momenten opladen

€ Kost niets

Nieuwe zonnepanelen op huizen mogen op drukke momenten maximaal 50% opwekken

€ Kost niets

Geen nieuwe laadpalen aansluiten op plekken met veel druk op het stroomnet

€ Kost niets

Huishoudens energie met elkaar laten delen

€ Kost geld

Zorgen dat nieuwe woningen voor minder druk op het stroomnet zorgen

€ Kost geld

Subsidies voor grote batterijen waarin huishoudens hun energie op drukke momenten kunnen opslaan

€ Kost veel geld

Ruimte voor nieuwe gebruikers

 Zo is er niet genoeg ruimte voor nieuwe gebruikers

€
Kosten voor de maatschappij

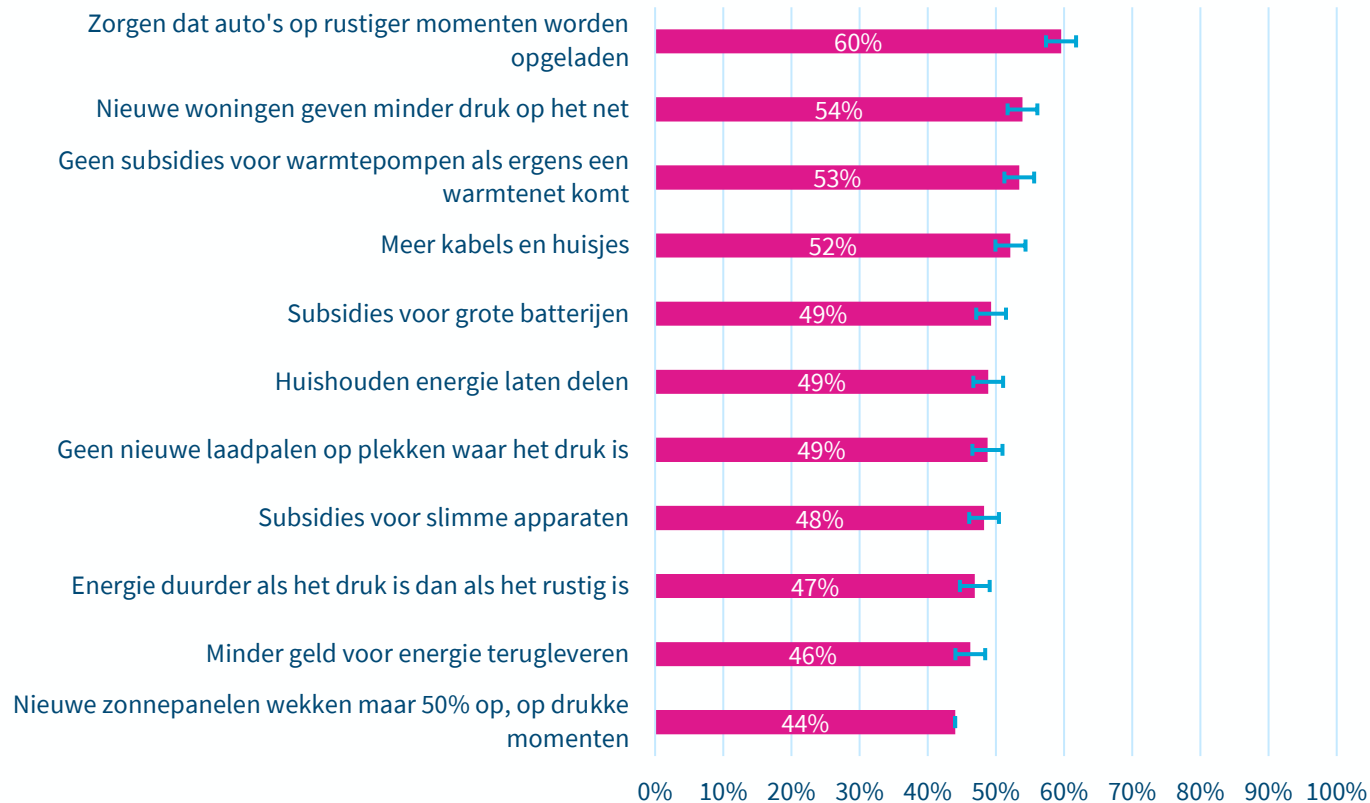
Toelichting

- **Doel:** Inzicht krijgen in de voorkeuren van Nederlanders voor maatregelen om netcongestie te voorkomen.
- **Keuzesituatie:** Deelnemers kiezen uit 11 maatregelen. Zij zien de effecten van hun keuzes rechtsboven op het scherm. Deelnemers moeten met hun keuzes ervoor zorgen dat er genoeg ruimte is voor nieuwe gebruikers en de kosten voor de maatschappij niet te hoog zijn.
- **Motivatie:** Vervolgens konden ze hun keuzes toelichten.
- **Analyse:** Op basis van diverse kenmerken van de respondenten bepalen we met statistische analysemethodes waar de verschillen en overeenkomsten zitten tussen (groepen van) Nederlanders.

Wat adviseer jij om problemen op het stroomnet op te lossen?

Welke prioriteit geven deelnemers aan de opties?

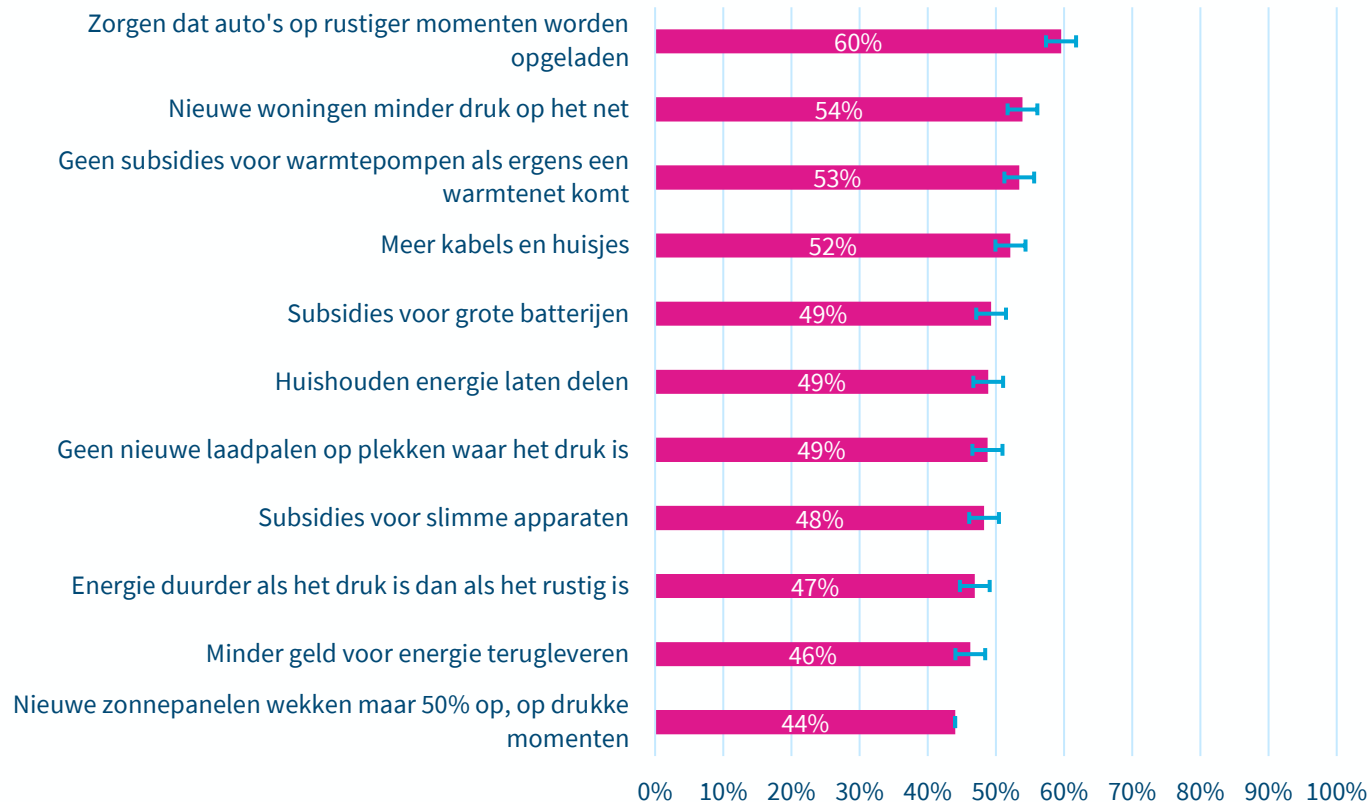
Inzichten (1)

- Gemiddeld genomen is er weinig verschil in prioriteit tussen de maatregelen.
- Opvallend is dat de maatregel die het meest effectief is (meer kabels en transformatorhuisjes) door de helft van de deelnemers wordt gekozen. Oftewel: de helft van de deelnemers kiest voor andere opties dan netverzwaring.
- In tegenstelling tot onderdeel 1, zijn er in de keuze voor maatregelen geen eenduidige groepen te onderscheiden; de latente klasse clusteranalyse levert geen heldere indeling op.
- Er zijn wel een aantal kenmerken die verschillen in voorkeuren lijken te verklaren. Daar gaan we verderop nader op in.
- Maar opvallender is het dat er veel kenmerken zijn waarbij we geen verschillen zien: er zijn geen verschillen in voorkeuren tussen leeftijden, goede en slechte financiële situatie, stadse of landelijke woonomgeving en mensen die wel of geen groot project in de buurt hebben.

Wat adviseer jij om problemen op het stroomnet op te lossen?

Welke duiding geven de deelnemers bij hun keuzes?

Inzichten (2)

De argumenten die deelnemers gaven voor hun keuze leverden de volgende inzichten op:

- *Eerlijkheid*: bij meerdere maatregelen wordt benoemd dat wie investeert in duurzame maatregelen (zonnepanelen, etc.) hiervoor beloond moet worden en niet gestraft.
- *Betrouwbare overheid*: er zijn kritische opmerkingen over maatregelen waarin de overheid iets ontmoedigt dat voorheen werd gestimuleerd (zoals minder laadpalen).
- *De urgentie wordt niet altijd gedeeld*: er worden opmerkingen geplaatst dat door waterstof, batterijen of kerncentrales er geen extra maatregelen nodig zijn.
- *Verskil in acceptatie/verwachting van gedragsverandering*: deelnemers die maatregelen adviseren die een gedragsverandering impliceren (zoals 'huishoudens energie laten delen') noemen als onderbouwing dat zij het goed vinden dat mensen hun gedrag aanpassen, terwijl mensen die deze maatregelen niet adviseren zeggen dat ze denken dat dit niet gaat werken.

In het deel hierna werken we de argumenten van de deelnemers verder uit.

Wat zien we als we verder kijken?

Aanvullende analyses bij onderdeel 3

1 Verschillen op basis van socio-demografische kenmerken

2 Kwalitatieve analyse: Waarom maken mensen hun keuze?

Op kenmerken zien we weinig verschillen

Kerninzichten bij de socio-demografische kenmerken van onderdeel 3

Toelichting & Inzichten

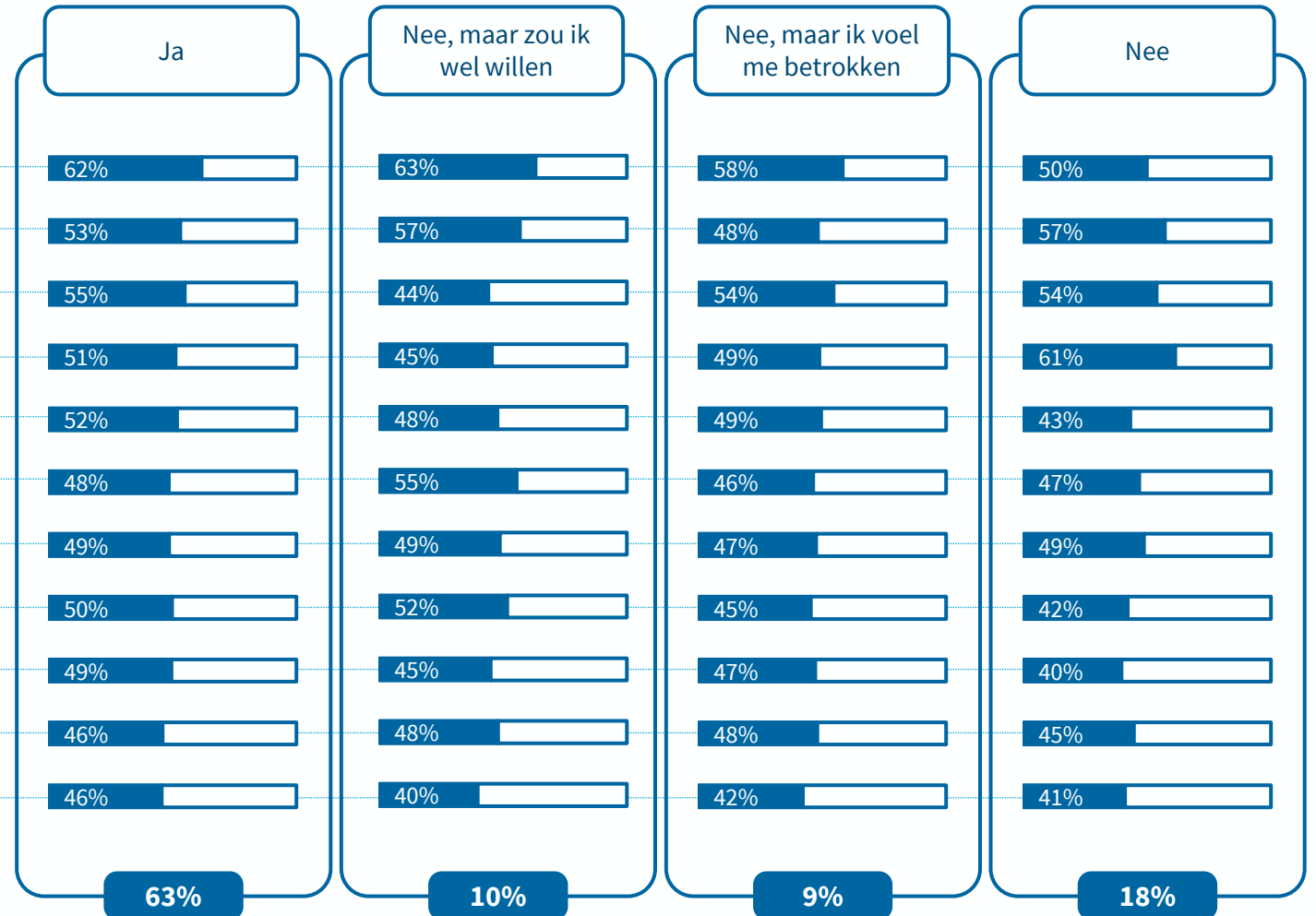
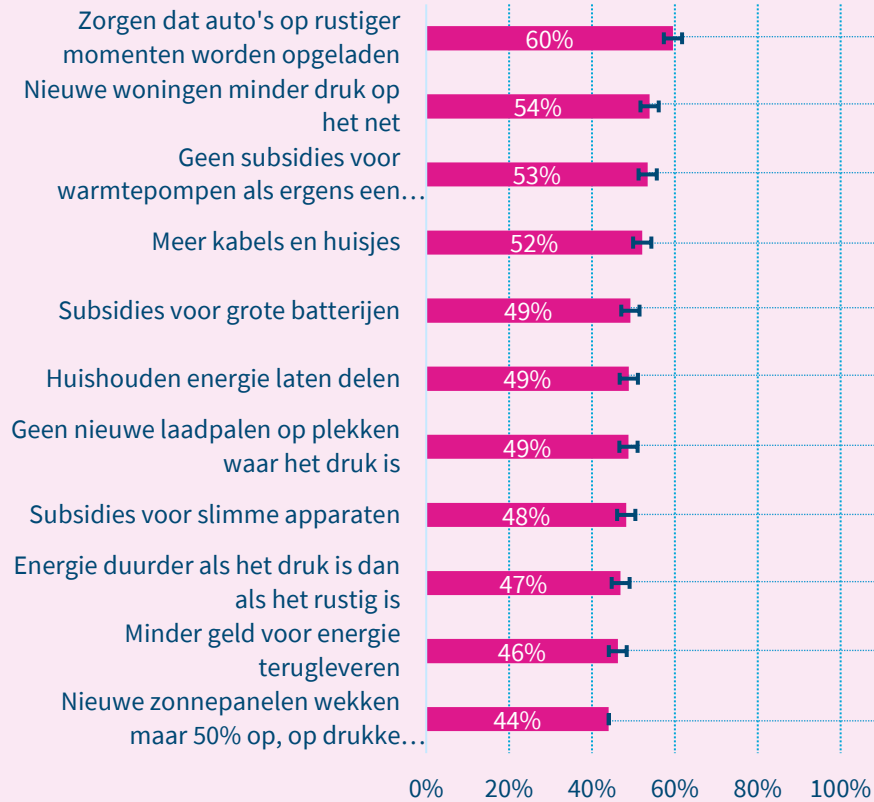
We zien verschillen tussen mensen met verschillende socio-demografische kenmerken, maar deze verschillen zijn klein:

- Mensen die zich niet bezig houden met schone energie, en dat ook niet willen, kiezen relatief vaak voor het bouwen van extra transformatorhuisjes en kabels. Mensen die zich niet bezig houden met schone energie, maar dit wel zouden willen, kiezen daar juist weinig voor. Zij kiezen relatief vaak voor het delen van stroom.
- Deelnemers konden kiezen voor een set aan maatregelen die ervoor zorgen dat het metertje in het oranje komt (het naar verwachting creëren van *misschien genoeg* ruimte voor nieuwe aansluitingen), of voor een grotere set aan maatregelen die ervoor zorgen dat het metertje in het groen komt (het naar verwachting creëren van *genoeg* ruimte voor nieuwe aansluitingen). De groep die koos voor de meter in het groen is te zien als een groep die ambitieuzer is dan de eerste. Logischerwijs koos deze laatste groep gemiddeld meer maatregelen. Het valt op dat de volgorde voor beide groepen redelijk gelijk is, maar dat kabels en transformatorhuisjes bij de ambitieuze groep relatief minder populair zijn.

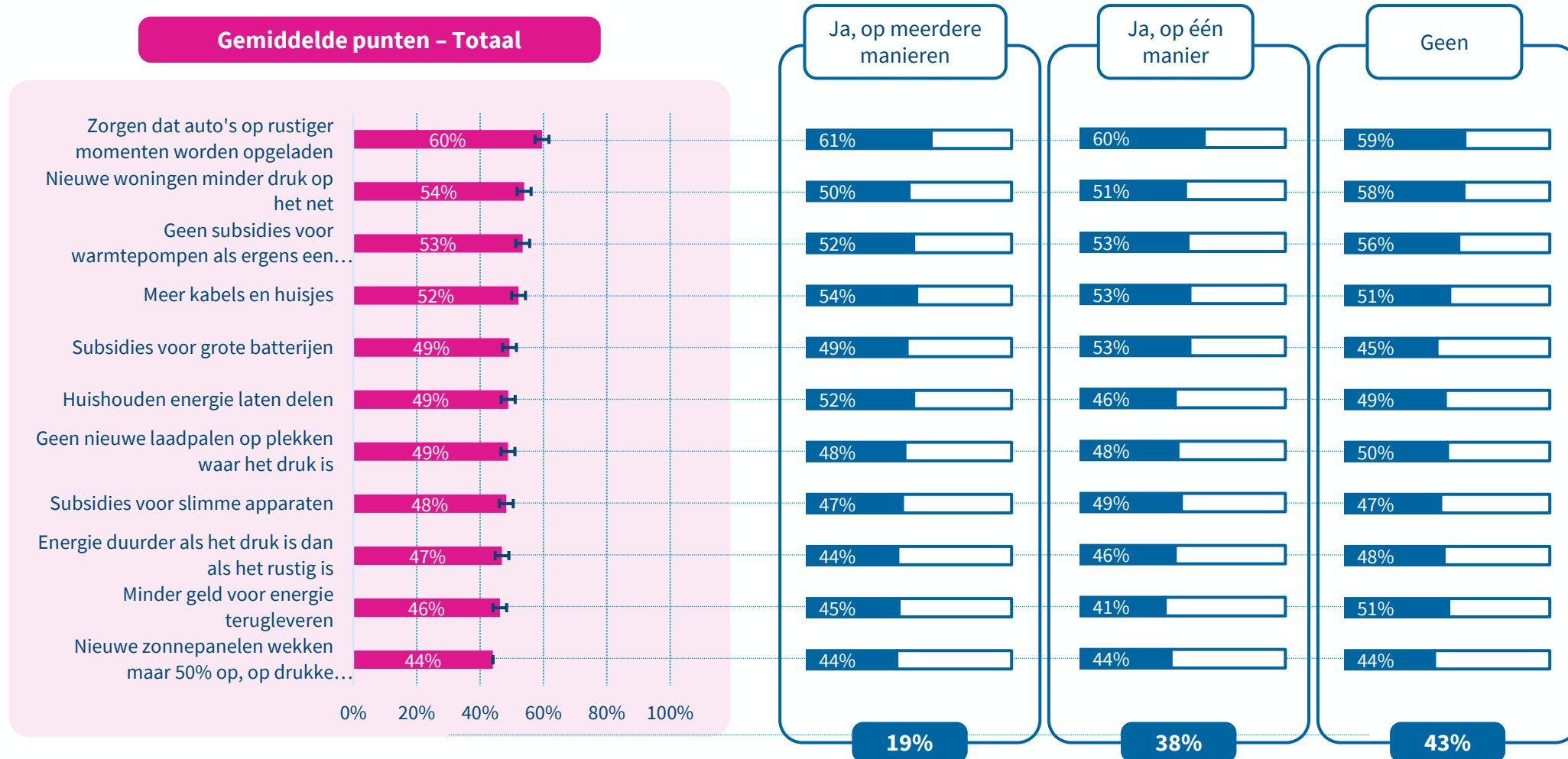

Algemene resultaten –uitgesplitst naar of mensen zich bezig houden met schone energie

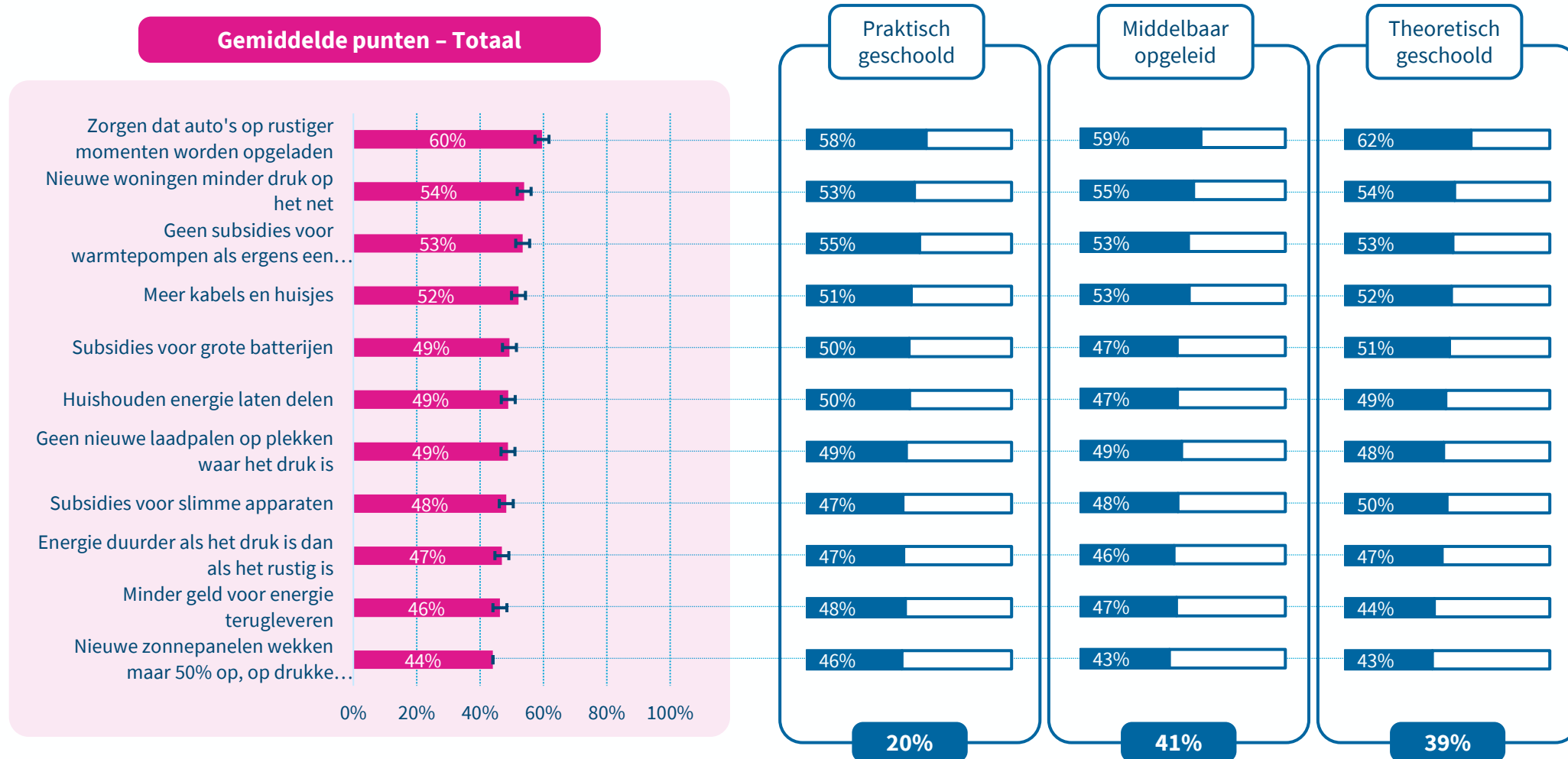
Gemiddelde punten – Totaal

Algemene resultaten – uitgesplitst naar of mensen dingen doen om schone energie op te wekken

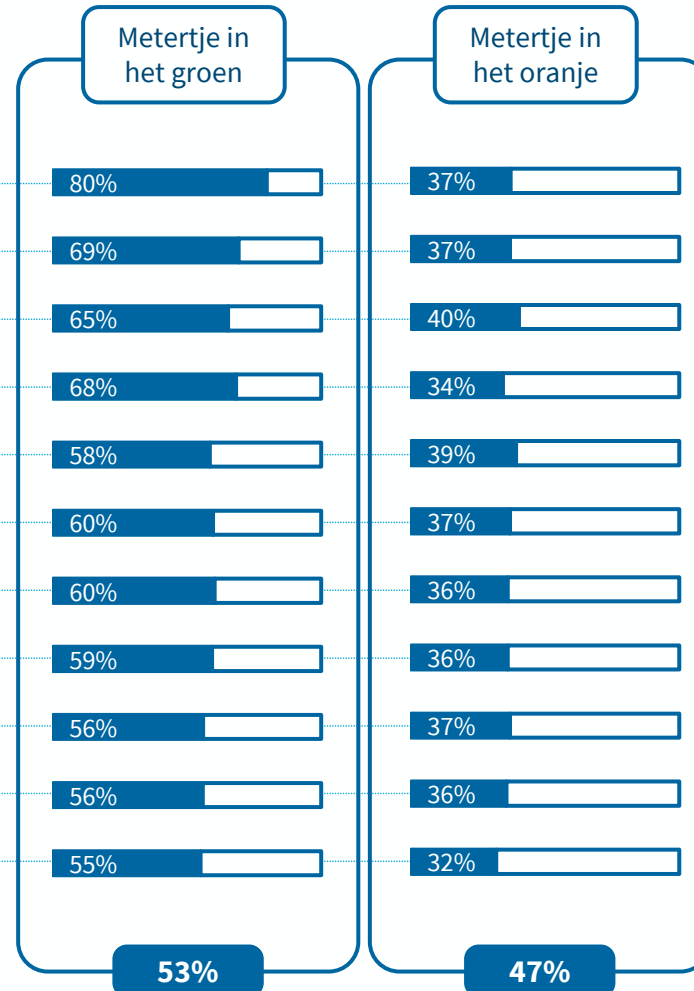
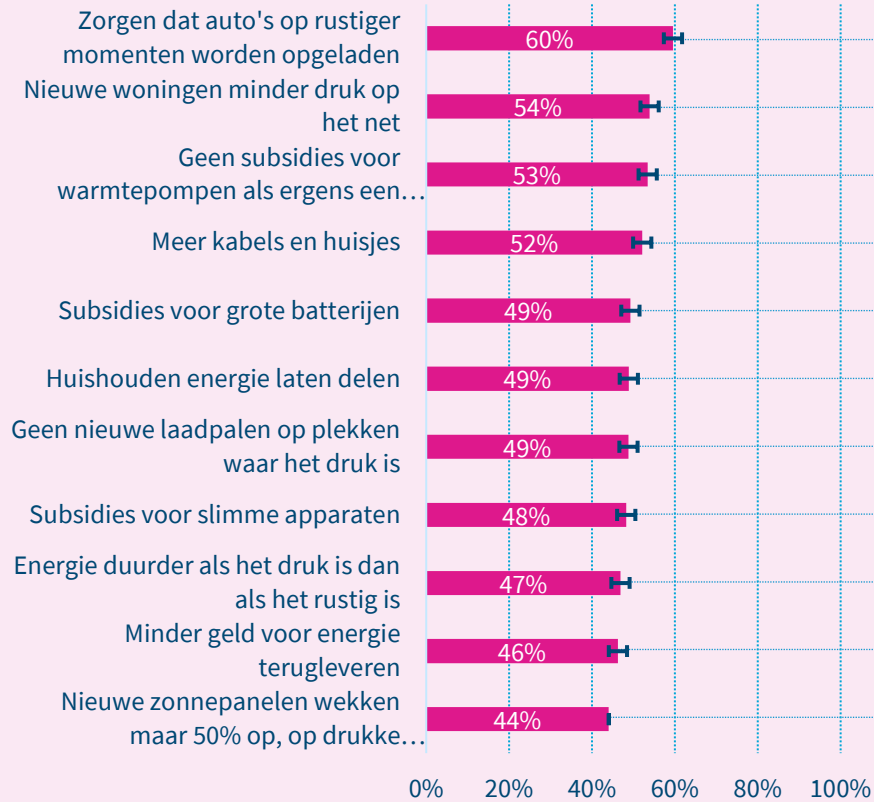

Algemene resultaten – uitgesplitst naar opleidingsniveau

Algemene resultaten – uitgesplitst naar gekozen effect op de ruimte voor nieuwe gebruikers

Gemiddelde punten – Totaal

Bij de meter in oranje werd aangegeven dat er *misschien* genoeg ruimte voor nieuwe aansluitingen was. Bij de meter in het groen werd aangegeven dat er *genoeg* ruimte voor nieuwe aansluitingen was.

Wat zien we als we verder kijken?

Aanvullende analyses bij onderdeel 3

- 1 Verschillen op basis van socio-demografische kenmerken
- 2 Kwalitatieve analyse: Waarom maken mensen hun keuze?

Waarom maken mensen een keuze voor een maatregel?

Kerninzichten bij de kwalitatieve analyse van onderdeel 3

Toelichting & inzichten

- Bij iedere maatregel gaven mensen argumenten om deze maatregel wel of niet te kiezen. Hierin zien we een breed palet aan redenen.
- Deelnemers geven als onderbouwing bij de meest gekozen opties dat deze effectief zijn en de maatschappij weinig tot geen geld kosten. Naast de effectiviteit en kosten, worden met name uitvoerbaarheid en lange termijn oplossingen als reden gegeven.
- De minst gekozen opties worden door veel mensen *niet* gekozen vanwege waarden als eerlijkheid/rechtvaardigheid en een betrouwbare overheid. Deze laatste gaat er over dat de overheid duurzame opties stimuleert (zoals het aanschaffen van een elektrische auto of warmtepomp), en diezelfde opties vervolgens wegens netcongestie mogelijk weer ontmoedigt. Het eerst stimuleren en vervolgens ontmoedigen wordt door veel mensen ervaren als een onbetrouwbare overheid of 'gestraft' worden. Een aanbeveling is om, indien deze maatregelen worden overwogen, goed te onderbouwen waarom het nodig is om tijdens het spel de regels te veranderen. En om in de keuze de eerlijkheid en rechtvaardigheid van maatregelen mee te nemen.
- Opvallend is dat de meest gekozen optie (elektrische auto's op andere momenten laten laden) een gedragsmaatregel is die gekozen wordt door zowel mensen die dit niet raakt als mensen die het wel raakt (automobilisten die elektrisch rijden). Mensen kiezen dus niet per definitie de oplossing waar zij het minste van merken.
- Daarnaast valt op dat slechts iets meer dan de helft van de mensen de maatregel kiest om extra transformatorhuisjes te bouwen en kabels te leggen. Netbeheerders geven momenteel in veel gevallen al uitvoering aan deze maatregel.
- Op de volgende pagina's gaan we per maatregel dieper in op redenen die mensen geven om de maatregel wel of niet te kiezen.

Kwalitatieve analyse: leeswijzer

Op de volgende pagina's geven we per maatregel een overzicht van argumenten die deelnemers noemen om een optie wel of niet te kiezen. Dit zijn de resultaten van de kwalitatieve analyse. Iedere pagina heeft twee tabellen: de linker tabel gaat over deelnemers die de optie niet hebben gekozen. De rechter tabel gaat over deelnemers die de optie wel hebben gekozen.

De roze cirkels geven uitleg bij opvallendheden in de resultaten. Soms gaat dit over alle argumenten voor of tegen, soms over specifieke argumenten (in dat geval is het argument zelf omcirkeld).

Argument om dit niet te kiezen	Illustratie
We benoemen argumenten waarom mensen de optie wel of niet hebben gekozen. Dit zijn categorieën en bevatten argumenten die veel zijn gegeven of opvallend zijn.	Daarnaast geven we ter illustratie een quote van een deelnemer weer.

Argument om dit wel te kiezen	Illustratie
Argument 1	Quote ter illustratie van argument 1
Argument 2	Quote ter illustratie van argument 2
Argument 3	Quote ter illustratie van argument 3
Argument 4	Quote ter illustratie van argument 4

Kwalitatieve analyse: ervoor zorgen dat mensen hun elektrische auto's vaker op rustige momenten opladen

Waarom kiezen deelnemers deze optie (niet)?

Deelnemers denken dat gebruikers hun gedrag niet kunnen en/of zullen veranderen

Argument om dit niet te kiezen	Illustratie
Dit is niet uitvoerbaar voor mensen met elektrische auto's.	"Je kan niet zelf kiezen wanneer je accu leeg is"
Dit is niet te handhaven.	"Dit lijkt me niet controleerbaar en mensen zoeken allen een uitzondering of excuus om het wel op drukken momenten te doen. dat gaat niet werken in de praktijk."
Dit vergt aanpassingen aan werktijden.	"Dit is niet altijd mogelijk, tenzij de werkgevers hiervoor subsidie kunnen krijgen dan willen die er wel aan meewerken"
Mensen zullen hier niet naar luisteren.	"de mens anno 2024 laat zich niets meer voorschrijven, danwel dwingend tot hem/haar onwelgevallige dingen"

Deelnemers zien elektrisch rijden als iets dat makkelijk (in gedrag) aangepast kan worden

Argument om dit wel te kiezen	Illustratie
Hierdoor is er meer bewustwording.	"Bewustzijn verbeteren. auto's zouden ook 's nachts kunnen worden opgeladen"
Dit is een goede oplossing als oplaadpunten goed verspreid en beschikbaar zijn.	"Een logische oplossing op parkeerplaatsen meer oplaadpunten zetten zodat ook overdag als de zon schijnt de auto kan worden opgeladen"
Dit is makkelijk uitvoerbaar.	"Makkelijke manier om stroomgebruik te verdelen"
Elektrische auto's mogen het stroomnet niet zo belasten.	"Electrisch vervoer is geen primaire voorziening die het electriciteitsnet te pas en te onpas mag belasten."

Kwalitatieve analyse: zorgen dat nieuwe woningen voor minder druk op het stroomnet zorgen

Waarom kiezen deelnemers deze optie (niet)?

Argument om dit niet te kiezen	Illustratie
Deze maatregel kost te veel geld.	<i>"Kost teveel geld en is daarom niet realistisch"</i>
Hierdoor worden woningen nog duurder.	<i>"Kost geld en de woningen zijn al duur tegenwoordig, niet nog duurder maken"</i>
Nieuwbouw is al energiezuiniger dan bestaande bouw.	<i>"Waarom moet nieuwbouw hier de dupe van worden, de meeste nieuwe huizen zijn al gasvrij dus wat moeten ze dan als er ook aan de elektriciteit gesnoeid gaat worden"</i>
Gedragsverandering heeft een groter effect.	<i>"Een woning heeft stroom nodig. Als je mensen stimuleert om op rustige momenten stroom te gebruiken dan heb je al een groot deel van het probleem opgelost"</i>

Waar sommige deelnemers vinden dat nieuwbouw juist ontzien moet worden en/of het ook voor bestaande woningen moet gelden, vinden anderen nieuwbouw hier juist geschikt voor. Hier lijken waarden als ‘eerlijkheid’ (ieder draagt iets bij) op spanning te staan met praktische uitvoerbaarheid.

Argument om dit wel te kiezen	Illustratie
Nieuwbouw leent zich hier goed voor.	<i>"Bij de bouw kan er gemakkelijk rekening worden gehouden met energieverbruik en evt opslag"</i>
Het is beter om dit bij nieuwbouw te doen dan bij bestaande bouw.	<i>"Minder druk op stroomnet sowieso nodig en bij nieuwe woningen is daar makkelijk voor te zorgen dan bij bestaande woningen"</i>
Dit is een goede oplossing voor de lange termijn.	<i>"Ik denk dat dit naar de toekomst kijkend de beste oplossing is."</i>
Het is fijn als mensen zelf geen extra dingen hoeven te kopen.	<i>"Slimme apparaten in het huis en deze niet zelf aan hoeven schaffen is interessant voor mensen"</i>

Kwalitatieve analyse: geen subsidies voor warmtepompen op plekken waar een warmtenet komt

Waarom kiezen deelnemers deze optie (niet)?

Er worden veel kritische noten gezet bij de overheid die eerst warmtepompen stimuleert en met deze maatregel zou gaan ontmoedigen

Argument om dit niet te kiezen	Illustratie
Hiermee ben je geen betrouwbare overheid.	"plannen beter doordenken en niet altijd tijdens de wedstrijd de spelregels aanpassen"
Warmtenetten zijn geen goede oplossing.	"Warmtenet is alweer achterhaald over 20 jaar"
Mensen moeten de keuze hebben.	"Mensen moeten kunnen kiezen of ze geheel zelfvoorzienend willen zijn."
Het is beter om subsidie te geven aan mensen die op het warmtenet gaan.	"Neen extra subsidie voor degene die op het warmtenet wil komen, met een garantie van minimaal 50 jaar goedkoop alternatief"

Veel mensen vinden het logisch dat als er een alternatief is, je geen warmtepomp koopt

Argument om dit wel te kiezen	Illustratie
Als er een warmtenet komt, is een warmtepomp niet nodig.	"Als je aangesloten kan worden op een warmtenet dan lijkt het me duidelijk dat je geen warmtepomp nodig hebt."
Deze optie is goed als het warmtenet betaalbaar is en goed werkt.	"We moeten kiezen, maar dan moeten we wel voor een goed werkend warmtenet zorgen"
Een warmtenet is een goede oplossing.	"Warmtenet lijkt me een goed iets. Als je daardoor iets langer op gas blijft lijkt me niet erg, als hele wijken in één keer naar zo'n net gaan, is het alsnog efficiënter dat je even moet wachten, maar wel iedereen in één keer van het gas af gaat dan."
Een warmtenet is alleen mogelijk als mensen niet te veel keuze hebben.	"Wil een warmtenet kans van slagen hebben, dan is teveel vrijblijvendheid over keuzes in energievoorziening geen ideaal uitgangspunt."

Kwalitatieve analyse: meer kabels en elektriciteitshuisjes bouwen

Waarom kiezen deelnemers deze optie (niet)?

Veruit de meeste deelnemers geven aan deze optie te duur te vinden.

Argument om dit niet te kiezen	Illustratie
Deze optie kost te veel geld.	"Dit kost veel geld en is niet nodig als men zijn bijdrage levert"
Dit had veel eerder moeten gebeuren.	"Dit hadden ze 10 jaar geleden al moeten inzien en wanneer ze toen begonnen waren, was het probleem er niet."
Dit zorgt voor overlast.	"Dan moeten de straten overhoop"
Kabels en huisjes zijn onveilig.	"De straling is ook niet goed: electrosmog"

Bij veel maatregelen gaan voor-argumenten over het 'noodzakelijke kwaad'

Argument om dit wel te kiezen	Illustratie
Dit is noodzakelijk, iedereen heeft stroom nodig.	"is hard nodig, waar de installatie ouder is dan 35 jaar direct starten"
Dit is een permanente oplossing.	"Is een meer permanente oplossing. Had allang gedaan moeten worden. Sommige delen van het net dateren nog uit de 60er jaren"
Dit moeten we doen.	"Een dure oplossing maar een met een dichtbevolkt land zoals Nederland onontkoombaar. Idealiter kunnen we er voor zorgen dat er door goedkopere bestedingen zoals buurtbewoners die groen aanleggen er voor zorgen dat de kabels de natuur inbreuk wat neutraliseert."
Dit is duur, maar het zijn eenmalige kosten.	"Deze kosten die hiervoor gemaakt moeten worden zijn weliswaar heel hoog, maar zijn eenmalig. Als het er eenmaal is, dan is het er en heeft heel NL daar veel profijt van."

Kwalitatieve analyse: subsidies voor grote batterijen

Waarom kiezen deelnemers deze optie (niet)?

Diverse argumenten, waaronder een deel van de mensen die een subsidie onnodig vindt of zelfs principieel tegen subsidies is.

Argument om dit niet te kiezen	Illustratie
Deze optie kost te veel geld.	"dat kan wel helpen, maar kost veel"
Hier is geen subsidie voor nodig.	"Waarom nu weer een subsidie, dat is toch niet nodig, een batterij betaald zichzelf toch terug, dat is geen ingewikkelde subsidie voor nodig"
Batterijen zijn slecht voor het milieu.	"Batterijen worden totaal niet duurzaam gemaakt, zijn niet efficient. Ze leveren bijna geen bijdrage en kosten enorm veel geld, energie, en slecht voor het milieu. Echte no go."
Het is niet aan inwoners om een batterij te kopen.	"batterijen en andere oplossingen horen bij de overheid en maatschappijen en dit hoeft niet perse in een huishouden dus is een subsidie hiervoor onnodig"

Diverse argumenten, er is geen eenduidige reden waarom mensen dit willen.

Argument om dit wel te kiezen	Illustratie
Batterijen zijn goed te combineren met zonnepanelen.	"aanschaf batterijen is duur, met subsidie is het praktisch als iedere zonnepaneel eigenaar zijn eigen energie kan opslaan voor andere momenten en dan kan de salderingsregeling ook vervallen."
Batterijen zijn momenteel te duur om te kopen.	"Die zijn nu nog veel te duur. Vrees ook met subsidies"
Met een subsidie heb je keuzevrijheid.	"Dan kunnen mensen zelf bepalen als met subsidie een batterij voor opslag zullen kopen"
Hierdoor wordt het goedkoper voor iedereen.	"Is belangrijk om de kosten van burgers die dit niet kunnen betalen omlaag te brengen"

Kwalitatieve analyse: huishoudens energie met elkaar laten delen

Waarom kiezen deelnemers deze optie (niet)?

Argument om dit niet te kiezen	Illustratie
Het is (te) complex om hier afspraken over te maken.	"Lijkt me lastig als je geen goed contact met omgeving hebt"
Je loopt het risico dat burens ruzie krijgen.	"Moet er niet aan denken te moeten onderhandelen met een vervelende buurman die zoveel als mogelijk is, wil verdienen aan zijn panelen."
Het is oneerlijk.	"De ene gebruikt meer dan de ander, niet eerlijk"
Hiermee belonen we mensen die niet bijdragen aan verduurzaming.	"Degene die energie levert beloont dan diegene die niks doet? Vreemd"

Zowel mensen die de maatregel wel als niet kiezen, benoemen de factor dat mensen onderling afspraken moeten maken. Waar de één dit als risico ziet, interpreteert een ander dit als randvoorwaarden en ziet energie delen als kans.

Argument om dit wel te kiezen	Illustratie
Hierdoor gaat er geen energie verloren.	"Geen energie verloren laten gaan"
Dit bespaart geld.	"Om extra kosten voor terugleveren te voorkomen"
Dit is een goede oplossing onder goede afspraken.	"Dat is wel een oplossing, maar dan moet het ruilverkeer (geld) wel evenredig zijn."
Dit is goed voor de relaties tussen mensen.	"Dat lijkt me niet alleen efficient, maar ook goed voor onderlinge saamhorigheid"

Kwalitatieve analyse: geen nieuwe laadpalen aansluiten op plekken met veel druk op het stroomnet

Waarom kiezen deelnemers deze optie (niet)?

Mensen zien elektrische auto's als onderdeel van de energietransitie.

Argument om dit niet te kiezen

Illustratie

Door minder laadpalen gaan mensen minder elektrische rijden/meer (fossiel) rijden.

"Dat is gelijk aan elektrisch rijden demotiveren."

Laadpalen zijn nodig voor iedereen.

"Als iedereen straks elektrisch moet rijden moeten ze ook ten allertijden kunnen laden"

Hiermee ben je geen betrouwbare overheid.

"Onzinnig omdat vanuit de overheid elektrische auto's worden aangeraden"

Elektrische auto's zijn niet het probleem.

"Druk komt van grootverbruikers niet van relatief klein totaal laadpalen"

Er zijn met name kritische noten over laadpalen en het belang van elektrische auto's.

Argument om dit wel te kiezen

Illustratie

Anders is er te weinig ruimte op het net voor andere gebruikers.

"Een ev is minder belangrijk dan stroom voor de mensen thuis, ev hoort achteraan in het rijtje"

Laadpalen kunnen ook op andere plekken.

"buiten de stad laadpalen plaatsen en alleen bij laag stads gebruik auto's laden"

Er zijn al genoeg laadpalen.

"Onderweg zijn al genoeg laadpalen"

Ik ben tegen elektrische auto's.

"Die auto's zijn NIET milieuvriendelijk enige is dat ze vervuילend zijn aan de andere kant van de wereld, schandalig dat de overheid daar op inzet"

Kwalitatieve analyse: subsidies voor slimme apparaten die het energiegebruik van huishoudens automatisch aanpassen op drukke momenten

Waarom kiezen deelnemers deze optie (niet)?

Deelnemers vinden de slimme apparaten geen goede ontwikkeling

Argument om dit niet te kiezen	Illustratie
Mensen kunnen zelf wel hun energiegebruik aanpassen zonder slim apparaat.	"Ik heb er niet voor gekozen omdat gebruikers ook zelf verantwoording voor hun doen en laten mogen nemen, en vind dit te gemakkelijk, de ander doet het wel voor je"
Mensen kunnen dit zonder subsidie kopen.	"Geen subsidies, mensen moeten zelf maar voor de kosten oodraaien als ze veel stroom verbruiken"
Slimme apparaten zijn onveilig.	"Slimme apparaten zijn te gevoelig voor hackers"
Ik ben tegen slimme apparaten.	"Ik heb een hekel aan 'slimme' apparaten; ze werken je verschrikkelijk tegen. Een voorbeeld: de oude wasmachine draait een was gewoon. De nieuwe, 'slimme' wasmachine weigert meermaals het wasje te centrifugeran, waardoor je meerdere programmas moet draaien ín de hoop dat het eindelijk gecentrifugeert wordt en niet meer druïpt van het water zodat je het te drogen kunt hangen (en uiteindelijk dus meer stroom en water verspilt)"

Deelnemers vinden dit een maatregel laagdrempelig is voor mensen

Argument om dit wel te kiezen	Illustratie
Dit leidt tot minder/efficiënter stroomverbruik.	"Geeft een betere spreiding van het verbruik"
Dit is een makkelijke/toegankelijke oplossing.	"Hoe slimmer hoe beter, haalt drempels weg"
Dat kan een goede oplossing zijn, maar kan ook onveilig zijn.	"Kan gevaarlijk zijn maar soms nuttig"
Door deze optie kunnen meer mensen het betalen.	"Ja vaak te duur voor mensen met een modaal inkomen. Heel veel mensen willen het nu al aanschaffen om kosten te besparen. Maar kunnen het zich niet veroorloven. Iedereen blij"

Kwalitatieve analyse: energie op drukke momenten duurder maken dan op rustige momenten

Waarom kiezen deelnemers deze optie (niet)?

Argument om dit niet te kiezen	Illustratie
Dit is oneerlijk ten opzichte van mensen die niet kunnen kiezen wanneer ze energie gebruiken.	"Sommige mensen moeten perse op drukke momenten energie gebruiken, dan straf je ze omdat ze niet anders kunnen"
Niet iedereen kan dit betalen.	"Veel mensen kunnen nu al bijna niet rondkomen en het zou oneerlijk zijn dit nog moeilijker te maken. Sommige elektrische apparatuur kan je niet even uit zetten (licht, ijskast, vriezer, etc)"
Als we energie opslaan in batterijen is dit niet nodig.	"Alles zou het zelfde moeten blijven als we meer opslaan kan de prijs gelijk blijven"
Energie moet altijd dezelfde prijs hebben.	"Vind ik niet acceptabel je moet gewoon kunnen gebruiken wanneer je dat nodig hebt tegen dezelfde prijs."

Zowel voor als tegenstanders maken zich zorgen dat deze maatregel voor bepaalde personen (mensen zonder keuze) of in bepaalde situaties (extreme kou) tot ongewenste effecten kan leiden.

Argument om dit wel te kiezen	Illustratie
Hierdoor gaan mensen bewuster om met energie.	"Dan zal de gebruiker zich aanpassen en op dure momenten alleen wat noodzakelijk is gebruiken"
Hierdoor kun je zelf goedkoper uit zijn.	"Zo kan het af en toe goedkoper."
Deze maatregel is voor de overheid betaalbaar.	"Makkelijke maatregel die niet te duur is"
Dit is alleen een goede oplossing onder voorwaarden.	"Indien verantwoord, b.v. niet bij extreme kou."

Kwalitatieve analyse: huishoudens krijgen minder geld voor het opwekken van energie die ze niet zelf gebruiken

Waarom kiezen deelnemers deze optie (niet)?

Argumenten om dit niet te kiezen gaan met name over eerlijkheid.

Argument om dit niet te kiezen

Illustratie

De prijs moet eerlijk zijn.

"Dit vind ik niet eerlijk. De prijs moet gelijk zijn, aan wat je zelf voor je stroom moet betalen."

Dit is niet eerlijk ten opzichte van mensen die in zonnepanelen hebben geïnvesteerd.

"Zonnepanelen zijn duur, geef de energie die zij opwekken de prijs die het verdient."

Hiermee ben je geen betrouwbare overheid.

"Dat is niet zo eerlijk. Eerst worden ze gestimuleerd om zelf energie te gaan opwekken en dan als ze teveel hebben wordt je weer gestraft"

Je krijgt nu al weinig geld voor terugleveren van stroom.

"Onzin! Krijg nu maar 5 Eurocent per KWh"

Mensen die dit kiezen vinden veelal dat zonnepanelen voor eigen gebruik zijn.

Argument om dit wel te kiezen

Illustratie

Zonnepanelen zijn niet bedoeld om geld mee te verdienen.

"Te veel zonnepanelen aanschaffen en zo geld denken te verdienen, ik vind het niet juist"

Dit stimuleert bewustwording.

"Dit stimuleert mensen om hun zelf opgewekte stroom te verbruiken"

Dit is een goede oplossing als er geen terugleverboete komt.

"Vind ik geen probleem maar de energiemaatschappijen ook niet laten toestaan om terugleverboete te mogen innen want dan zet ik 2/3 van mijn zonnepanelen op zonnige dagen uit."

Dit is een goede oplossing als de investering zich terugbetaalt.

"Kan makkelijk als de investeringen maar betaalbaar zijn"

Kwalitatieve analyse: nieuwe zonnepanelen op huizen mogen op drukke momenten maximaal 50% opwekken

Waarom kiezen deelnemers deze optie (niet)?

Deelnemers lijken deze maatregel niet doelmatig te vinden omdat het duurzaam gedrag ontmoedigd

Argument om dit niet te kiezen	Illustratie
We moeten mensen die zonnepanelen hebben niet afstraffen.	"Straffen voor zonnepanelen kopen heb nu al spijt dat ik ze heb"
Zonnepanelen zijn duurzaam, dat moeten we benutten.	"Hoe meer stroom, hoe minder fossiele brandstof"
Als je stroom kan opslaan, is dit niet nodig.	"Veel mensen hebben het er juist voor aangeschaft. En als het bij de bewoner kan worden opgeslagen, dan is er geen probleem."
Dit is oneerlijk omdat dit voor mensen die al zonnepanelen hebben niet geldt.	"Geen dicriminatie moet voor iedereen gelijk zijn"

Deelnemers die dit kiezen lijken het te zien als 'noodzakelijk kwaad': het is niet ideaal, maar wel effectief

Argument om dit wel te kiezen	Illustratie
Dit helpt tegen piekbelasting.	"De piek als de zon schijnt is hoog. Dat kunnen de kabels niet aan. Maximaal 50% opleveren zou helpen om de piek aan te kunnen."
50% opwekken is beter dan niet kunnen opwekken.	"Liever iets opwekken dan helemaal niets"
Het is een goede combinatie met/beter om energie op te slaan in batterijen.	"Andere 50% wel kunnen gebruiken d.m.v. opslag."
Dit is eerlijk ten opzichte van mensen zonder zonnepanelen.	"Dat is eerlijk verdelen, nu hebben de mensen met veel te veel zonnepanelen het profijt"

Overige resultaten

The background features a large, dark blue, angular shape on the left side, which tapers towards the right. The rest of the background is a solid, lighter blue color. The text 'Overige resultaten' is positioned in the upper left corner, overlaid on the dark blue shape.

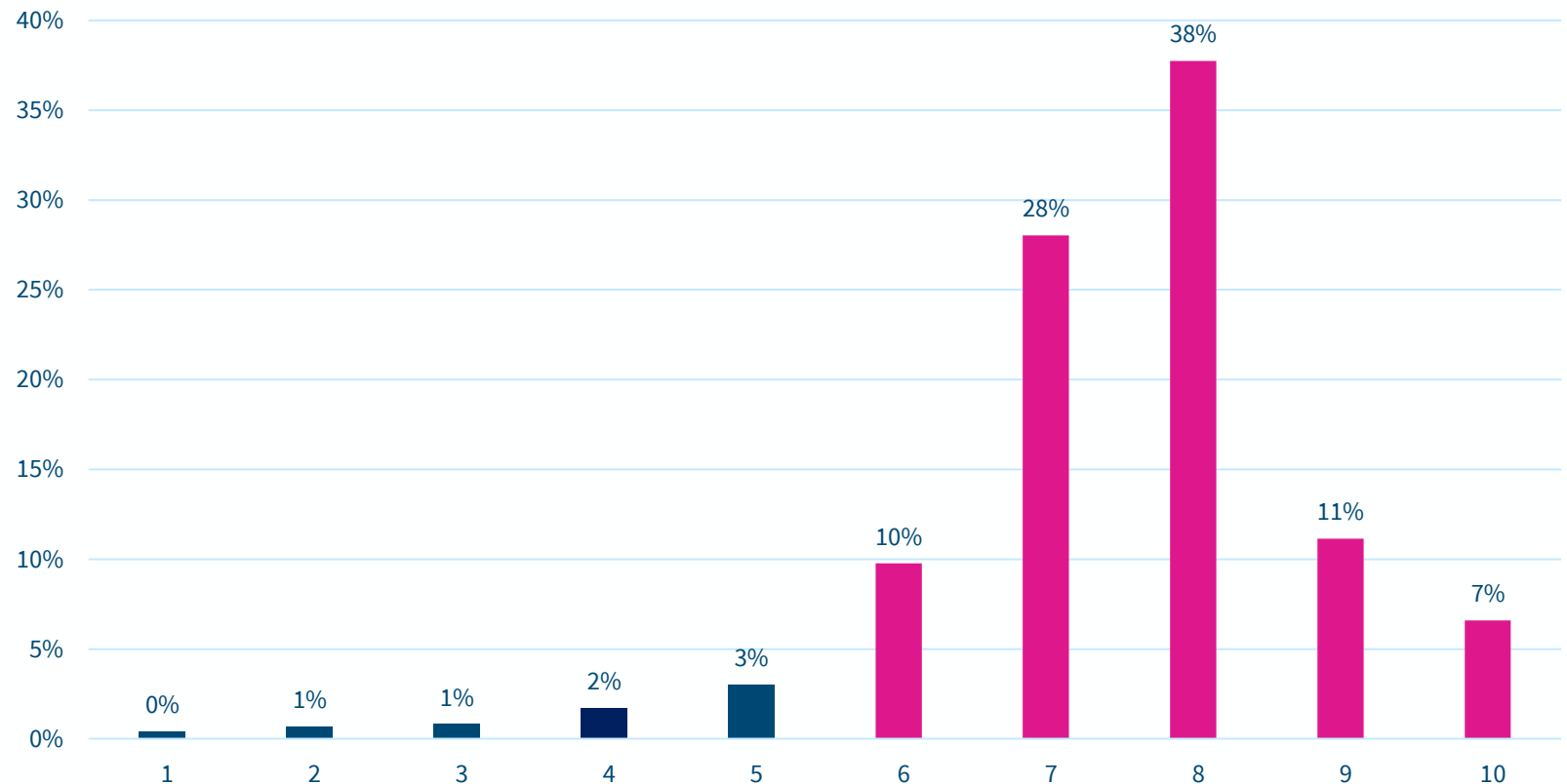
Vragen over de raadpleging – gemiddelde cijfer

Onderdeel 1 & 3*

Toelichting

- Deelnemers zijn gevraagd wat ze van de raadpleging vonden en welk cijfer ze deze geven.
- 94% van de deelnemers aan de panelraadpleging geeft een voldoende aan de raadpleging.
- Het gemiddelde rapportcijfer is een 7,5. Dat is hoger dan bij veel andere raadplegingen over energie.

Gemiddelde rapportcijfer

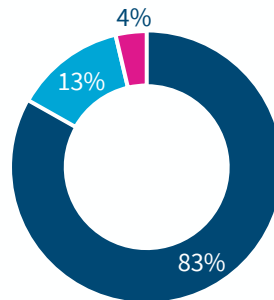
Vragen over de raadpleging – overige vragen

Onderdeel 1 & 3

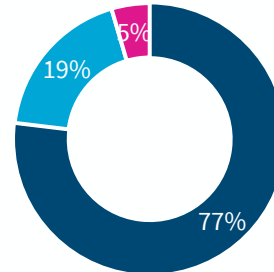
Toelichting

- 77% vindt de energietransitie en voorkomen van netcongestie belangrijk onderwerpen om hun mening over te geven.
- 65% van de deelnemers geeft aan geleerd te hebben over de keuzes die de overheid moet maken rond energiebeleid.
- 65% van de deelnemers zegt dat ze meer vertrouwen in de overheid krijgen als inwoners vaker via een PWE-raadpleging mogen meedenken.
- 74% geeft aan dat deze methode vaker ingezet moet worden om inwoners te betrekken bij overheidsbeleid.

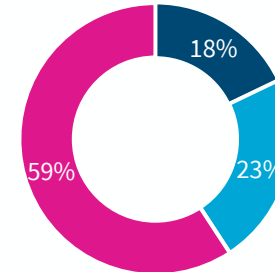
Ik vertrouw erop dat dit een eerlijk onderzoek is

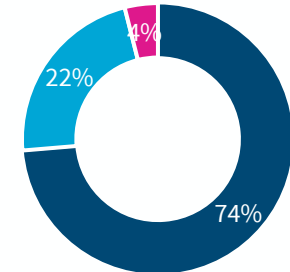
Ik vond het een belangrijk onderwerp om mijn mening over te geven

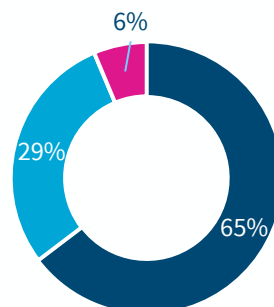
Ik vond de raadpleging moeilijk te begrijpen

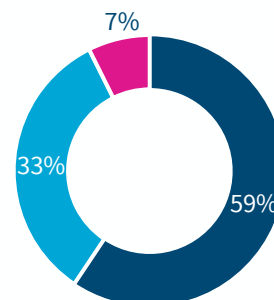
Ik kon mijn mening kwijt in dit onderzoek

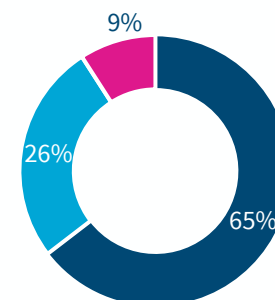
Doordat ik meedoe aan deze raadpleging heb ik geleerd over de keuzes die de overheid moet maken over dit thema

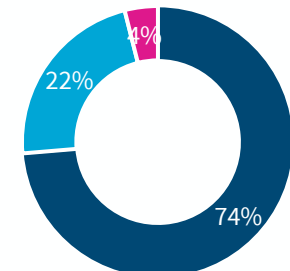
Als veel mensen meedoen aan deze raadpleging, dan zijn de uiteindelijke besluiten over dit onderwerp voor mij beter te accepteren

Als de overheid vaker op deze manier inwoners laat meedenken over dit soort keuzes, dan krijg ik meer vertrouwen in de besluiten van de overheid

Deze methode moet vaker worden ingezet om inwoners te betrekken bij overheidsbeleid

(Helemaal) eens
Neutraal
(Helemaal) oneens

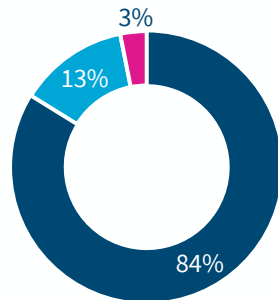
Vragen over de raadpleging – overige vragen

Onderdeel 2

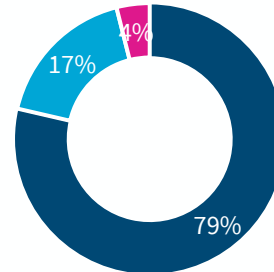
Toelichting

- 84%% vindt dit een eerlijk onderzoek.
- 72% van de deelnemers geeft aan hun mening kwijt gekund te hebben in het onderzoek.
- 87% van de deelnemers vond de raadpleging *niet* moeilijk te begrijpen.
- Dat geeft vertrouwen in de antwoorden van deelnemers en de uitkomsten.
- 76% geeft aan dat deze methode vaker ingezet moet worden om inwoners te betrekken bij overheidsbeleid.

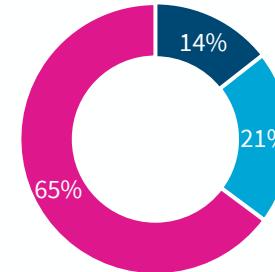
Ik vertrouw erop dat dit een eerlijk onderzoek is

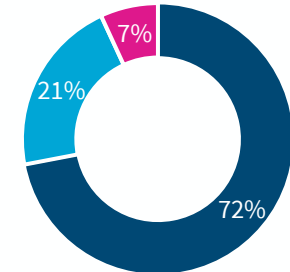
Ik vond het een belangrijk onderwerp om mijn mening over te geven

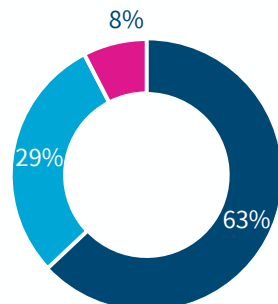
Ik vond de raadpleging moeilijk te begrijpen

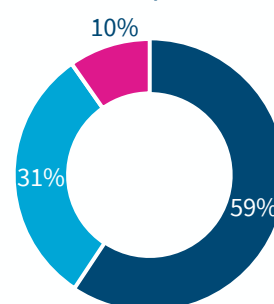
Ik kon mijn mening kwijt in dit onderzoek

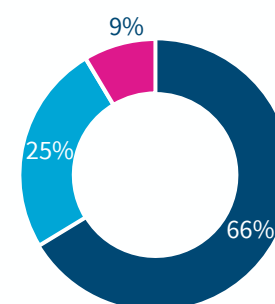
Doordat ik meedoe aan deze raadpleging heb ik geleerd over de keuzes die de overheid moet maken over dit thema

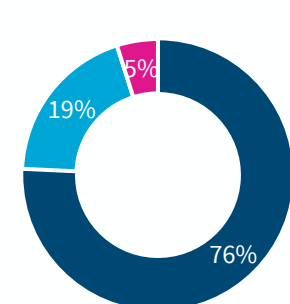
Als veel mensen meedoen aan deze raadpleging, dan zijn de uiteindelijke besluiten over dit onderwerp voor mij beter te accepteren

Als de overheid vaker op deze manier inwoners laat meedenken over dit soort keuzes, dan krijg ik meer vertrouwen in de besluiten van de overheid

Deze methode moet vaker worden ingezet om inwoners te betrekken bij overheidsbeleid

(Helemaal) eens
Neutraal
(Helemaal) oneens

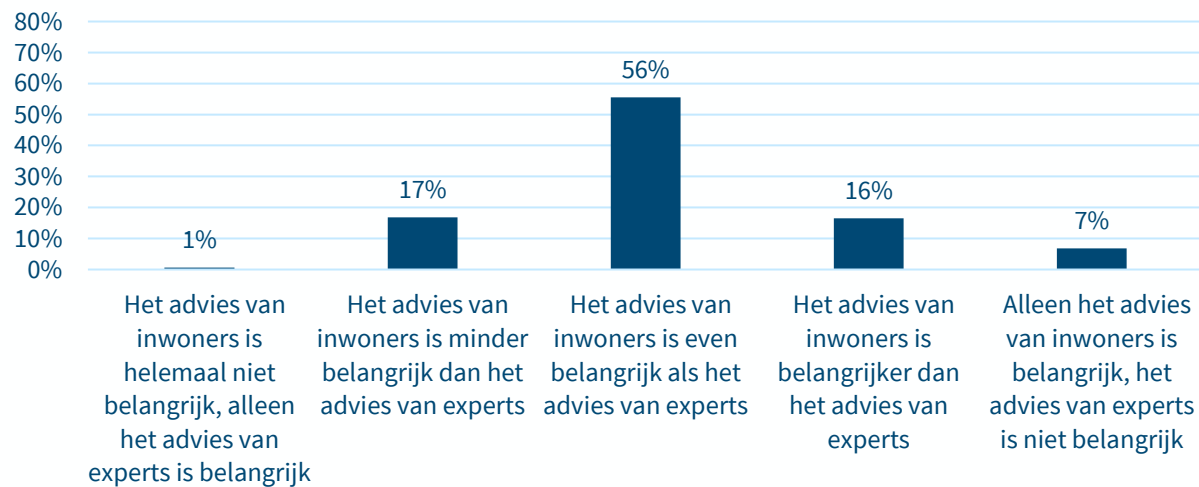
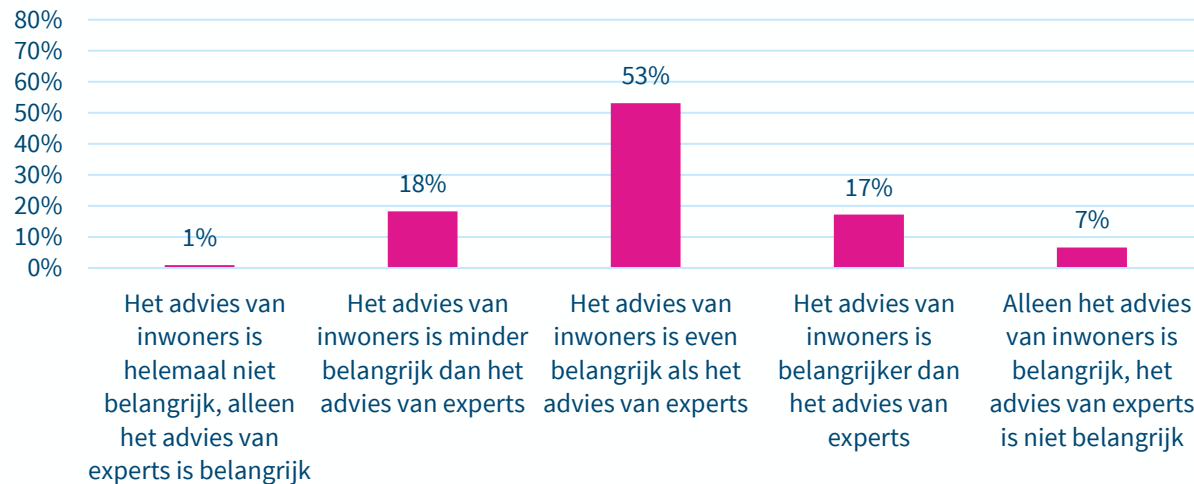
Vragen over de raadpleging – welke mening moet zwaarder wegen?

Toelichting

- Deelnemers zijn gevraagd welk advies zwaarder zou moeten wegen als de overheid een keuze gaat maken over dit onderwerp.
- Het merendeel van de deelnemers (53-56%) vindt dat het advies van inwoners en experts even belangrijk is.
- Slechts 7% van de deelnemers vindt dat enkel het advies van inwoners belangrijk is.

Onderdeel 1 & 3

Welke advies moet zwaarder wegen?

Onderdeel 2

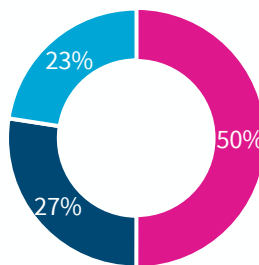
Vragen over de deelnemers – houding ten aanzien van klimaatverandering

Onderdeel 1 & 3

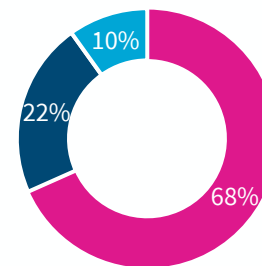
Toelichting

- De helft van de deelnemers aan de onderdelen 1 en 3 vindt dat klimaatverandering wel tegen te gaan is vanuit Nederland. Rond een kwart (27%) vindt dit niet.
- Meer dan de helft van de deelnemers (68%) vindt dat mensen in Nederland verantwoordelijk zijn voor het tegengaan van klimaatverandering.
- Bijna drie kwart van de deelnemers (72%) heeft het gevoel weinig grip op hun eigen toekomst te hebben.

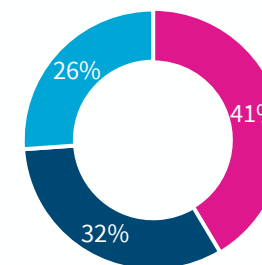
Klimaatverandering is niet tegen te gaan vanuit Nederland

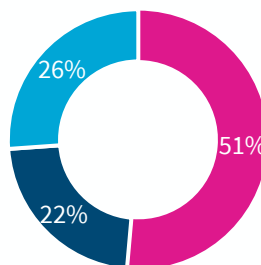
Mensen in Nederland zijn verantwoordelijk voor het tegengaan van klimaatverandering

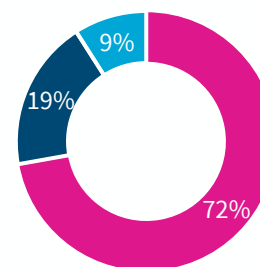
De overheid is verantwoordelijk voor het tegengaan van klimaatverandering

Bedrijven zijn verantwoordelijk voor het tegengaan van klimaatverandering

Ik heb het gevoel dat ik weinig grip heb op mijn eigen toekomst.

(Helemaal) eens
Neutraal
(Helemaal) oneens

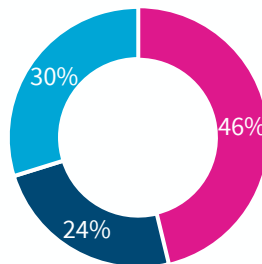
Vragen over de deelnemers – houding ten aanzien van klimaatverandering

Onderdeel 2

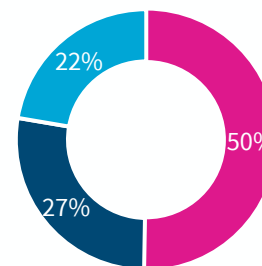
Toelichting

- De helft van de deelnemers aan onderdeel 2 vindt dat mensen in Nederland verantwoordelijk zijn voor het tegengaan van klimaatverandering.
- 68% vindt dat de overheid verantwoordelijk is voor het tegengaan van klimaatverandering. Bijna even zo veel (70%) vindt dat bedrijven verantwoordelijk zijn.
- 40% van de deelnemers aan onderdeel 2 hebben het gevoel weinig grip op hun eigen toekomst te hebben.

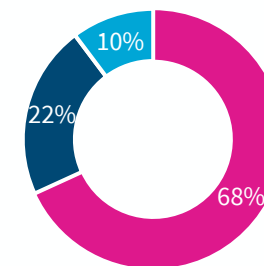
Klimaatverandering is niet tegen te gaan vanuit Nederland

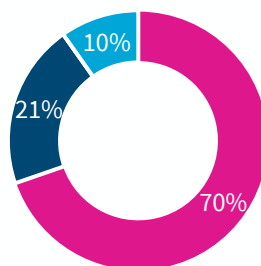
Mensen in Nederland zijn verantwoordelijk voor het tegengaan van klimaatverandering

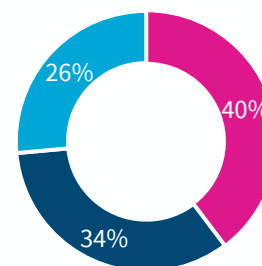
De overheid is verantwoordelijk voor het tegengaan van klimaatverandering

Bedrijven zijn verantwoordelijk voor het tegengaan van klimaatverandering

Ik heb het gevoel dat ik weinig grip heb op mijn eigen toekomst.

(Helemaal) eens
Neutraal
(Helemaal) oneens

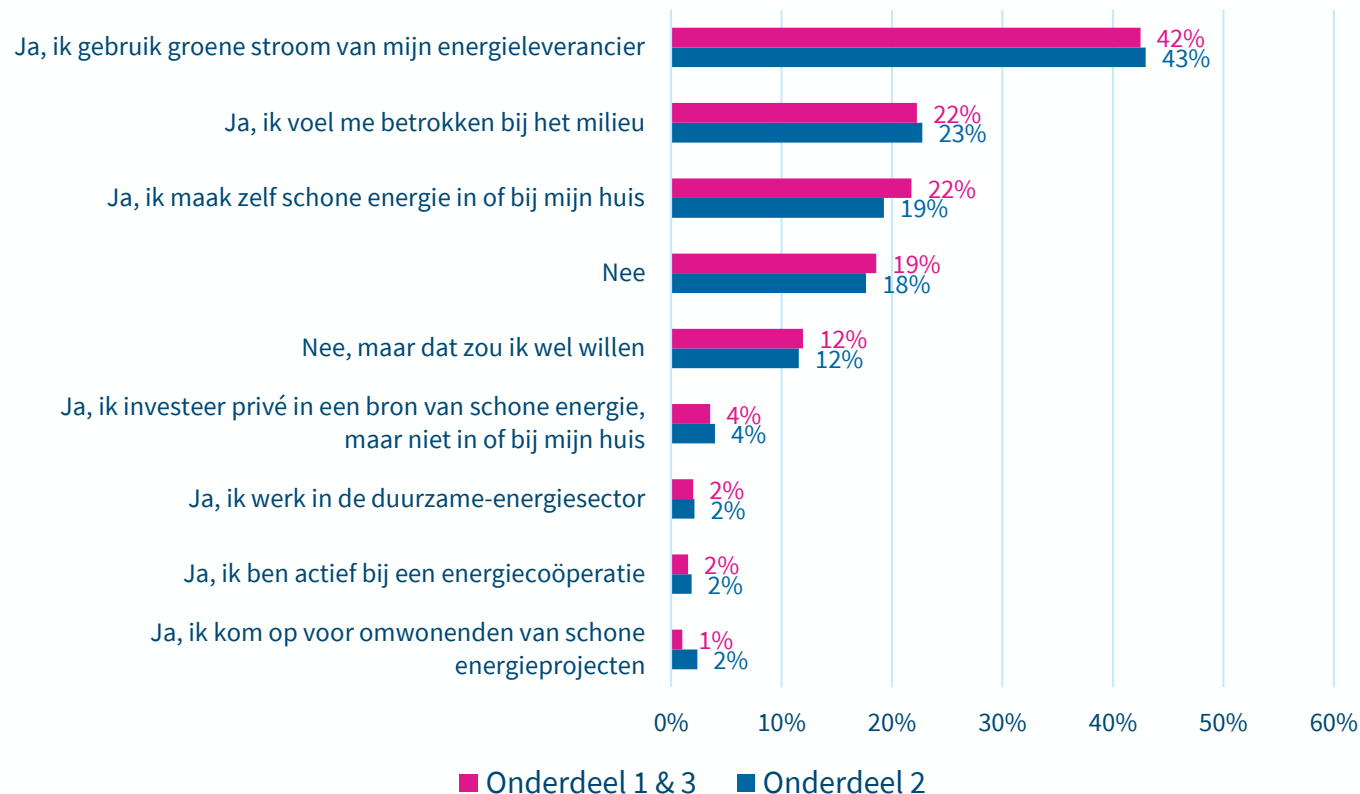

Vragen over de deelnemers – houd je je bezig met schone energie?

Toelichting

- Een groot deel van de deelnemers houdt zich bezig met schone energie.
- Het grootste deel gebruikt groene stroom van hun energieleverancier (42-43%)
- Ook voelen veel deelnemers zich betrokken bij het milieu (22-23%) en een deel wekt zelf schone energie op in of bij hun huis (19-22%)
- Slechts een klein deel van deelnemers komt op voor omwonenden van schone energieprojecten (1-2%)

Houd je je bezig met schone energie? Zo ja, hoe?

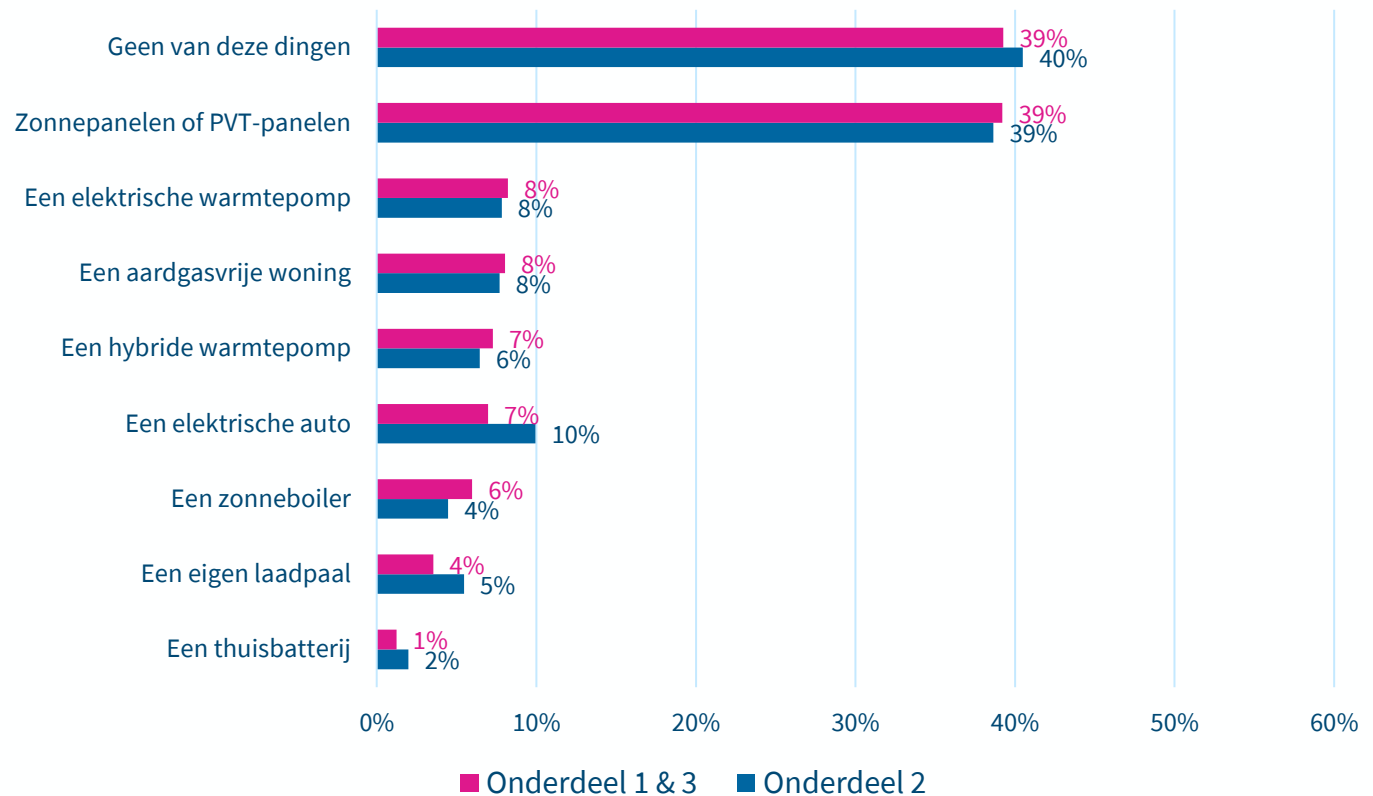

Vragen over de deelnemers – bezit je een of meerdere van de volgende dingen?

Toelichting

- 39-40% van de deelnemers geeft aan geen dingen te bezitten waarmee schone energie kan worden opgewekt of energie kan worden bespaard.
- 39% van de deelnemers geeft aan zonnepanelen of PVT-panelen te hebben.
- Slechts een klein deel van de deelnemers heeft een thuisbatterij (1-2%)

Bezit je een of meerdere van de volgende dingen?

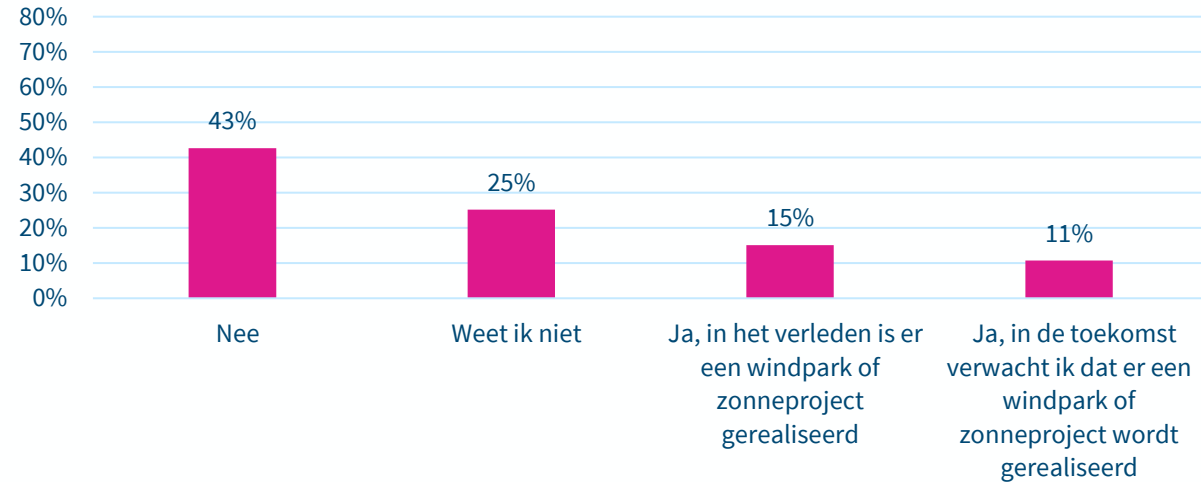

Vragen over de deelnemers – is of wordt er bij jou in de buurt een project ontwikkeld?

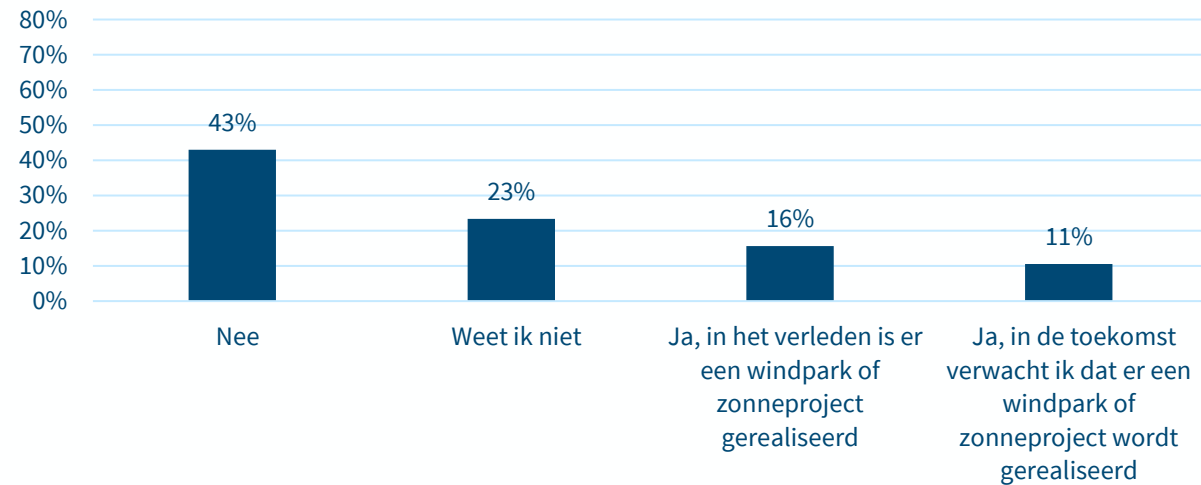
Toelichting

- 43% van de deelnemers woont niet in de buurt van een duurzaam energie project.
- 11% van de deelnemers verwacht dat in hun buurt in de toekomst een windpark of zonneproject wordt gerealiseerd.

Onderdeel 1 & 3

Onderdeel 2

Vragen over de deelnemers – achtergrondvragen

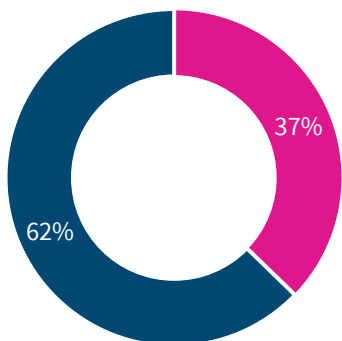
Onderdeel 1 & 3

Toelichting

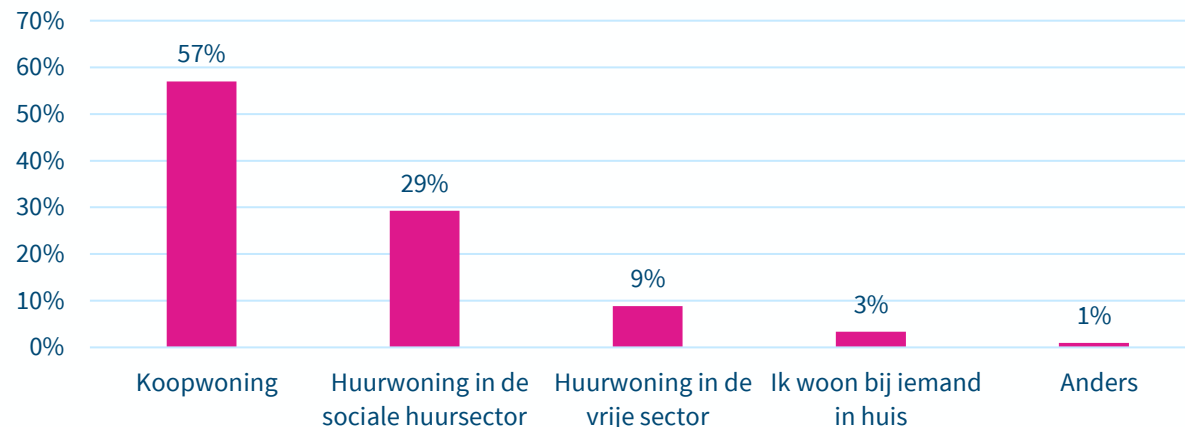
- Het merendeel van de deelnemers (57%) woont in een koopwoning.
- Een groot deel van de deelnemers houdt een beetje geld over elk maand (43%) of kan precies rondkomen (25%).
- De meest deelnemers geven aan in het stedelijk gebied te wonen (62%).

Hoe ervaar jij de plek waar je woont?

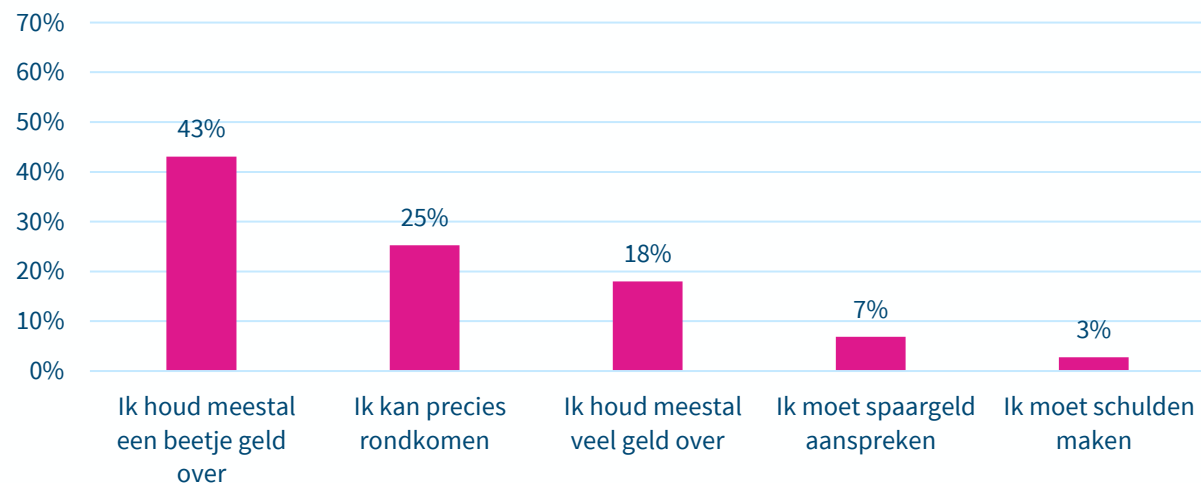
- Als landelijk gebied
- Als stedelijk gebied

In wat voor huis woon je?

Hoe is de financiële situatie van je huishouden op dit moment?

Vragen over de deelnemers – achtergrondvragen

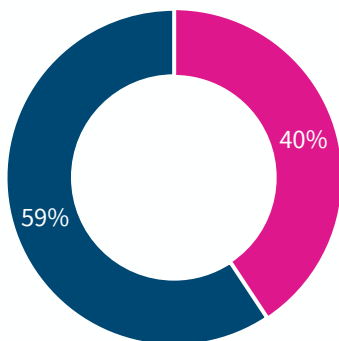
Onderdeel 2

Toelichting

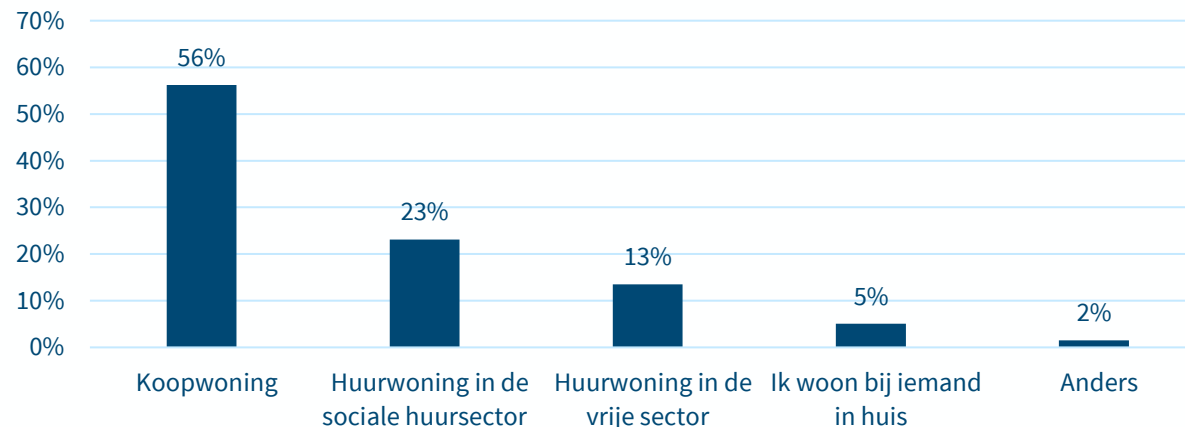
- Het merendeel van de deelnemers (56%) woont in een koopwoning.
- De meeste deelnemers houden elke maand een beetje geld over (43%) of kunnen precies rondkomen (27%).
- 59% van de deelnemers ervaart de plek waar zij wonen als stedelijk.

Hoe ervaar jij de plek waar je woont?

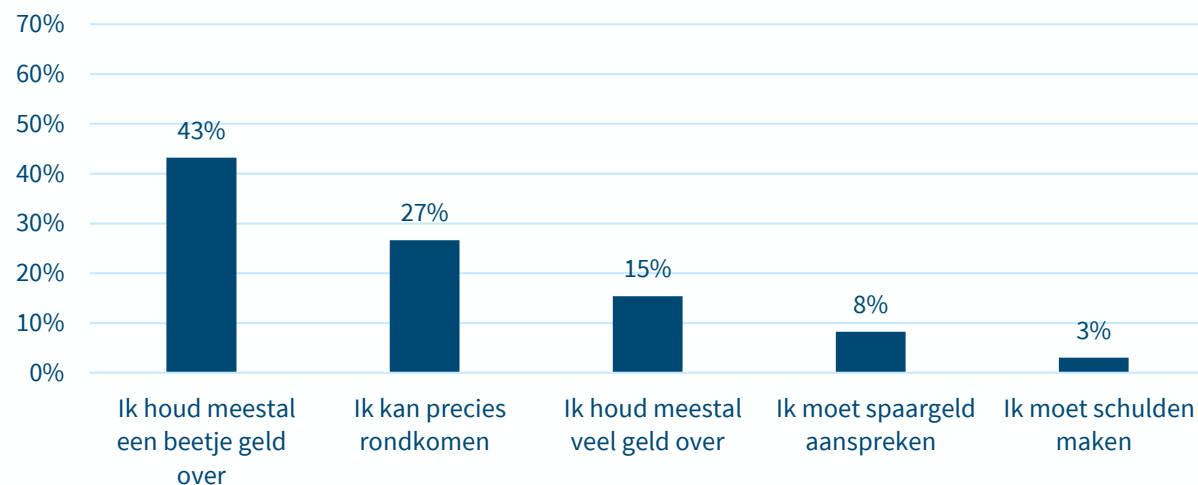
- Als landelijk gebied
- Als stedelijk gebied

In wat voor huis woon je?

Hoe is de financiële situatie van je huishouden op dit moment?

Bijlage. Methodologie en verantwoording

Keuzes over de raadpleging

Het ontwerp en de uitvoering van dit onderzoek vond plaats in drie fases die we in detail uitwerken

Overzicht van het proces: Welke stappen zijn doorlopen?

1

**Ontwerp van de PWE-
raadpleging**

Maart – april '24

Stap 1

Ontwerpsessie &
interviews

Stap 2

Onderdeel 1 & 2

Stap 3

Onderdeel 3

Stap 4

Overige
ontwerpkeuzes

2

**Openstelling en
dataverzameling**

Mei '24

Stap 5

Panel raadpleging

Stap 6

Controle en opschonen
van data

Stap 7

Kenmerken van de
deelnemers

3

Analyse en rapportage

Mei – juni '24

Stap 8

Post-stratificatie

Stap 9

Omgang met
persoonsgegevens

Stap 1. Ontwerpsessie en interviews

Start van het traject

- **Ontwerpsessie:** in een ontwerpsessie met de opdrachtgever hebben we meerdere varianten van de raadpleging besproken. Het doel van de sessie was om te bepalen welke onderdelen uit de nulmeting we wilden herhalen en welke nieuwe onderwerpen we wilden toevoegen. We concludeerden dat we het onderdeel over leidende principes bij het realiseren van schone energie wilden herhalen, alsook sommige onderdelen van de DCE. We kozen netcongestie als nieuw onderwerp om inwoners over te bevragen.
- **Interviews:** we hebben interviews gehouden met enkele experts van NPRES, het ministerie EZK en het LAN. Met hen bespraken we specifieke opties van het onderdeel over netcongestie en de inschattingen van de effecten van de opties (zie de pagina's hierna).
- **Definitie keuzetaak (onderdeel):** een keuzetaak volgens de PWE-methode is een experimentele opzet om voorkeuren van deelnemers te achterhalen, vaak over maatschappelijke vraagstukken. Een keuzetaak kenmerkt zich door drie elementen: (1) een *onderzoeksvraag* over de voorkeuren van de deelnemer rond een bepaald thema, (2) een aantal opties die de deelnemer *gelijktijdig* en *in samenhang* afweegt, en (3) een *beperking* zodat de deelnemer niet alle opties kan minimaliseren of maximaliseren, een deelnemer ervaart 'keuzepijn'.

Stap 2. Ontwerp van onderdeel 1

Verantwoording van ontwerpkeuzes bij onderdeel 1

- *Keuze voor puntenmodus:* een raadpleging volgens de PWE-methodiek kan op drie verschillende manieren geïmplementeerd worden: puntenmodus, schuifjesmodus en keuzemodus. De keuze tussen deze drie opties maken we aan de hand van twee beslisvragen. De eerste vraag is in hoeverre er sprake is van de verdeling van een schaars publiek goed of middel, zoals geld of uitvoeringscapaciteit. Dat is niet het geval bij dit vraagstuk. De vraag over doelen en principes in de energietransitie is een strategisch vraagstuk. Het antwoord op deze eerste vraag leidt automatisch tot een puntenmodus. De tweede selectievraag is daarmee niet relevant.
- *Keuzesituatie:* dat betekende concreet dat deelnemers 35 punten mochten verdelen over zeven keuzeopties, oftewel zeven principes en doelen. Het minimale aantal punten om te verdelen bij zeven opties is 21, wat deelnemers in staat stelt een absolute prioritering tussen de opties te maken. We hebben gekozen voor het verdelen van 35 punten om een meer fijnmazige toekenning van punten mogelijk te maken. Dit staat meer nuance toe. En tegelijkertijd was het zo mogelijk om alle opties evenveel punten te geven.
- *Selectie van opties:* we hebben gekozen om de principes uit de raadpleging uit eind 2022 opnieuw te gebruiken, om zo een goede vergelijking te kunnen maken. Wel hebben we één aanpassing gedaan: we leerden de vorige keer dat deelnemers twee principes op eenzelfde manier interpreteerden. Hierom hebben we besloten deze samen te voegen.

Stap 2. Ontwerp van onderdeel 2

Verantwoording van ontwerpkeuzes bij onderdeel 2 (1/2)

- *Keuze voor een Discreet Keuze Experiment (DCE):* een DCE is een kwantitatieve techniek om individuele voorkeuren te achterhalen. Het stelt onderzoekers in staat te ontdekken hoe individuen bepaalde kenmerken van een programma, product of dienst waarderen door hen te vragen hun keuze voor verschillende hypothetische alternatieven aan te geven. In dit geval richt de hoofdvraag zich op voorkeuren van inwoners in de energietransitie. Een belangrijk onderdeel van de energietransitie zijn de duurzame opwekprojecten. Een DCE geeft de mogelijkheid om dit onderdeel van de hoofdvraag te onderzoeken.
- *Keuzesituatie:* in het onderzoek zaten 6 elementen met verschillende levels. Dit leidde tot 48 keuzetaken waarin deelnemers moesten kiezen tussen 2 aanpakken. De 48 keuzesituaties zijn zo samengesteld dat ze op de meest efficiënte manier informatie geven over hoe belangrijk mensen de kenmerken vinden.
- *Selectie van elementen en levels:* we hebben gekozen om de elementen en levels uit de raadpleging uit eind 2022 opnieuw te gebruiken, om zo een goede vergelijking te kunnen maken. Wel hebben we enkele aanpassingen gedaan (zie volgende pagina).

Welke van de twee aanpakken zou je adviseren? Vraag 1 van 8

Kies er één

	Aanpak 1	Aanpak 2
 Met hoeveel euro verandert de energierekening?	Meer: 100 euro per maand	Meer: 50 euro per maand
 Hoeveel last mogen mensen hebben?	Geen last	Veel last
 Hoeveel last mogen planten en dieren hebben?	Veel last	Veel last
 Wordt de winst van projecten gedeeld met inwoners?	Ja, met alle inwoners in de buurt van het project	Nee
 Halen we de doelen voor schone energie?	Misschien	Misschien
 Wat doen de overheid en energiebedrijven om stroomstoringen te voorkomen?	Zij mogen op drukke momenten een maximum stroomgebruik instellen.	Zij mogen energie op drukke momenten duurder maken dan op rustige momenten.
	☒ Kies deze aanpak	☐ Kies deze aanpak

Stap 2. Ontwerp van onderdeel 2

Verantwoording van ontwerpkeuzes bij onderdeel 2 (2/2)

Wijzigingen in de attributen ten opzichte van 2022

- **Attribuut: met hoeveel euro verandert de energierekening?**
 - In het onderzoek in 2022 ging dit alleen over een toename van de energierekening. In de praktijk kan het echter ook gebeuren dat de energierekening afneemt, bijvoorbeeld doordat een project goedkoop lokale stroom aanbiedt. Om deze reden is er een positief level (“25 euro per maand minder”) en neutraal level (“hetzelfde als nu”) toegevoegd.
- **Attribuut: hoeveel last mogen mensen hebben?**
 - In het onderzoek in 2022 werden hier aantallen mensen genoemd die last ervaren. In de praktijk verschillen deze getallen en zijn er verschillende definities (van ernstig gehinderden tot ervaren last). Om deze reden is er in dit onderzoek voor gekozen de levels kwalitatief te formuleren (van geen last tot veel last).
- **Attribuut: hoeveel last mogen planten en dieren hebben?**
 - Dit attribuut is toegevoegd ten opzichte van vorige keer. De reden hiervoor is dat in het vorige onderzoek bleek dat mensen het behoud van natuur en landschap één van de belangrijkste principes vonden. Het attribuut “hoeveel extra stroomstoringen per jaar?” is daarmee komen te vervallen, mede ingegeven door het extra onderdeel (onderdeel 3) dat nader ingaat op netcongestie.
- **Attribuut: wordt de winst van projecten gedeeld met inwoners?**
 - In het onderzoek in 2022 was dit attribuut gericht op reguliere participatie (“hoeveel invloed hebben inwoners op de plannen”). De laatste jaren is er toenemende aandacht voor financiële participatie en lokaal eigendom. Om deze reden is ervoor gekozen dit attribuut aan te passen naar deze (relatief nieuwere) vormen van participatie.
- **Attribuut: wat doet de overheid en energiebedrijven om stroomstoringen te voorkomen?**
 - In het onderzoek in 2022 waren er alleen stimulerende / vrijblijvende levels opgenomen (“ze mogen mensen aanmoedigen om ...”). Inmiddels is de urgentie voor het oplossen van netcongestie groter en worden ook minder vrijblijvende maatregelen overwogen. Om deze reden zijn er in dit onderzoek ook beprijzende en begrenzendende maatregelen in de levels opgenomen.

Stap 3. Ontwerp van onderdeel 3

Verantwoording van ontwerpkeuzes bij onderdeel 3

- *Keuze voor keuzemodus*: een raadpleging volgens de PWE-methodiek kan, zoals benoemd, middels drie verschillende uitvoeringen geïmplementeerd worden (puntenmodus, schuifjesmodus, keuzemodus). De *eerste vraag* in de keuze is in hoeverre er sprake is van de verdeling van een schaars publiek goed of middel, zoals geld of uitvoeringscapaciteit. Dat is bij dit onderdeel wel zo: de beschikbare ruimte op het elektriciteitsnet die gecreëerd wordt en de schaarse uitvoeringscapaciteit. We maken daarbij een aannahme en een simplificerende modelkeuze: dat er op korte termijn niet de capaciteit en het geld is om genoeg ruimte op het elektriciteitsnet te creëren. De *tweede vraag* is of de opties binair of gradueel van aard zijn. Een binaire keuze is bijvoorbeeld een maatregel waarvoor wel of niet gekozen kan worden. Een graduele keuze is bijvoorbeeld een maatregel waar in meer of mindere mate voor gekozen kan worden. In dit geval gaat het om het wel of niet implementeren van een maatregel, dus een binaire keuze. Dit leidt tot een keuzemodus.
- *Keuzesituatie*: deelnemers konden kiezen uit 11 maatregelen. Daarbij was zichtbaar wat het (ingeschatte) effect op het elektriciteitsnet is en de (ingeschatte) maatschappelijke kosten. Deelnemers konden door het aanklikken van maatregelen zorgen dat de meter met ‘ruimte voor nieuwe gebruikers’ op het elektriciteitsnet toenam en zagen ondertussen de ‘kosten voor iedereen’ toe- of afnemen.
- *Selectie van opties*: de maatregelen zijn tot stand gekomen in overleg met het ministerie van EZK en het Landelijk Actieplan Netcongestie. Het betreft zowel maatregelen die overwogen worden als maatregelen die nog niet overwogen worden. De effecten ervan zijn in nog niet alle gevallen onderzocht of doorgerekend. Daarom is ervoor gekozen om de effecten in ruime categorieën in te schatten. Het werken met dit type bandbreedtes is passend bij het doel van dit onderdeel, namelijk een globaal beeld van draagvlak rondom diverse concrete maatregelen. Om definitieve uitspraken te kunnen doen over het draagvlak ten aanzien van concrete maatregelen, dienen de maatregelen verder doorgerekend te worden en individueel voorgelegd te worden.

Ervoor zorgen dat mensen hun elektrische auto's vaker op rustige momenten opladen

Subsidies voor slimme apparaten die het energiegebruik van huishoudens automatisch aanpassen aan drukte

Energie op drukke momenten duurder maken dan op rustige momenten

Nieuwe zonnepanelen op huizen mogen op drukke momenten maximaal 50% opwekken

Huishoudens krijgen minder geld voor het opwekken van energie die ze niet zelf gebruiken

Subsidies voor grote batterijen waarin huishoudens hun energie op drukke momenten kunnen opslaan

Stoppen met subsidies voor warmtepompen op plekken waar een warmtenet komt

Geen nieuwe laadpalen aansluiten op plekken met veel druk op het stroomnet

Huishoudens energie met elkaar laten delen

Meer kabels en elektriciteitshuisjes bouwen zodat het stroomnet meer stroom kan vervoeren

Zorgen dat nieuwe woningen voor minder druk op het stroomnet zorgen

Stap 4. Overige ontwerpkeuzes

- Deelnemers hebben op meerdere manieren informatie aangeboden gekregen: een introductievideo over het thema, instructievideo's bij de keuzetaken, en uitgebreide informatieteksten achter roze i-knoppen bij elke optie uit het onderdeel. Alle video's en teksten zijn in oorspronkelijke vorm na te lezen via de URLs.
- Alle teksten zijn door een extern bureau herschreven op B1-taalniveau, zodat deze toegankelijk zijn voor de meeste mensen in Nederland.

Stap 5. Panel raadpleging

- Tussen 17 mei en 5 juni 2024 konden deelnemers meedoen aan het onderzoek. Omdat de drie onderdelen gezamenlijk veel tijd zouden vergen van deelnemers, zijn de onderdelen via twee versies onderzocht. Iedere deelnemer kreeg één van de twee versies te zien:
 - **Versie 1:** deze bevatte onderdeel 1 en 3. Inhoudelijk liggen de onderwerpen van deze onderdelen met elkaar in lijn: onderdeel 1 focust op de energietransitie als geheel, waarbij onderdeel 2 dit verdiept naar een specifiek knelpunt binnen de energietransitie (netcongestie). Onderdeel 3 is een complexer onderdeel en is negatief geframed (keuzes tussen maatregelen waar mensen last van kunnen ondervinden). Dit kan door deelnemers als minder prettig worden ervaren. Door de combinatie met onderdeel 1 te maken werd een prettigere deelname beoogd.
 - **Versie 2:** deze bevatte onderdeel 2 (het DCE). Omdat het mogelijk is dat het invullen van onderdeel 1 invloed heeft op de keuzes in onderdeel 2, is ervoor gekozen om dit onderdeel apart voor te leggen aan deelnemers.
- **Gesloten raadpleging (panel):** het onderzoek is uitgevoerd onder een panel. 2.791 mensen in Nederland hebben deelgenomen. In deze gesloten groep controleren we de weerspiegeling van de Nederlandse bevolking op de kenmerken leeftijd, geslacht en opleidingsniveau. Segmenten van de bevolking die ondanks de controle licht ondervertegenwoordigd waren zijn zwaarder meegewogen, en vice versa (post-stratificatie, zie stap 8). Daardoor zijn de resultaten van de gesloten raadpleging representatief op de kenmerken leeftijd, geslacht en opleidingsniveau.

Stap 6. Controle en opschonen

- Na het sluiten van de raadpleging zijn de data van het panel (de *gesloten* raadpleging) uitgebreid gecontroleerd en opgeschoond. Er zijn diverse redenen voor controle en, zo nodig, opschonen van de data:
 - Sommige deelnemers beginnen aan de raadpleging, maar verlaten deze voordat ze genoeg informatie hebben gegeven om te analyseren;
 - Sommige deelnemers beginnen aan de raadpleging, verlaten deze, en komen later voor een tweede keer terug, waardoor ze dubbel geregistreerd staan;
 - Sommige deelnemers maken een raadpleging dusdanig snel dat deze niet serieus ingevuld kan zijn en/of geven onzinantwoorden.
- We hebben alle deelnames aan het panel gecontroleerd, handmatig dan wel automatisch. We beschrijven de belangrijkste controles:
 1. *Is de PWE voltooid?* Alle deelnames die de raadpleging niet volledig hebben afgemaakt zijn verwijderd.
 2. *Hebben individuen vaker deelgenomen?* Het is mogelijk om te zien of vanaf hetzelfde apparaat meerdere malen is deelgenomen aan de raadpleging (zonder te zien welk apparaat dit is). Deze deelnames hebben we verwijderd om te voorkomen dat deze deelnemers dubbel meetellen.
 3. *Is de PWE serieus ingevuld?* Van de deelnemers die korter dan 5 minuten over de raadpleging deden, is met een aantal geautomatiseerde stappen nagegaan of ze de vragen rondom de keuzetaken serieus hebben ingevuld. Zogenoemde ‘straightliners’ (deelnemers die overal eenzelfde keuze-optie aanvinken) en die een korte invulduur hadden (waarbij voor korte invulduur 1/3 van de mediaan is aangehouden) werden bijvoorbeeld automatisch verwijderd. Het proces bevat een aantal gestandaardiseerde stappen om deelnemers uit te filteren. Tot slot zijn van de overgebleven deelnemers de geschreven antwoorden nagelopen. Wanneer zij in de open velden duidelijke onzin antwoorden invulden, zoals ‘fef’, ‘A’, ‘like’, etc én er zijn aanwijzingen in de kwantitatieve data dat de raadpleging niet serieus is ingevuld, dan zijn deze deelnemers ook verwijderd.
- Na het opschonen resteerden uiteindelijk de data van 1.986 deelnemers aan de PWEs (Versie 1) en 805 deelnemers aan het DCE (Versie 2) die we hebben geanalyseerd.

Stap 7. Tussen 17 mei 2024 en 5 juni 2024 deden 2.791 inwoners van Nederland mee aan de raadpleging

Tabel 7. Samenstelling respondenten naar geslacht, leeftijd en opleidingsniveau

	Aandeel NL*	Onderdelen 1 & 3 (N=1.986)	Onderdeel 2 (N=805)
Geslacht			
Vrouw	50,7%	48.0%	54.0%
Man	49,3%	51.7%	45.8%
Leeftijd			
18 tot 25 jaar	11,0%	8.4%	7.3%
25 tot 34 jaar	16,1%	18.6%	13.1%
35 tot 44 jaar	14,9%	10.0%	15.9%
45 tot 54 jaar	16,1%	11.3%	17.7%
55 tot 64 jaar	16,9%	14.7%	27.2%
65 en ouder	25,0%	36.8%	18.8%
Opleiding			
Praktisch	28,5%	20.1%	23.9%
Toegepast	36,5%	40.8%	40.7%
Theoretisch	34,9%	38.7%	35.1%

Toelichting

- Voorafgaand aan de dataverzameling is het onderzoek getest onder 150 deelnemers (100 bij versie 1 en 50 bij versie 2). De wijzigingen op basis van deze test hebben geen effect op de inhoud of richting van de vragen gehad.
- *Zeg ik liever niet*: totalen tellen niet altijd op tot 100%. Het resterende aandeel betreft deelnemers die ‘zeg ik liever niet’ hebben geantwoord.
- Dit zijn de aantallen na het opschonen van de data.

Stap 8. Post-stratificatie

Herwegen van PWE data om representativiteit van uitkomsten te garanderen

- Het panel van de PWE-raadpleging van 1.986 deelnemers is een steekproef van alle mensen in Nederland. In deze raadpleging doen we uitspraken over *alle* Nederlanders op basis van de resultaten van de PWE. Hoe werkt dat?
- Tabel 7 laat zien dat de samenstelling van deelnemers aan de PWE grotendeels, maar niet geheel, overeenkomt met de bevolkingssamenstelling van heel Nederland op de klassieke demografische kenmerken leeftijd, opleiding en geslacht. Dat kunnen we afleiden met de standaardmethode voor het bepalen van statistische representativiteit. We hebben de verdeling van de kenmerken van de steekproef met die van de gehele bevolking van Nederland vergeleken met een zogenoemde Chi²-toets. We hebben daarbij de kenmerken geslacht, leeftijd en opleidingsniveau gehanteerd. We hebben de kenmerken van de deelnemers aan de raadpleging afgezet tegen de meest actuele gegevens van het CBS. Deze referenties staan ook vermeld in Tabel 7 (tweede kolom). We zien dat de steekproef significant verschilt van de populatie.
- Omdat er een significant verschil is kunnen we de data vervolgens herwegen met de methode post-stratificatie. Het doel is om alle groepen in Nederland een stem naar rato te geven. Herwegen betekent dat we in de analyse meer gewicht hebben toegekend aan de antwoorden van deelnemers die ondervertegenwoordigd zijn in de steekproef en juist minder gewicht hebben toegekend aan de deelnemers die oververtegenwoordigd zijn. Kort gezegd hebben we het volgende gedaan:
 - Bij elk kenmerk delen we de deelnemers op in een aantal groepen: twee voor geslacht (man/vrouw), drie voor opleidingsniveau (praktisch/toegepast/theoretisch) en zes voor leeftijd;
 - We hebben de verdeling van de deelnemers over deze groepen vergeleken met de verdeling van het aantal mensen in de populatie;
 - Vervolgens hebben we een wegingsfactor gekoppeld aan elke groep. Deze wegingsfactor zorgt dat de antwoorden van een specifieke groep zwaarder tellen als er relatief weinig deelnemers in de groep zitten. En dat de antwoorden minder zwaar meetellen als er relatief veel deelnemers in deze groep zitten. Dat betekent concreet dat we met name de stem van jongeren, 35 tot 64 jarigen en praktisch geschoolden iets zwaarder hebben laten wegen. Er zijn geen gegevens of antwoorden weggegooid.
- In deze rapportage tonen we de resultaten van de PWE op basis van deze herwogen steekproef. Deze gewogen conclusies mogen gelezen worden als representatieve uitkomsten voor heel Nederland.
- *Let op:* De data van de DCE is *niet* herwogen omdat de analysemethode voor een DCE al rekening houdt met verschillen tussen bevolkingsgroepen.

Stap 9. Omgang met persoonsgegevens

- De vragen in deze raadpleging waren allen in overeenstemming met de privacywetgeving (Algemene verordening gegevensbescherming, AVG). Omdat de raadpleging anoniem is zijn de gegevens die we verzamelen geen *persoonsgegevens*. Dat betekent dat de AVG als uitgangspunt niet van toepassing is. Een anoniem onderzoek mag vragen stellen over leeftijd, geslacht en opleidingsniveau, en ook over bijvoorbeeld politieke voorkeur of religieuze gezindte, zonder dat de AVG van toepassing is.
- Ook in een anoniem onderzoek kan de AVG in sommige gevallen toch van toepassing zijn. Bijvoorbeeld als het antwoord op een vraag (of de antwoorden op een combinatie van vragen) herleidbaar is (zijn) tot een groep van drie huishoudens of minder. Dan is er sprake van een *persoonsgegeven*. In dat geval is de AVG van toepassing. Een voorbeeld is vragen naar postcode-4. Er zijn enkele (vaak landelijke) postcode-4-gebieden waarin zich minder dan drie huishoudens bevinden.
- In deze raadpleging is geen gegeven, of combinatie van gegevens, verzameld die herleidbaar is (zijn) tot een groep van drie huishoudens of minder in Nederland.
- Elke deelnemer aan de raadpleging kon verder zelf bepalen welke informatie hij/zij wilde delen. Alle vragen over persoonlijke kenmerken in de raadpleging waren vrijwillig te beantwoorden (of over te slaan). Elke vraag bevatte daarbovenop ook de antwoordoptie ‘zeg ik liever niet’.

populytics.nl